

ELEMZÉS

A turizmus helyzete - a járvány előtt és alatt

2021.

ÁLLAMI SZÁMVEVŐSZÉK

ELEMZÉS

A turizmus helyzete - a járvány előtt és alatt

Engedélyező:

Domokos László
elnök

Az Elemzés
az interneten
a www.asz.hu
oldalon
olvasható.

Szerkesztő:

DR. NÉMETH ERZSÉBET projektvezető

Az elemzés elkészítését felügyelte:

DR. NÉMETH ERZSÉBET felügyeleti vezető

Készítették:

DR. NÉMETH ERZSÉBET projektvezető

GERGELY SZABOLCS LÁSZLÓ számvevő

MIKES BENEDEK számvevő

Kiadja az Állami Számvevőszék

EL-3039-007/2021

TARTALOMJEGYZÉK

▶	VEZETŐI ÖSSZEFOGLALÓ	5
▶	BEVEZETÉS, MÓDSZEREK	8
	Az elemzés indokoltsága	8
	Az elemzés célja, várható hasznosulása	8
	Az elemzés főbb kérdései	8
	Források, módszerek	9
	Az elemzés felépítése	9
▶	A HAZAI TURIZMUS SZEREPE A MAGYAR GAZDASÁGBAN	10
	A hazai turizmus sajátosságai és gazdasági jelentősége	10
	A turizmus jellemzői Magyarországon	10
	— Turisztikai potenciál, vonzerő – „Magyarország a csodák soha ki nem merülő forrása.”..	11
	— Országimázs	11
	— Desztinációk – szemléletváltás a fejlesztésben	11
	— Elsődleges turisztikai termékek	13
	— Motivációk	13
	— Térbeli és időbeli koncentráció	13
	— Gazdasági, társadalmi, politikai stabilitás, közbiztonság	13
	— Földrajzi jellemzők, geopolitikai elhelyezkedés	14
	— Küldő piacok	14
	A hazai turizmust érintő, jellemző kockázatok	15
	— Járványok	15
	— A COVID-19 világjárvány	16
▶	HAZAI TURIZMUS JOGI KÖRNYEZETE, ÁGAZATI IRÁNYÍTÁSA ÉS INTÉZMÉNYRENDSZERE	21
	A hazai turizmus jogi környezete	21
	A hazai turizmus ágazati irányítása és intézményrendszere	23
	A turizmusra vonatkozó stratégiák és támogatások céljai, eszközei	25
	— A hazai turizmusra vonatkozó stratégiák	25
	— Támogatások céljai és eszközei	27
▶	A MAGYAR GAZDASÁG ÉS FŐBB ÁGAZATOK TELJESÍTMÉNYE	29
	A járvány GDP-re gyakorolt hatása a nemzetgazdasági ágazatok hozzájárulása alapján	30
	A 2008-as gazdasági válság hatása a GDP-re nemzetgazdasági ágazatok hozzájárulása alapján	32
	A hazai turizmus makrogazdasági és munkaerő-piaci súlyának változása	33
▶	A HAZAI TURIZMUS ÉS A KAPCSOLÓDÓ ÁGAZATOK FŐBB MUTATÓINAK ALKULÁSA COVID JÁRVÁNYT MEGELŐZŐ ÉS A JÁRVÁNY IDŐSZAKÁBAN	36

A Magyarországra irányuló külföldi utazások főbb mutatói	36
— A külföldről Magyarországra irányuló turizmus régiók szerint	38
A belföldi, turisztikai célú utazások főbb adatai országosan, turisztikai régióként, illetve a fővárosban	40
A turizmushoz kapcsolódó egyéb ágazatok forgalma és helyzete	42
— Kereskedelmi szálláshelyek.....	42
— Vendéglátóhelyek forgalma és helyzete.....	47
— Budapesti Liszt Ferenc Nemzetközi Repülőtér forgalmának alakulása.....	48
◀ NEMZETKÖZI TAPASZTALATOK ÉS JÖVŐBELI KILÁTÁSOK	50
Nemzetközi tendenciák a turisztikai ágazat gazdaságon belüli helyzetében	50
Nemzetközi gyakorlatok a turizmus támogatására	51
◀ MIKÉPPEN CSÖKKENTHETŐ A TURISZTIKAI ÁGAZAT KOCKÁZATI KITETTSÉGE?	56
◀ FELHASZNÁLT IRODALOM	58

VEZETŐI ÖSSZEFOGLALÓ

Globális szinten vizsgálva a turizmus az egyik legdinamikusabban növekvő gazdasági ágazat, amelynek a világgazdaságra, nemzetgazdaságokra, társadalmakra, emberi közösségekre, az épített és a természetes környezetre gyakorolt hatása egyaránt jelentős.

Az elemzés célja, hogy a hazai turizmus sajátosságait és gazdasági jelentőségét számba véve megvizsgálja járvány a turisztikai szektorra gyakorolt hatását és annak következményeit, illetve az ágazati kockázati kitettség csökkentésének lehetőségeit.

A turizmus fejlődési íve az elmúlt évtizedben kiemelkedő volt Magyarországon. A jelentősebb ágazati mutatók (küldő piacok bővülése, turistaérkezések, illetve vendégéjszakák száma, kereskedelmi szálláshelyek árbevétele, fejenkénti és naponkénti átlagkiadás mértéke, stb.) folyamatos növekedést mutattak. A turizmus a magyar gazdasághoz való közvetlen hozzájárulása 2019-ben már megközelítette az 1000 milliárd forintot.

A szektorra jellemző konjunktúrában több tényező is meghatározó szerepet játszott. A Magyarország biztonságáról kialakított kedvező vélemény pozitívan hatott az ország turisztikai vonzerejére. Hazánk fővárosa, Budapest megjelent a kiemelt turisztikai desztinációt kínáló, e téren vezető európai fővárosok között. A kormányzat turisztikai infra- és szuprastruktúra fejlesztését célzó támogatásai hozzájárultak a turisztikai térségek elérhetőségének javulásához, az élménykínálat szélesítéséhez, a szolgáltatások színvonalának fejlesztéséhez valamint a szálláshelyek számának bővüléséhez. Mindez pozitív hatást váltott ki a turizmushoz közvetlenül, vagy közvetetten kapcsolódó ágazatokban.

A turizmus és a vendéglátás pozitív hatást gyakorolt a helyben lakók életminőségére is, amennyiben az attrakció kínálat (szabadidős, sport és kulturális programok, kapcsolódó gasztronómiai és egyéb szolgáltatások) illeszkedett a helyi igényekhez, a szolgáltatások minősége pedig vonzó és keresett turisztikai célként jelent meg a belföldi és a külföldi látogatók körében egyaránt. Magyarországon az elmúlt évtizedben számos ilyen típusú, többnyire vidéki desztináció alakult ki. A fővárosban és környékén eközben a kimondottan külföldi turistákra szabott, a szolgáltatások árszínvonala alapján a helyben lakók számára gyakran elérhetetlen szolgáltatások jelentek meg nagyobb számban. Mindez jelentős befolyással volt az ágazat válságállóságára.

A turizmust szabályozó hatályos jogrendszer többszintű és jelentős mértékben tagolt. A jogi szabályozás törvény, kormányrendelet és miniszteri rendelet szintjén valósul meg. A jogi és szabályozói környezet komplex kapcsolatban áll a turisztikai iparággal, mivel többek között a szálláshely-szolgáltatásokat, a közlekedést és az utazásszervezést, a legtöbb uniós országhoz hasonlóan Magyarország is szigorúan és részletesen szabályozza. A turizmus szintén összetett hazai ágazati irányítása és intézményrendszere az elmúlt évtizedben gyakran változott.

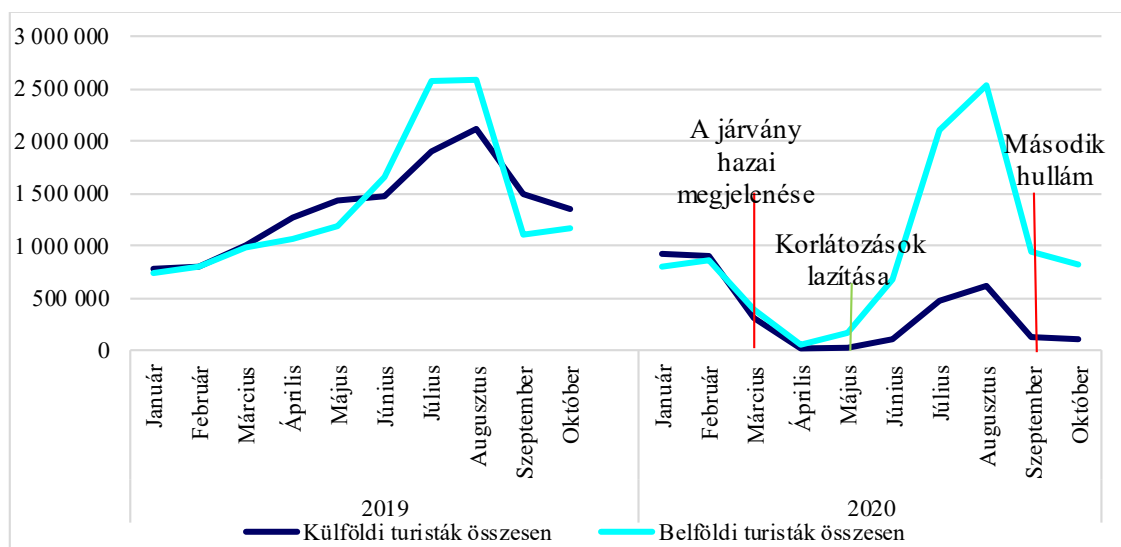
A 2018-tól hatályos Nemzeti Turizmusfejlesztési Stratégia 2030 meghatározza azt a keretrendszert, amelyben az állam és a piac közösen gondolkodik Magyarország turizmusának jövőjéről. A dokumentum hangsúlyt helyez az állami turizmusirányítás új szemléletének, irányainak megértetésére. A Stratégia helyzetelemző része azonosítja azokat a globális trendeket és kihívásokat, melyekre az ágazati cél- és eszközrendszernek reflektálnia kell.

A turisztikai ágazat begyűrűző válságának okai a világiárvány komplex, számos gazdasági ágazatot érintő hatásmechanizmusa mellett a turizmus szerkezetében és nemzeti karakterisztikájában keresendő. Az alapvetően külföldi turizmusra épülő, belföldi turisztikai piaccal nem, vagy elenyésző arányban rendelkező nemzetek turisztikai iparágai a sokkhatások következtében összeomlottak. A recesszió elkerülhetetlenné vált.

A Turisztikai Világszervezet Covid-válsággal kapcsolatos előrejelzései, az elhúzódó, többhullámos járványfutás drasztikus visszaesést prognosztizálnak. Az előrejelzések és rendelkezésre álló adatok alapján a turistaérkezések száma globálisan 80%-kal is visszaeshet, amely minimálisan 1,2 trillió dollár bevételkiesést jelent és közel 120 millió munkahely került veszélybe.

A 2020-ban kitört COVID-19 járvány jelentősen érintette a hazai szolgáltató szektort, ezen belül is a turizmust és vendéglátást. A kereskedelmi szálláshelyek veszteségei 2019 azonos időszakához mérten meghaladták a 257 milliárd forintot, amely 54%-os visszaesést jelent. A világ számos országában, így Magyarorszá-

gon is, a válság legnagyobb kárvallottja egyértelműen a külföldi turisztikai igények kiszolgálására berendezkedett nagyvárosi szállás- és vendéglátóhely szolgáltatók, illetve attrakciók, kiemelten a fővárosi szállodák, valamint a gasztronómiai felfedezéseket a legmagasabb színvonalon kínáló éttermek és bárók. Ezt támasztja alá, hogy a válság hatására a *külföldi turisták vendégéjszakáinak száma, valamint a fővárosi szállodák szállásdíj bevétele* Magyarországon drámai mértékben, 78%-kal esett vissza, így 147 milliárd forinttal kisebb bevétel realizálódott.

A világválság felszínre hozta, hogy minél koncentráltabb a szálláshely elrendezés, annál mélyebb krízishelyzetbe kerülhet a turisztikai szálláshely szolgáltató. További válságtényezőként azonosítható a városi vendéglátóhelyek esetében a nyílt, vagy nyitható, szellőztethető helyiségek hiánya, valamint az alapvetően ültetett, tányérszervizes kiszolgálás túlsúlya, esetenként az elviteles szolgáltatási szegmens kiépítettségének elmaradása. A kapcsolódó ágazatokban a válságjelenségek egyik oka a függőségi viszonyok olyan mértékű alakulása, mely során a termelő kizárólagosan a turisztikai piac kiszolgálására korlátozta tevékenységét. Ezen válságjelenségek és tapasztalatok alapozzák meg azokat az intézkedéseket, amelyek a turisztikai ágazat és a kapcsolódó iparágak sérülékenységét a jövőben mérsékelhetik.

Az elemzés feltárta, hogy a járványtudatosság beépült az emberek gondolkozásába. A korlátozások feloldása után a magyar turisták többsége belföldi szálláshelyen nyaralt, és inkább választottak olyan szálláshelyeket, amelyek saját hozott felszereléssel (kemping/sátor), vagy különálló szobával lehetett igénybe venni, illetve ahol az egészségügyi biztonságérzetet modern szanitációs eljárásokkal, többek között ózonos szobafertőtlenítéssel, tudta a szolgáltató megteremteni. A járvány első hullámát követően a korlátozások enyhítése, a belföldi turizmus élénkülése a nyári főszezon ideje alatt mérsékelte a korábbi hónapok veszteségeit.

A járvány megmutatta a hazai turizmus erősségeit, de felszínre hozta annak gyengeségeit is: a csupán külföldi látogatókra szakosodó, a belföldiek számára elérhetetlen szolgáltatások, az alacsony bérezés és technológiai fejlettség mellett, a fekete és szürkegazdaság magas aránya, a tömegturizmus környezetre gyakorolt hatásának figyelmen kívül hagyása, az indokolatlanul szűk turista szezon. Mindez csökkenheti a turizmus válságállóságát, és rontja a helyiek életminőségére gyakorolt pozitív hatását, egyben utat mutat az ágazat fejlesztési szükségleteinek tekintetében.

A nemzetközi trendek és a hazai gyakorlat alapján is elmondható, hogy a válságkezelésben meghatározó szerep jut az államnak. Ez a jövőben kiterjedhet olyan feltételek kialakítására, amelyek a közpénzügyi támogatás folyósítását a turisztikai szereplő válságállóságának fejlesztéséhez köti. Az ágazat sérülékenységének mérséklése érdekében kiemelt figyelmet érdemes fordítani: az ágazati stratégiák átgondolására, turisztikai humánerőforrás stratégia kidolgozására, a válságmenedzsmentre, a kríziskommunikációs eszközök tudatos alkalmazására, az egészségügyi biztonság fejlesztésére, a szolgáltatások és termékek diverzifikációjára, elérhetőségének javítására, a szolgáltatások technológia fejlesztésére, a turizmusnak a helyben élők életminőségére gyakorolt hatására, valamint az ágazat fenntarthatóságával, és kifehérítésével kapcsolatos követelmények hatékonyabb érvényesítésére.

Az elemzés adatai alapján a turistaérkezések száma a válságokat követően, illetve már a világvárvány két hulláma közötti időszakban is, rövid időn belül dinamikus mértékű növekedésnek indult. Ez bizakodásra ad okot a válságot követően, a turizmus újbóli fellendülését illetően, azonban a gyors visszaépülést késleltetheti az elhúzódó válság után talpon maradó a szolgáltatást nyújtók számának csökkenése.

BEVEZETÉS, MÓDSZEREK

Az elemzés indokltsága

A turizmus és a turisztikai igények kiszolgálásával foglalkozó, ahhoz szorosan kapcsolódó iparágak teljesítménye 2010 óta évről évre rekordokat döntött Magyarországon. A turisztikai és idegenforgalmi szektor 2020-ra Magyarország gazdaságában kiemelkedő jelentőségű, meghatározó nemzetgazdasági ágazattá vált.

Magyarországon a turizmus jelentős mértékben járult hozzá a gazdaság élénkítéséhez és a munkahelyteremtéshez. A KSH szatellit számla adatai szerint a turizmus gazdasághoz való közvetlen hozzájárulása 2018-ban már a GDP 6,8%-a. A szálláshelyi összbevétel 2019-ben meghaladta az 550 milliárd forintot, ami újabb 8,8%-os növekedést jelentett 2018-hoz viszonyítva. A turisztikai ágazatokban betöltött állások száma 2020-ban megközelítőleg 428 ezer fő volt. A hazai munkahelyek jelentős részét a turizmus generálta közvetlenül, a közvetlen és közvetett hatásokat összesítve pedig a nemzetgazdasági foglalkoztatottság 10%-át adta.

A 2020-as COVID-19 világvárvány alapjaiban megrengette a hazai turizmus és a hozzá szorosan kapcsolódó ágazatok (pl.: közlekedés, kiemelten a légit közlekedés, szolgáltató ipar, mezőgazdaság) teljesítményét, ami kihatással volt a teljes hazai gazdaság teljesítményére és a lakosság egy jelentős részének mindennapi megélhetésére. A kormányzat jelentős forrásokat mozgósít, hogy a járvány negatív hatásait ellensúlyozza, és a gazdaságot visszaállítsa a járvány előtti pályájára. Az ÁSZ törvényben meghatározott feladata, hogy elemzéseiben bemutatott rendszerszintű összefüggésekkel, hatásokkal felhívja a figyelmet az adott területen jelentkező lehetőségekre, kockázatokra, így segítve a stratégiai döntéshozók, szakmai stáb munkáját.

Az elemzés célja, várható hasznosulása

A koronavírus világvárvány Magyarországon is drámai hatást gyakorolt a turizmusra és idegenforgalomra. A szektor válságállóságának erősítése, egyúttal fenntartható fejlődésének biztosítása érdekében az elemzés célja megvizsgálni, hogy mely sikertényezők vezettek az ágazat felemelkedéséhez, illetve milyen válságjelenségek járultak hozzá a szektor drasztikus recessziójához.

Az elemzés célja, hogy a hazai turizmus sajátosságait és gazdasági jelentőségét számba véve megvizsgálja a járvány a turisztikai szektorra gyakorolt hatását és annak következményeit. A 2019-2020 azonos időszakainak összehasonlításával részletesen elemzi a leginkább érintett ágazatok: a vendéglátást és az idegenforgalom helyzetének alakulását, a hazai turizmus munkaerőpiacai súlyának változását, a Magyarországra irányuló külföldi, illetve a belföldi turisztikai célú utazások főbb adatainak alakulását országos szinten és egyes kiemelt turisztikai régiókban. Elemzi továbbá a kereskedelmi szálláshelyen eltöltött vendégéjszakák számának, a szállásdíj-bevételek alakulását szállástípusonként, illetve ezen kívül a Budapesti Liszt Ferenc Nemzetközi Repülőtér forgalmának alakulását is.

Az elemzés hozzájárulhat ahhoz, hogy a döntéshozók és a szakágazati szereplők felmérhessék a turisztikai szakágazat sérülékenységét, beazonosítsák a legoptimálisabb válságkezelő eszközöket és megvizsgálják, miként lehetne a jövőben hatékonyabban felkészíteni a szektor szereplőit egy hasonló méretű sokkhatás átvészelésére. Az elemzés eredményeit az állami döntéshozó intézmények, a stratégia megvalósításáért felelős döntéshozók és a szektor szakmai és gazdasági szereplői egyaránt, széleskörűen felhasználhatják munkájuk során. Az elemzés e célból vizsgálja meg a turisztikai ágazat gazdaságon belüli helyzetének tendenciát, a válság alatti támogatásának gyakorlatait és vegye számba az ágazati kockázati kitettség csökkentésének lehetőségeit.

Az elemzés során feltárt kockázatok újabb ellenőrzési fókuszpontokat jelenthetnek a további számvevőszéki munkában.

Az elemzés főbb kérdései

Az elemzés az alábbi kérdésköröket vizsgálta meg:

- a) Mi a hazai turizmus szerepe a magyar gazdaságban?
- b) Hogyan változott a hazai turizmus és egy ahhoz a kapcsolódó kiemelt ágazatok, a turizmus, a vendéglátás, az idegenforgalom és a légit közlekedés főbb mutatóinak alakulása a Covid-19 járványt megelőző és a járvány időszakában?

- c) Milyen nemzetközi tapasztalatok vonhatók le és jövőbeli kilátásokra lehet számítani?
- d) Miképpen növelhető a szektor fenntarthatósága, válságállósága?

Források, módszerek

Dokumentumelemzés módszerével áttekintettük, feldolgoztuk és szintetizáltuk a témát érintő nyilvánosan elérhető szakkikéket, publikációkat, kutatásokat, a témában érintett hazai (MTÜ Zrt.) és nemzetközi szervezetek (OECD, UNWTO, UNCTAD, WB, WTTC, WHO) által készített elemzéseket, a járványhelyzet alatt hatályos, valamint a rendkívüli jogrend nyomán bevezetett jogszabályokat, a szektorra vonatkozó aktuális állami stratégiákat valamint a számvevőszékek által nemzetközi fórumokon bemutatott szakmai anyagokat.

Az elemzés statisztikai részének célja, hogy szakirodalmi megfigyeléseket és következtetéseket számadatokkal támassza alá, valamint tendenciákat és esetleges összefüggéseket mutasson be a COVID-19 járvány és a magyar turizmus eredményei között a 2019-es és 2020-as évek adatait összehasonlítva.

A statisztikai táblázatok a KSH hivatalos weboldaláról kerültek letöltésre. Az elemzés írásának ideje alatt elérhető legfrissebb adatokkal dolgoztunk. Fontos megemlíteni, hogy a KSH 2020-as adatbázisaiban felhívja a figyelmet arra, hogy statisztikai márciustól a koronavírus járvány miatt hiányosak, így összehasonlítás hoz is csak korlátozottan használhatók.

Az elemzés felépítése

Az elemzés elsőként áttekinti a turizmus sajátosságait, valamint választ keres arra, hogy miképpen változott a vizsgált időszakban a turizmus szektorának makrogazdasági súlya, milyen hatással volt járvány a magyar gazdaság teljesítményére, továbbá más ágazatok teljesítménye miként változott meg a vizsgált időszakban.

Az elemzés bemutatja a turizmus jogi környezetét, a turizmusra vonatkozó stratégiákat, az ágazati irányítás valamint az intézményrendszer helyzetét és a járvány nyomán végbement változásokat, majd ismerteti a támogatási rendszereket, kitérve a szálláshely-fejlesztési támogatások tendenciáira.

Az elemzés tárgyalja továbbá a járvány milyen hatással volt a hazai munkaerőpiacra, a foglalkoztatási és a munkanélküliségi adatokra, azon belül is bemutatja miképpen változtak a foglalkoztatási statisztikák a turisztikai ágazatban.

Az elemzés vizsgálja a Magyarországra irányuló külföldi és a belföldi utazások számának, valamint főbb mutatóinak alakulását.

Végezetül ismerteti a nemzetközi trendek és tendenciák alakulását, amelyek mintául szolgálhatnak a turizmus kockázati faktorainak jövőbeli csökkentéséhez. Keresi a választ arra a kérdésre, hogy a nemzetközi gyakorlatban milyen módon támogatják az államok a turizmust a járvány alatt.

A HAZAI TURIZMUS SZEREPE A MAGYAR GAZDASÁGBAN

A hazai turizmus sajátosságai és gazdasági jelentősége

Globális szinten vizsgálva a turizmus az egyik legdinamikusabban növekvő gazdasági ágazat. A világgazdaságra, nemzetgazdaságokra, társadalmakra, emberi közösségekre, az épített és a természetes környezetre gyakorolt hatása egyaránt jelentős.

A turizmus és idegenforgalom fejlődési íve kiemelkedő volt az elmúlt évtizedben Magyarországon is. Az iparág teljesítménye 2010 és 2020 között évről-évre rekordokat döntött. A jelentősebb ágazati mutatók (küldő piacok bővülése, turistaérkezések, illetve vendégéjszakák száma, kereskedelmi szálláshelyek árbevétele, fejenkénti és naponkénti átlagkiadás mértéke, stb.) folyamatos növekedést mutattak, még a trendhatások és egyéb turisztikai jellemzők miatt nehezebben növelhető átlagos tartózkodási időben is mérsékelt javulás volt mérhető. 2018-2019 azonos időszakainak összehasonlításban a bővülés mértéke egyes mutatók, például a szálláshelyek árbevétele esetében kétszámjegyű volt.¹ Az Utazási és Turisztikai Világtanács adatai alapján a turizmus a magyar gazdasághoz való közvetlen hozzájárulása 2019-ban már meghaladta a 930 milliárd forintot.²

A szektorra jellemző konjunktúra kedvezően hatott a desztináció-kínálatra, így az ország turisztikai vonzereje fokozatosan erősödött. A hazai turizmus fejlődését és fejlesztését tovább ösztönözte, hogy hazánk fővárosa, Budapest megjelent a kiemelt turisztikai desztinációt kínáló, e téren vezető európai fővárosok között, valamint a hazánk biztonságáról kialakult pozitív vélemény. A magasabb színvonalú szolgáltatások iránt megnyilvánuló fogyasztói igények erősödése és a fogyasztói elégedettség előtérbe kerülése számos turisztikai termék minőségközpontú fejlesztését eredményezte. Új típusú szolgáltatások jöttek létre, a termékkínálat és turisztikai információk elérhetősége a digitális technológiák térnyerésével egyre hatékonyabbá vált. A kormányzat a turisztikai infra- és szuprastruktúra fejlesztését célzó támogatásai szintén hozzájárultak a turisztikai térségek elérhetőségének javulásához, az élménykínálat szélesítéséhez, valamint a szolgáltatások színvonalának fejlesztéséhez, de bővült a szálláshelyek száma is. Mindez pozitív hatásokat és teljesítménynövekedést váltott ki a turizmushoz közvetlenül, vagy közvetetten kapcsolódó ágazatokban. A bevételek dinamikus növekedése mentén bővült a szektorban foglalkoztatottak száma és 2020-ra Magyarország nemzetgazdaságának egyik sikerágazatává vált.

A turizmus jellemzői Magyarországon

A hazai turisztikai ágazat jellegzetességeinek kialakulásában számos belső (endogén) és külső (exogén) tényező játszott meghatározó szerepet. Az alábbiakban e tényezők mentén mutatjuk be a magyarországi turizmus alapvető jellemzőit, szektorális adottságait, erősségeit, korlátait és sérülékenységet.

Az endogén tényezők között elsődleges, egyúttal a turisztikai potenciált alapvetően determináló tényezők:

- az ország természetföldrajzi adottságai, a rekreációs és egészségügyi célokat kiszolgáló, megfelelő minőségű, természetes, vagy természet közeli állapotú, egészséges környezet, biológiai diverzitás, természetes vizek, kiemelten az édesvíz elérhetősége, éghajlati jellemzők, a szélsőséges természeti jelenségek alacsony előfordulási gyakorisága;
- a kulturális jellegzetességek és országimázs (szellemi és épített örökség gazdasága, változatossága, történelmi korszakokat átívelő kulturális sokszínűség, multikulturalizmus, vendégszeretet, nyitottság, interkulturális kommunikációs képességek, nyelvismeret);
- desztinációk és attrakciók száma, minősége, komplexitása (nemzetközi szintű programkínálat, világörökségi helyszínek, történelmi városközpontok, népi hagyományörzés központjai, nemzeti parkok és védett területek, természetes gyógy-és hévizek forrásai, kulturális és gasztronómiai központok, borvidékek);

¹ KSH - Helyzetkép a turizmus, vendéglátás ágazatról <http://www.ksh.hu/docs/hun/> A kereskedelmi szálláshelyek – folyó áron számolt – összes bruttó árbevétele 2020. januárban 15%-kal emelkedett a megelőző év azonos időszakához viszonyítva.

² WTTC statisztika in <https://www.statista.com/statistics/978526/travel-and-tourism-direct-contribution-to-gdp-in-estonia/>

- d) kapcsolódó infra- és szuprastruktúra kiépítettsége, minősége (desztinációk elérhetősége, különböző kategóriájú szállás- és vendéglátóhelyek rendelkezésre állása, szolgáltatások változatossága, kapcsolódó szolgáltatások);
- e) szezonális – időbeli megoszlás (turisztikai célokra alkalmas időszak hossza);
- f) fejlesztési fókuszok – attrakció-és vonzerő fejlesztés, szálláshelyfejlesztés infrastruktúra fejlesztése
- g) gazdasági, társadalmi, politikai stabilitás, közbiztonság.

Turisztikai potenciál, vonzerő – „Magyarország a csodák soha ki nem merülő forrása.”³

Magyarországot gazdagnak tekinthetjük mind természeti, mind épített, mind egyéb kulturális vonzerő szempontjából. Az ország területe tagolt, domborzati viszonyai változatosak, egymástól elkülönülő tájegységekből állnak, kontinentális éghajlata kedvező, édesvizekben, gyógy-és hévizekben egyaránt bővelkedik. Történelmi adottságok folytán az ország magas hegyekkel és napos tengerpartokkal nem rendelkezik, ugyanakkor a természetes környezet biodiverzitása változatos, az ország minden régiója rendelkezik természet-és tájvédelem alatt álló területtel. Az ország mezőgazdasági termelése, élelmiszer előállítását GMO mentes. Erdői természetesen, több területen érintetlenek, így a környezetükben lévő turisztikai célterületek természetes és minőségi megújulása biztosított.

Hazánk épített öröksége is rendkívül gazdag, közel 5000 évet ölel át a Szombathelyi Isis-szentélytől a posztmodern építészetig. Az ország területén nyolc UNESCO világörökségi helyszín és tíz világörökség várománys helyszín található. Számos műemlékkel, történelmi városközponttal, emlékhellyel rendelkezünk. A kelet-közép-európai régió, a Kárpát-medence és benne Magyarország kulturális sokszínűsége egyedülálló.

A desztinációk és attrakciók száma tehát jelentős, köztük Európa legnagyobb állóvíz felülete és legszélesebb körű gyógy-és hévízfürdő kínálata. Európai összehasonlításban is színvonalasnak tekinthető Magyarország fesztiválkínálata is. Az attrakciók légi, szárazföldi és vízi közlekedési útvonalakon is megközelíthetőek.

Országimázs

A hazai viszonyok tekintetében kiemelendő, hogy Magyarország társadalmi-gazdasági életében és, nem utolsósorban nemzetközi imázsában is komoly szerepet tölt be a turizmus.⁴ Az országimázs alakításában meghatározó szerepet játszott a magyar vendégszeretet, mint fogalom bekerülése a nemzetközi köztudatba, valamint a turisztikai ágazat egy speciális típusa a filmgyártással összefüggő turizmus, illetve a fesztiválturizmus. A filmgyártás és zenei fesztiválok szempontjából igen kedvező menedzsmentnek és feltételeknek köszönhetően olyan világsztárok látogattak el hazánkban, akik végül nyilatkozataikban is kiemelték, hogy az ország, illetve Budapest ideális turisztikai célpont, élmény dús rekreációs helyszín, egyúttal a kulturális felfedezések színtere. A nyilatkozatok hangsúlyozták, hogy az ország biztonságos, amelynek értéke az elmúlt évtizedben nagymértékben felértékelődött.

Desztinációk – szemléletváltás a fejlesztésben

Magyarország legjelentősebb, nemzetközi szinten leginkább ismert turisztikai desztinációja továbbra is Budapest és a Balaton térsége.⁵ A két térségre koncentrálódó turizmus, ami mind a turisztikai kínálatot, mind a keresletet meghatározza visszafogottan, de fejlődött az elmúlt időszakban. Így az elsődleges turisztikai desztinációk között több gyógyvízes centrum (Hévíz, Zalakaros, Hajdúszoboszló, Bük, Sárvár, Eger, Gyula) is szerepet kapott, főként a könnyű zenei fesztiválok terén bővül az ország teljesebb lefedettségét biztosító programkínálat.

Magyarország turisztikai potenciáljai a lehatárolt és a lehatárolásra kerülő desztinációkban találhatóak. Az 1. sz. ábra jól mutatja, hogy a turisztikai vonzerők fejlesztésében szinte minden esetben kiemelt szerepet

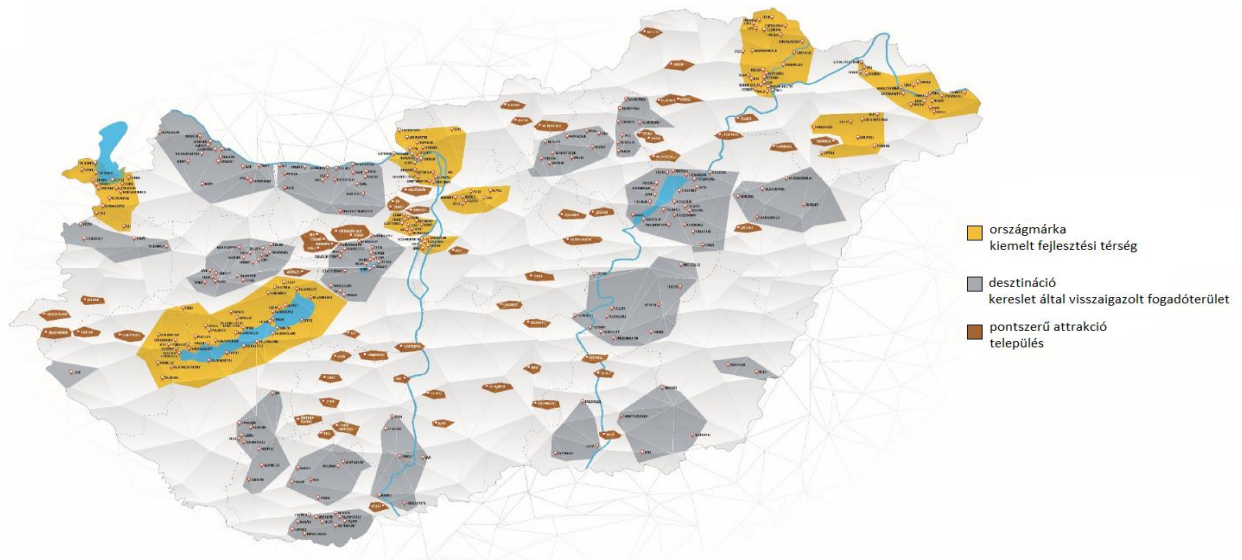
³ Magyarország komplex turisztikai országmárkájához 2018-ban kidolgozott szlogen. A szlogen az angol WOW Hungary mozaikszó magyar fordítása – Wellspring of Wonders.

⁴ Nemzeti Turizmusfejlesztési Stratégia 2030

⁵ Csapó János – Lőrincz Katalin: a turizmus gazdaságban betöltött szerepe és irányai Magyarországon a covid-19 előtt és után

kaptak azon területek, ahol Magyarország természeti és hagyományos adottságaiból eredően európai és világszinten kiemelkedő színvonalat képvisel. Így például az egészség-, az öko-, a kulturális-, az aktív- és a borturizmus.

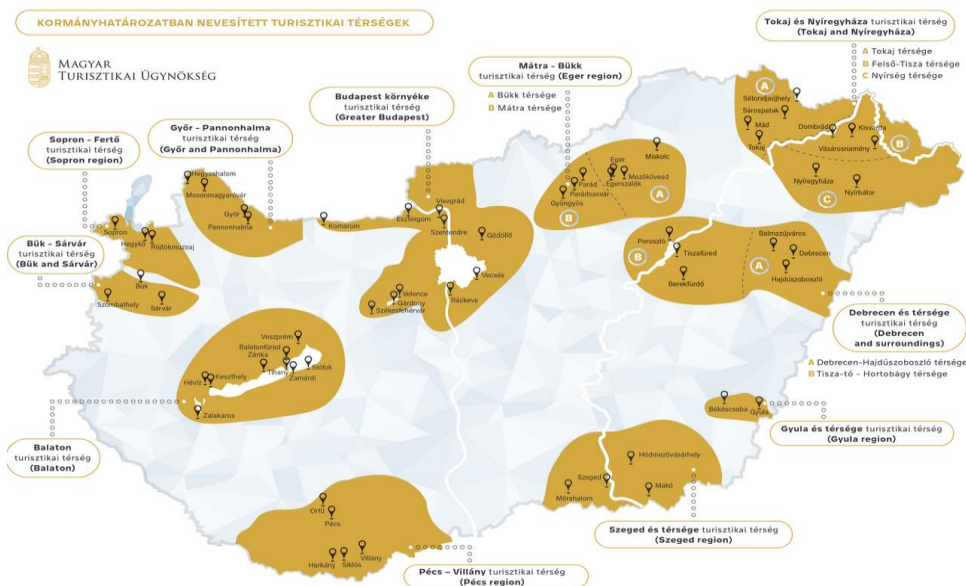
1. sz. ábra: Magyarország desztinációs térképe

Forrás: Magyar Turisztikai Ügynökség⁶

Magyarország desztinációs térképe a 2018-tól hatályba lépő Nemzeti Turisztikai Fejlesztési Stratégiával megvalósult szemléletváltást tükrözi. A korábbi kilenc turisztikai régió (Nyugat-Dunántúl, Közép-Dunántúl, Dél-Dunántúl, Balaton, Budapest és Közép-Dunavidék, Észak-Magyarország, Tisza-tó, Észak-Alföld és Dél-Alföld) helyett fejlesztési pólusok kerültek a turisztikai vonzerőfejlesztés középpontjába. A kiemelt turisztikai fejlesztési térségek, és azokon belül meghatározott desztinációk azokat a területeket emelik ki, amelyek a beutazó és belföldi turizmus szempontjából kiemelkedő jelentőségűek, illetve célzott fejlesztések eredményeként azzá tehetőek, ezért koncentrált fejlesztésükhöz országos érdekek fűződnek.

2. sz. ábra: Magyarország nevesített turisztikai térségei

Forrás: Magyar Turisztikai Ügynökség⁷

⁶ MTÜ: Az aktív turisztika helye és szerepe a magyarországi turisztikai márkák kialakításában, előadás

⁷ MTÜ: Térkép és településlista in <https://mtu.gov.hu/cikkek/11-turisztikai-terseg-terkep-es-telepuleslista-2018>

Elsődleges turisztikai termékek

Hazánk elsődleges turisztikai termékei, amelyek „önálló életet élnek”, azaz a helyi ár- és életszínvonaltól függetlenül működnek egy desztinációban. Négy ilyen alterméket azonosíthatunk be.

1. az egészségturizmus és azon belül az orvosi turizmus, hiszen ennek kapcsán jellemző, hogy a tartózkodási idő hosszabb, az 1 napra jutó fajlagos költség magasabb, a páciens pedig gyakran kíséri rokon, családtag;
2. a kulturális turizmuson belül a csúcsmínőségű, egyedi élményt kínáló kulturális attrakciók, „magas kultúra”. (Világszínvonalú operaelőadások, hangversenyek, kiállítások, amelyek akár nemzetközi viszonylatban is utazási döntést generáló attrakciók.);
3. az üzleti turizmus, vagy hivatásturizmusnak, hiszen ennek keretében is jellemzően magasabb fajlagos költségű vendégek érkeznek, több ágazat is külön szolgáltatásai kapcsolódnak hozzá, illetve az üzleti utazók egy részére sokszor családtagjaikkal együtt érkezik;
4. a bor- és gasztronómiai turizmusnak a csúcsgasztronómiát képviselő ága, hiszen ez a terület lényegesen magasabb árszínvonalon szolgáltat, mint a desztináció többi vendéglátóhelyének átlagos árszínvonala.

Motivációk

A Magyar Turisztikai Ügynökség elemzése alapján kiderült, hogy Magyarországon a turizmus leggyakoribb céljai és motivációi a barátok és rokonok látogatása és az üdülés, szórakozás, pihenés. Mindezek mellett itthon is egyre népszerűbb üdülési cél az egészségmegőrzést támogató aktív rekreáció⁸, ugyanakkor a hobbi jellegű munkavégzés vagy a kulturális-és sportrendezvények látogatása más nyugat-európai országok esetében még mindig népszerűbb. Ez minden bizonnyal a magasabb költségvonzatnak, illetve a hazai alacsonyabb átlagkereseteknek tudható be, ugyanakkor ez rejtett potenciált is tart a jövőt illetően. A barátok és rokonok látogatása, mint elsődleges turisztikai motiváció a Kárpát-medencében elszórt magyar diaszpórának, valamint a társadalomban kialakult turisztikai hagyományoknak, és a belső vándorlásnak tudható be, hiszen számos, vidéken élő fiatal településsel nagyobb központokban munkaviszony létesítése vagy tanulmányok folytatása érdekében.

Térbeli és időbeli koncentráció

A magyarországi turizmust erős térbeli és időszaki koncentráció jellemzi. Azaz az igénybe vett turisztikai szolgáltatások túlnyomó többsége Budapesten és környékén, valamint a Balatoni régióban, a turisztikai főszezonban realizálódik, a szolgáltatások relatív magasabb árszínvonala mellett is. Az elmúlt időszakban enyhe diverzifikáció jelei mutatkoztak. Kis mértékben, de növekedett az előszezonokban mért turisztikai aktivitás. A legnépszerűbb magyar városok a kereskedelmi szálláshelyeken eltöltött vendégéjszákák száma alapján a Főváros túlsúlya mellett már a vidéki turisztikai központokat is magukba foglalják⁹.

Gazdasági, társadalmi, politikai stabilitás, közbiztonság

Az elmúlt közel egy évtizedben Magyarország jelentős fejlődési pályára állt. A költségvetés stabilitása fenntartott, az államadósság konszolidáció pedig sikeres volt. Az ország gazdasági növekedése európai összehasonlításban is figyelemre méltónak bizonyult, különösen az elmúlt években a nyugati és déli tagállamokban egyre inkább jelentkező recessziós jelenségek viszonylatában. Az általános konjunktúra társadalmi és politikai stabilitással párosult. Az elmúlt évtizedben jelentősen csökkent a regisztrált bűncselekmények száma, terrorcselekmény az ország területén nem történt.¹⁰ Magyarország a régió egyik legbiztonságosabb államának tekinthető.

⁸ Csapó-Gonda (2019): A hazai lakosság utazási motivációinak és szokásainak elemzése az aktív turizmus és a fizikai aktivitás tekintetében

⁹ KSH - Helyzetkép a turizmus, vendéglátás ágazatról 2016-2019 <http://www.ksh.hu/docs/hun/>

¹⁰ Belügyminisztérium Bűnügyi Statisztikai Rendszere, <https://bsr.bm.hu/Document>

Az exogén tényezők között az ország turisztikai vonzerejét a számos egyéb tényező mellett következő jellemzők határozzák meg: földrajzi elhelyezkedés, regionális, illetve geopolitikai adottságok, küldőpiacok, a régió politikai, gazdasági, társadalmi stabilitása.

Földrajzi jellemzők, geopolitikai elhelyezkedés

Magyarország földrajzi elhelyezkedése, geopolitikai helyzete, Európai Unió tagsága, a magyar nemzeti-ségű lakosság szóródása a Kárpát-medencében, illetve a munkaképes lakosság jelenléte, és koncentrációja az EU tagállamaiban, továbbá az országon keresztül húzódó kereskedelmi és tranzit útvonalak egyaránt kedveznek a beutazó, valamint az átutazó turizmusnak. Az ország földrajzi jellemzői és turisztikai jellemzői okán (legnagyobb szélesség kelet–nyugati irányban 528 km, a legnagyobb hosszúság észak–déli irányban 268 km, azaz szárazföldi közlekedéssel 6-8 óra alatt átutazható) nemzetgazdasági jelentősége a beutazó, azaz a cél-turizmusnak van.

Az Európai Unió tagállamai közötti konvergenciát vizsgálva a Kelet-közép európai régiót, benne a Visegrádi országok szövetségét az elmúlt évtized gazdasági és társadalmi felzárkózást elősegítő fejlesztési programok és finanszírozási struktúra kedvezményezettjének tekinthetjük. A közép és kelet-európai tagállamok felzárkózási és konszolidációs törekvései a gazdaság élénkítésére és a ciklikus növekedés kiaknázására hozott intézkedések stabilizálták a régiót, amely egyaránt kedvezett a turisztikai fejlesztéseknek és elősegítette a lakosság turisztikai céljainak megvalósulását.

Küldő piacok

A Magyarországra irányuló külföldi utazások száma és a hozzá kapcsolódó kiadások országok szerinti bontása alapján megállapítható, hogy hazánk legfontosabb küldő-piacai az ország földrajzi elhelyezkedésének megfelelően az európai kontinens országai közül kerülnek ki. Ennek a geopolitikai helyzet mellett történelmi és kulturális hagyományai is vannak. A piacok között jelentős szerepet játszik az Egyesült Államok, valamint egyre jelentősebb szerepe van a felemelkedő ázsiai, dél-kelet ázsiai küldőpiacoknak is. Nemzetgazdasági bevételek szempontjából az öt legjelentősebb küldő-piac Németország, az Egyesült Királyság, az Amerikai Egyesült Államok, Olaszország és Lengyelország. A vendégéjszakákat tekintve Románia, Ausztria, Szlovákia, Csehország állampolgárai töltik hazánkban a legtöbb időt.

1. sz. táblázat: Magyarország legfontosabb küldőpiacai az eltöltött napok száma alapján 2019-ben, kontinentális és országok szerinti bontásban

KONTINENSEK	ELTÖLTÖTT NAPOK SZÁMA ÖSSZESEN (EZER NAP)	KIADÁSOK (MILLIÓ FT)
Európa (Magyarország nélkül)	15763	272530
Ázsia	2150	54700
Amerika	1349	41617
Ausztrália	133	4379
Afrika	84	1692
ORSZÁGOK		
Németország	2608	51636
Egyesült Királyság	1213	31560
Egyesült Államok	896	28295
Olaszország	637	16494
Lengyelország	831	15884
Franciaország	545	14483
Spanyolország, Portugália	530	13652
Románia	1326	12990
Csehország	725	12166
Oroszország	423	11927
Ausztria	1079	11404
Hollandia	593	7952
Szlovákia	800	6896

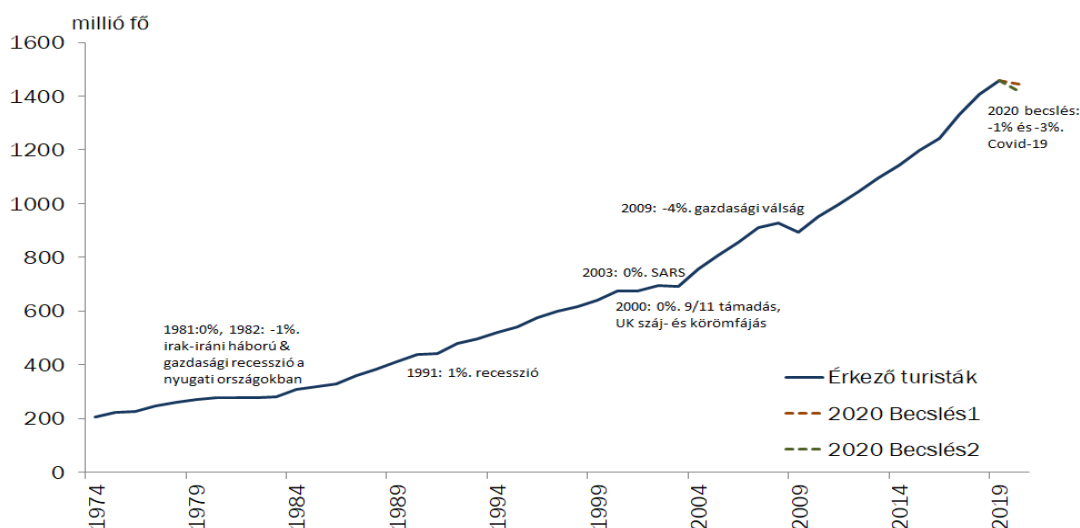
Forrás: ÁSZ szerkesztés, KSH

A hazai turizmust érintő, jellemző kockázatok

A koronavírus járványt megelőző három évtizedben a legfontosabb befolyásoló tényezők között volt:

- politikai, társadalmi destabilizáció, illetve azt követő fegyveres konfliktusok;
- konjunkturális sokkhatások, recessziók és kísérő jelenségeik,
- az olajár fluktuációja;
- geopolitikai feszültségek, globálisan terrorfenyegetettség;
- egészségügyi kockázatok, járványkitörések;
- természeti jelenségek, katasztrófák, klímaváltozás.

3. sz. ábra: Nemzetközi turistaérkezések számának alakulása globálisan a különböző kockázati tényezők függvényében

Forrás: UNWTO és Hall, 2010. A 2019 és 2020-as évek becslések.

Ahogy a 3. sz. ábrán is látható, az elmúlt évtizedek legjelentősebb visszaesését a koronavírus világjárvány 2020-as kitéréséig a 2008-ban kirobbant gazdasági válság eredményezte. Figyelemre méltó azonban, hogy a turistaérkezések száma a válságokat követően, minden esetben, ráadásul egyre nagyobb mértékű növekedésnek indult.¹¹ Az elemzés alapján ez egyaránt igaz a koronavírus világjárvány első két hulláma közötti időszakokra is. A jelenség bizakodásra ad okot a válságot követő időszakot, és a turisztikai ágazat fellendülését, jövőbeni kilátásait illetően.

Járványok

A járványok egyre fundamentálisabb hatást gyakorolnak életminőségünkre, mivel jellemzőik (forrás, lefutás, kiterjedés, hatás) szoros összefüggést mutatnak társadalmi, gazdasági és technológiai fejlődésünkkel és, az emberi tevékenység által kiváltott közvetlen, vagy közvetett hatásokkal. A világ népességének robbanásszerű növekedése, és annak az urbanizáció által megvalósuló koncentrációja, az emberi közösségek megjelenése korábban elzárt természeti régiókban és érintkezése, együttélése különböző állatfajokkal, az éghajlatváltozás okozta átlaghőmérséklet növekedés, valamint a közösségek globalizáción keresztül létrejövő világméretű hálózata mind-mind a járványok kialakulásának, egyre gyorsabb és szélesebb körű terjedésének kedveznek.

¹¹ Baranyai Eszter: Koronavírus és turizmus: mit mutat a múlt?

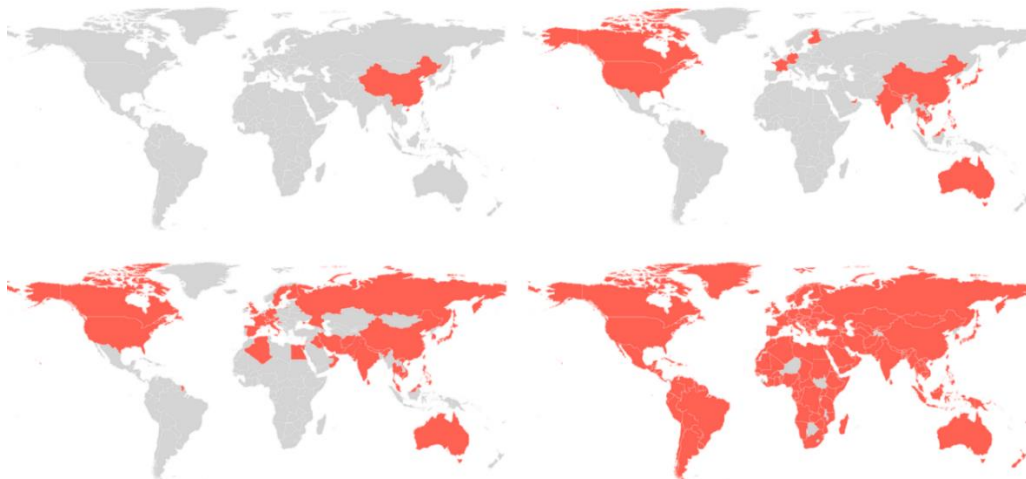
<https://mnbtsanzekblog.hu/2020/03/13/koronavirus-es-turizmus-mit-mutat-a-mult/>

A világvírások gyakorisága ráadásul dinamikusan növekvő tendenciát mutat. Míg a XX. században három jelentős járványkitöréssel nézett szembe az emberiség (1918-1919-es spanyolnátha, 1957-es ázsiai influenza - H2N2, illetve az 1968-as Hong Kong-i influenza) addig a XXI. század első két évtizedében már öt járványkitöréssel szembesültünk (2002 SARS, 2009 madárinfluenza - H1N1, 2012 MERS, 2013-14 Ebola, 2019 - COVID).

A COVID-19 világvírás

A kínai Wuhan városában 2019-ben kitört koronavírus járvány méreteiben csak az 1918-19-es spanyolnátha járványhoz hasonlítható. A járvány 2020. január 2-ai kitörését követően, nem egészen három hónap alatt globálisan elterjedt, 2020. április 2-ra a világ 185 országában jelen volt. A vírus több hullámos lefutása tovább növelte az érintett országok körét. Az elemzés készítésének időpontjában, 2020 november-december folyamán, a második lefutási hullám hatására már 220 autonóm terület volt érintett. Azaz a járvány csak a lakatlan területeken nem jelent meg. A fertőzöttek száma az év végére meghaladta a 80 milliót, a halálozások száma pedig a kétmillióhoz közelít. Az országok 95%-a 2020. december 31-én továbbra is magas vírus-kockázati besorolású.

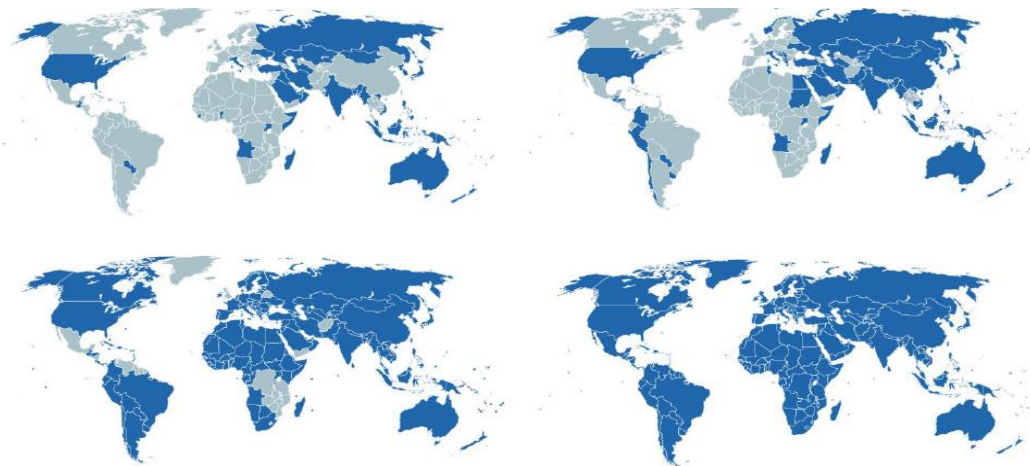
4. sz. ábra: A koronavírus járvány terjedése a kitörés napjától számított 90. napig

Forrás: ÁSZ szerkesztés a John Hopkins University of Medicine adatai alapján. A térképek a 2019. január 1-i, valamint a 2020 január 31-i február 31-i és március 31-i állapotot mutatják.

A COVID-19 a koronavírus törzs egyik eddig nem ismert változata, melynek a második hullámában új mutációja is kialakult, megjelenése idején gyógyszeres terápia nem állt az országok rendelkezésére. A világvírás okozta veszélyhelyzet kezelése érdekében ezért a terjedést lassító, nem gyógyszeres járványügyi intézkedések léptek hatályba világszerte. Az országok az állampolgárok mozgását korlátozó karantén-intézkedéseket vezettek be. 2020. március 31-re a világ népességének több mint 90 százaléka, 7 milliárd embernél is több élt olyan országban, ahol teljes vagy részleges határárat léptettek életbe. A teljes határárat bevezető országok aránya elérte a 40%-ot, amely 3 milliárd ember életét érintette. A járvány első és második hulláma alatt számos országban a határrendészeti intézkedések lakhelyelhagyási tilalommal, vagy korlátozással is párosultak. Az intézkedések ezáltal a belföldi turizmusra is jelentős hatást gyakoroltak.

5. sz. ábra: Határlezárások (sötétkék színnel) 2020. március 9-13-24-én és április 20-án.

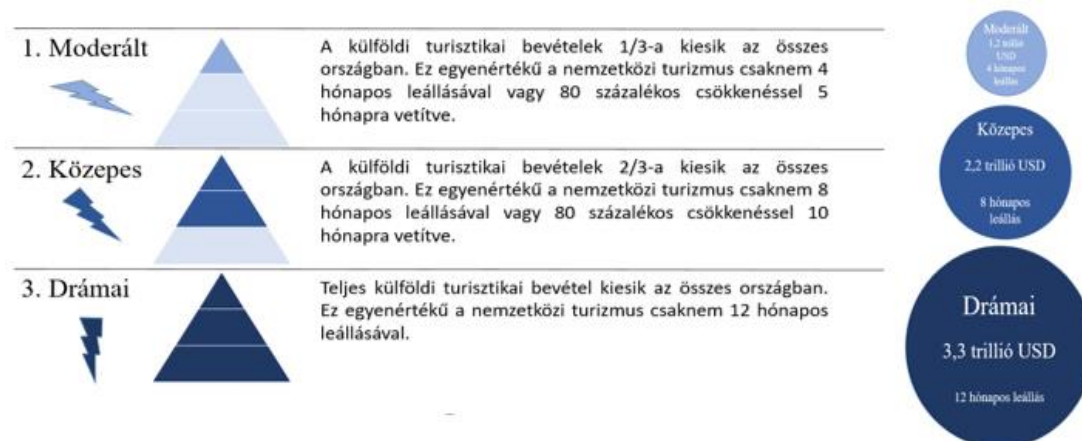
Forrás: UNWTO¹²

A határlezárás és lakhelyelhagyási korlátozások következtében azon gazdasági folyamatok, amelyeket nem helyeztek korábban informatikai alapokra, vagy informatikai eszközökkel nem voltak menedzselhetőek szinte teljesen leálltak. A mobilitás drasztikus csökkenésével és termelési tényezők áramlásának beszűkülésével pedig megkezdődött a munkaerő- és alapanyag intenzív gazdasági ágazatok recessziója. A világválság nem csak a termelő ágazat teljesítményére gyakorolt sokkhatásokat. A szolgáltatói szektor is hatalmas veszteségeket szenvedett el, köztük kiemelten a nemzetközi turizmus.

A nagyobb gyógyszergyártó cégek a hatásos vakcina előállítását 2020 decemberre valószínűsítették,¹³ ezért a COVID-19 okozta válság elhúzódására kell számítani.

A turisztikai szektor 2019-ben a világ GDP-jének megközelítőleg 10%-át állította elő, az export szolgáltatások 29%-áért volt felelős, az áruk és szolgáltatások 7%-a származott a szektor tevékenységéből, amely megközelítőleg 300 millió embernek nyújtott megélhetést világszerte. A turizmus teljesítménye, értéke tehát dollár-trilliókban kifejezhető.

6. sz. ábra: A válság lefutásának lehetséges forgatókönyveit és makrogazdasági hatásait mutató táblázat

Forrás: ÁSZ szerkesztés, forrás: UNCTAD¹⁴

Az UNWTO, Turisztikai Világszervezet előrejelzése szerint elhúzódó lefutás és hosszabb regenerációs időszak esetén a turistaérkezések száma globálisan 80%-kal eshet vissza, amely minimálisan 1,2 trillió dollár bevételkiesést jelent a turisztikai és annak kapcsolódó ágazataiban, valamint közel 120 millió munka hely kerül veszélybe. Ennek következtében a világgazdaság mintegy 3%-kal fog zsugorodni.

¹² UNWTO (2020): World Tourism Barometer

¹³ Függetlenül attól, hogy Oroszországban már 2020 augusztusában bejegyezték az első vakcinát.

¹⁴ UNCTAD (2020): <https://unctad.org/webflyer/covid-19-and-tourism-assessing-economic-consequences>

A járvány turizmusra gyakorolt hatásait Magyarországon látványosan szemlélteti a Tourhero ki-és beutazási lehetőségeket szemléltető világtérképe. Magyarországra március és május, valamint szeptember december között turisztikai céllal mindössze a három visegrádi ország állampolgárai utazhattak be a biztonsági intézkedések nyomán.

7. sz. ábra: Magyarország küldő piacai 2020. december 31-én.

Forrás: Tourhero

Ezen adatokat vizsgálva megállapítható, hogy a COVID-19 világjárvány, valamint a világszerte érvényben lévő korlátozó intézkedések, határlezárások Lengyelországtól eltekintve elszigetelték Magyarországot legfontosabb küldő piacaitól.

A COVID világjárvány kialakulását, jelentősebb eseményeit és főbb adatait bemutató 2. sz. táblázat jól szemlélteti a korlátozó intézkedések indoklását, valamint azt, hogy a világjárvány megfékezésére a kezdeti szakaszban lett volna a legtöbb esély. A turisztikai szektorra drasztikus hatást gyakorló határlezárások lassították ugyan a vírus terjedését, de nem tudták kontaminálni azt. A tapasztalatok mind globálisan, mind lokálisan, így Magyarországon is azt mutatják, hogy a kitörést követően az egyedüli hatékony intézkedés a karantén alkalmazása, ahogy azt a szó eredetének történelme is mutatja.¹⁵

¹⁵ A karantén szó a Quaranta giorni olasz kifejezésből ered, ami negyven napot jelent. A járványok elterjedésének megakadályozására irányuló intézkedést először Velencében alkalmazták 1374-ben. Az intézkedés értelmében a velencei kikötőbe bebocsátást kérő, nemzetközi vizekről érkező hajóknak negyven napot kellett vesztőzár alatt tölteni járványkitörés megelőzése érdekében. A fertőzött hajó legénységének egy elkülönített szigeten kellett tartózkodni a teljes gyógyulásig.

2. sz. táblázat: A COVID világjárvány kialakulása, jelentősebb eseményei és főbb adatai 2020 jan. 1 - dec. 31. között a világban és Magyarországon.

Január	Február	Március	Április	Május	Június
<ul style="list-style-type: none"> • január 1: Ismeretlen tüdőgyulladás-járvány kitörés Wuhanban (Kína). • január 30: WHO globális egészségügyi vészhelyzetet hirdet ki. <p> 1 11.958 </p> <ul style="list-style-type: none"> • január 31: Megalakul a Koronavírus-járvány Elleni Védekezésért Felelős Operatív Törzs, bemutatják a koronavírus elleni akciótervet. 	<ul style="list-style-type: none"> • 2020. február 23: Dél-Európában gyors terjeszkedésnek indul a járvány. • 2020. február 29: Meghal az első beteg az Egyesült Államokban. <p> 22 88.447 </p> <ul style="list-style-type: none"> • február 1: Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnoksága bejelenti az egészségügyi védőmaszkok gyártásának megkezdését. 	<ul style="list-style-type: none"> • 2020. március 17: Az EU lezárja a külső határait az uniós kívüli országok állampolgárai előtt. <p> 58 941.389 </p> <ul style="list-style-type: none"> • március 4: első regisztrált koronavírus beteg itthon. • március 11: a veszélyhelyzet kihirdetése Magyarországon. Az EMMI elrendeli minden iskolai program lemondását. • március 17: határazár bevezetése. • március 27: a Kormány kijárási korlátozásokat vezet be az ország egész területén. 	<ul style="list-style-type: none"> • 2020. április 14: az IMF világméretű gazdasági recessziót jelez 2020-ra. • 2020. április 24: WHO felgyorsítja az oltások, a diagnosztika és a terápiás kezelések fejlesztését. <p> 187 3.274.681 </p> <ul style="list-style-type: none"> • április 21: A Kormány a járvány gazdasági hatásainak mérséklése érdekében adóteher csökkentéseket jelent be. 	<ul style="list-style-type: none"> • 2020. május 29: az USA megvonja támogatását a WHO-tól egyes elmaradt reformok miatt. <p> 195 6.228.382 </p> <ul style="list-style-type: none"> • május 4: kijárási korlátozás feloldása. Budapest és Pest megye kivételével kinyithattak a vendéglők és kávézók külső teraszai. • május 18-29: Kinyithatnak a vendéglátóegységek belső részei. 	<ul style="list-style-type: none"> • 2020. június: Az EU tagállamai fokozatosan feloldják az utazási korlátozásokat. <p> 204 10.566.942 </p> <ul style="list-style-type: none"> • 2020. június 18: a veszélyhelyzet megszüntetése. A vendéglátóhelyeken továbbra is kötelező a maszkviselés, a rendezvények 500 főig tarthatók meg. <p style="text-align: center;">Az igazolt COVID-19 fertőzöttek száma Magyarországon 2020. június 30-án:</p> <p> 4.155 </p>

Forrás: ÁSZ szerkesztés

Július	Augusztus	Szeptember	Október	November	December
<ul style="list-style-type: none"> • július 7: Bebizonyosodik, hogy koronavírus a levegőben is terjed. • július 15: Létrehozzák a vakcinákhoz való gyors, igazságos és méltányos hozzáférést garantáló mechanizmust (COVAX). <p> 214</p> <p>17.795.790</p> <ul style="list-style-type: none"> • 2020. július: az operatív törzs három kockázati kategóriába sorolja az országokat. A beutazás a sárga és piros kockázati besorolású országok esetében feltételekhez kötötté válik. 	<ul style="list-style-type: none"> • augusztus 11: a „Sputnik V.” nevű orosz vakcina jóváhagyása. A vakcinával szemben biztonsági aggályok merülnek fel. • 2020. augusztus: ismét egyre magasabb az új fertőzéseknek a száma az EU tagállamaiban. <p> 215</p> <p>25.769.667</p> <ul style="list-style-type: none"> • 2020. augusztus: második hullám kezdete. 	<ul style="list-style-type: none"> • szeptember 2: Az új fertőzések száma eléri a márciusi szintet. • szeptember 8: az AstraZeneca oltóanyag tesztelését leállítják. <p> 218</p> <p>34.300.712</p> <ul style="list-style-type: none"> • szeptember 1: Magyarország határainak ismételt lezárása, beutazási korlátozások bevezetése. • szeptember 21: nyitvatartási időkorlát lép (23:00) életbe a vendéglátóhelyek és szórakozóhelyek esetében. 	<ul style="list-style-type: none"> • október 15: a WHO bejelenteti, hogy a remdesivir, hydroxychloroquine, lopinavir, interferon gyógyszerek nem hatásosak a betegség gyógyításában. <p> 218</p> <p>34.300.712</p> <ul style="list-style-type: none"> • október 5: A V4 országok esetében a beutazást könnyítő rendelkezéseket hoz a Kormány. • október 20: törlesztési moratórium 2021.06.30-ig amely kiterjed a vállalkozásokra is. • október 26: Országgyűlés szigorította a hatósági házi karantén megsértésének bírságolását. 	<ul style="list-style-type: none"> • november 16-18: a Pfizer gyógyszergyártó és a Moderna vállalatok oltóanyagai 95-95%-os hatékonyságúak. <p> 220</p> <p>63.609.520</p> <ul style="list-style-type: none"> • november 2: szigorított maszkviselési szabályok bevezetése. • november 4: ismételten rendkívüli jogrend lép életbe. • november 10: részleges kijárási tilalom, a gyülekezés betiltása. Az éttermek vendéget nem fogadhatnak. • november 11: egyszerűsíti és felgyorsítja a külföldön mért oltóanyagok és 	<ul style="list-style-type: none"> • december 8: az Egyesült Királyságban megkezdik a lakosság oltását. • december 19: az új afrikai koronavírus mutáció megjelenik Angliában. • december 22: az EB engedélyezi a Pfizer és a BioNTech vakcináját <p> 220</p> <p>83.290.879</p> <p>Az igazolt COVID-19 fertőzötték száma Magyarországon 2020. december 31-én:</p> <p> 322.516</p> <ul style="list-style-type: none"> • december 26-30: megérkeznek az első vakcina szállítmányok Magyarországra.

HAZAI TURIZMUS JOGI KÖRNYEZETE, ÁGAZATI IRÁNYÍTÁSA ÉS INTÉZMÉNYRENDSZERE

A hazai turizmus jogi környezete

A turizmust szabályozó hatályos jogrendszer többszintű és jelentős mértékben tagolt. A jogi szabályozás törvény, kormányrendelet, kormányhatározat, és miniszteri rendelet szintjén valósul meg. A jogi és szabályozói környezet komplex kapcsolatban áll a turisztikai iparral, mivel többek között a szálláshely-szolgáltatásokat, a közlekedést és az utazásszervezést, a legtöbb uniós országhoz hasonlóan Magyarország is szigorúan és részletesen szabályozza. A szakterület interdiszciplináris jellege miatt lehetetlen egyetlen törvényben meghatározni az összes vonatkozó rendelkezést, s habár voltak törekvések¹⁶ a közelmúltban arra vonatkozóan, hogy egységes keret alá vonják a döntéshozók a szakterület szabályozását, ez túlságosan is komplex feladatnak bizonyult.¹⁷

Annak érdekében, hogy az Európai Unió támogatásából vagy a központi költségvetésből finanszírozott turisztikai fejlesztések szakmai tervezése, megvalósítása gyorsabban, egységes eljárási rendben, a rendelkezésre álló források hatékonyabb felhasználásával történjen, a turizmus jövedelemtermelő képességének erősítése érdekében, különös figyelemmel a turizmus nemzetgazdaságban betöltött kiemelkedő szerepére, az Országgyűlés megalkotta a Turisztikai térségek fejlesztésének állami feladatairól szóló 2016. évi CLVI. törvényt.¹⁸ Ha nem is olyan komplex módon, mint ahogy azt a 2011. évi törvénytervezet célozta meg, de ez a jogszabály hiánypótló módon, viszonylag egységes jogi keretet teremtett. A törvény végrehajtásáról, valamint az ágazat egyéb területeiről a Kormány rendeletekben rendelkezik. A törvény a turisztikai fejlesztések fókuszát az egyedi attrakciókról a turisztikai térségekre helyezi át, kimondva, hogy Magyarország turisztikai potenciáljának növelése a turisztikai desztinációkban rejlik.¹⁹

A Kereskedelemről szóló 2005. évi CLXI. törvény szabályozza és határozza meg a kereskedelmi jellegű turisztikai szolgáltatási tevékenységek folytatásának általános feltételeit, a vendéglátást, valamint az egyes turisztikai iparághoz kapcsolódó üzletek (például utazási irodák, utazási ügynökségek, idegenforgalmi szolgáltató irodák) nyitvatartását. A kereskedelmi jellegű turisztikai szolgáltatási tevékenység átfogó fogalom, ebbe beletartozik az idegenvezetői tevékenység, a lovas szolgáltató tevékenység, a szálláshely-szolgáltatási tevékenység, a tartós szálláshelyhasználati szolgáltatási tevékenység, valamint az utazásszervezői és utazásközvetítői tevékenység.²⁰ Ezen tevékenységeket az állam külön-külön, rendeleti szinten szabályozza.²¹

¹⁶ Szakmai Vitairat a törvénytervezet a turizmusról. Nemzetgazdasági Minisztérium. 2011.

<http://www.etui.hu/xml/upload/4BD8171EE9704BA284F93E17AF91AF27/16F97E0E177F6D6E248DA0553A0BD166/00D4DB4FF099EB660781F3C1F05397C3.pdf>

¹⁷ Nemzeti Turizmusfejlesztési Stratégia 2030. Magyar Turisztikai Ügynökség. file:///C:/Users/milannovv/Downloads/mtu_strategia_2030.pdf

¹⁸ A törvény végrehajtásáról a 235/2019. (X. 15.) Korm. rendelet rendelkezik. A Kormány rendeletben szabályozza a turisztikai ágazat egyes térségek és a kiemelt turisztikai fejlesztési térségek meghatározását, 18 a szálláshely-szolgáltatási tevékenység folytatásának részletes feltételeit és a szálláshely-üzemeltetési engedély kiadásának rendjét.

¹⁹ Magyar Turisztikai Ügynökség: Nemzeti Turizmusfejlesztési Stratégia 2030. https://mtu.gov.hu/documents/prod/mtu_strategia_2030.pdf (2020.10.09.)

²⁰ Kertv. 2. § 8. pont.

²¹ Ilyen rendelet például a 33/2009. (XII. 18.) ÖM rendelet az idegenvezetői tevékenységről.

A Költségvetési törvény²² tartalmazza a turisztikai fejlesztési célleírányzat aktuális összegét,²³ valamint meghatározza a turisztikai kiadások címe alatt elfogadható tételeket.²⁴ A Helyi adókról szóló 1990. évi C. törvény tartalmazza az Idegenforgalmi adóra vonatkozó rendelkezéseket, így például az adó alapjáról, mértékéről, az adókötelezettségről, és az adómentességről.²⁵

Számos törvény áttételes hatással bír a turisztikai ágazat fejlődésére, így például az állam törvényi szinten szabályozza a területfejlesztést és a területrendezést,²⁶ a kulturális örökség és a műemlékek védelmét,²⁷ a fogyasztóvédelmet és a különböző, idegenforgalmat is érintő adónemeket. A Magyarország helyi önkormányzatairól szóló 2011. évi CLXXXIX. törvény rendelkezik a helyi önkormányzatok idegenforgalmi feladatairól.

Magyarországra, EU-tagságából eredően különböző elsődleges és másodlagos uniós jogforrások is vonatkoznak, s habár a turizmus szabályozása alapvetően tagállami hatáskörbe tartozik, számos olyan uniós vagy vegyes hatáskörbe tartozó jogterület létezik (EU légi közlekedés szabályozása, fogyasztóvédelem, biztonságpolitika) amelyek szintén áttételes hatással bír a hazai turizmusra.

A Covid-19 járvány arra készítette a hazai jogalkotókat, hogy 2020-ban jelentős mértékben korlátozzák és szigorúbban felügyeljék a belföldi és külföldi utazásokat és ez jelentős mértékben kihatott a hazai turizmusra. A járványügyi készültségi időszak utazási korlátozásairól szóló 408/2020. (VIII. 30.) Korm. rendelet rendelkezik többek között a külföldről hazaérkező magyar, és külföldi állampolgárok belépési feltételeiről, amelyek, egyes kivételektől (például katonai konvojok, üzleti utak) eltekintve lényegesen szigorodtak a járvány előtti időszakhoz képest. Más kormány- és miniszteri rendeletek²⁸ pontosítják az egyes országokból történő beutazásnak a feltételeit.

Fontos változásokat hozott a turisztikai ágazatra nézve 2020-ban a veszélyhelyzet megszűnésével összefüggő átmeneti szabályokról és a járványügyi készültségről szóló 2020. évi LVIII. törvény. A törvény számos olyan területen enyhíti a járvány negatív gazdasági hatásait az idegenforgalom szereplőire nézve, így például egyes bérleti szerződéseket a bérbeadók részéről ideiglenesen nem lehetett egyoldalúan megszüntetni,²⁹ vagy a turizmusfejlesztési hozzájárulásra kötelezettet 2020 végéig mentesítette a hozzájárulási kötelezettség alól.³⁰ Ugyanígy a törvény bír restriktív szubsztanciával is, különös tekintettel a különböző tömegre rendezvények (például koncertek, sportesemények) látogatását tekintve, ami óhatatlanul is kihat a turisztikai ágazatra.

A járvány második hulláma arra készítette az Országgyűlést, hogy megszavazza a koronavírus-világjárvány második hulláma elleni védekezésről szóló 2020. évi CIX. törvényt,³¹ amely felhatalmazta a Kormányt, hogy a veszélyhelyzetben az Alaptörvény 53. cikk (1) és (2) bekezdése szerinti [hazai turizmust is befolyásoló]

²² 2019. évi LXXI. törvény Magyarország 2020. évi központi költségvetéséről

²³ A 2020. évi turisztikai fejlesztési célleírányzat működési kiadása 30 708,3 millió forintot, míg a felhalmozási kiadás 59 471,7 millió forintot tett ki.

²⁴ Ezek kiadások a turisztikai fejlesztések, helyi/térségi turisztikai desztinációs menedzsment szervezetnek működésre és fejlesztésre történő forrásátadás, a település közigazgatási területén található turisztikai vonzerőkkel, szolgáltatásokkal kapcsolatos marketingkiadások (kutatás, promóció, oktatás), turisztikai vonzerővel bíró rendezvényekkel, garantált programokkal kapcsolatos költségek, műemlékek turisztikai célú felújítása, látogathatóvá tétele, továbbá a turizmus által érintett területek, a turisztikai vonzerők és szolgáltató helyek környezetében infrastruktúrális (utak, parkolók, turisztikai információs táblák, kerékpárutak, jelzett turistaútonalak) és városképi (zöldfelületek, díszvilágítás, díszburkolat) elemek létesítése, karbantartása, fenntartása.

²⁵ 1990. évi C. törvény a helyi adókról 30-34. §

²⁶ 1996. évi XXI. törvény a területfejlesztésről és a területrendezésről

²⁷ 2001. évi LXIV. törvény a kulturális örökség védelméről

²⁸ 19/2020. (IX. 1.) Korm. rendelet a magyar állampolgárok a Cseh Köztársaság, a Lengyel Köztársaság és a Szlovák Köztársaság területéről való beutazásáról, valamint a Cseh Köztársaság, a Lengyel Köztársaság és a Szlovák Köztársaság állampolgárainak beutazásáról; 13/2020. (VIII. 31.) KKM rendelet a járványügyi készültségi időszakban a korlátozott sávban történő határátlépés körébe tartozó államokról

²⁹ 2020. évi LVIII. törvény 31. §

³⁰ 2020. évi LVIII. törvény 35-36. §

³¹ 2020. évi CIX. törvény a koronavírus-világjárvány második hulláma elleni védekezésről

kormányrendeletek hatályát e törvény hatályvesztéséig meghosszabbítsa.³² A Kormány 2020. november 10-én meghosszabbította a veszélyhelyzetet, valamint olyan újabb rendelkezéseket hozott, amelyek közvetlenül érintették a turizmust, így például az éttermek vendéget nem fogadhatnak, vendégnek ott csak az étel elvitele céljából lehet tartózkodni. A házhoz szállítás adminisztratív terheit a Kormány csökkenti, és bevonhatóvá teszi a taxisokat a feladat ellátásába. A jelen Korm. rendelet szerint a szállodák turistákat nem, csak üzleti, gazdasági vagy oktatási célból érkezett vendégeket fogadhatnak. Mindennemű rendezvény megtartása tilos, ideértve a kulturális eseményeket, valamint a karácsonyi vásárokat.³³

Megállapítható, hogy a járvány nem csak a turisztikai szektorra volt komoly hatással, hanem a turizmust szabályozó hazai jogrendszerre is. A mérsékelt gyorsasággal és rendszerességgel átalakuló jogszabályi környezet 2020-ban olyan szegmenseiben is megváltozott, amelyek addig viszonylagos beágyazottsággal bírtak.

A hazai turizmus ágazati irányítása és intézményrendszere

A turizmus összetett hazai ágazati irányítása és intézményrendszere az elmúlt évtizedben feltűnően gyakran változott. A súlyponti és szerkezeti változások rendszeressége egyrészt a szakterület, magyar gazdaságon belüli súlyváltásának, másrészt pedig a kormányzaton belüli stratégiaváltozásoknak tudható be. Az évtized során a turizmus szakterülete feletti felelősségi jogköröknek a gyakorlása más-más kormánytagokhoz³⁴ került, jelenleg a legtöbb hatáskör a miniszterelnök kabinetfőnökét illeti. A jogi szabályozáshoz hasonlóan az ágazati irányítás is szerteágazó, továbbá vannak intézmények (például kiemelt térségi fejlesztési táncsok), amelyek csak közvetett módon befolyásolják a turizmus alakulását.

A hazai ágazati irányítást a Kormány tagjainak feladat- és hatásköréről szóló 94/2018. (V. 22.) Korm. rendelet határozza meg. A rendelet értelmében a Gazdasági Kabinet a turizmusért felelős kérdéskörökben a Kormány ügydöntő jogkörrel rendelkező szerve.³⁵

A miniszterelnök kabinetfőnöke a Kormány turizmusért felelős tagja,³⁶ aki a turizmusért való felelőssége keretében előkészíti a turizmusra, az utazásszervező és -közvetítő tevékenységre, az utazási és utazásközvetítői szerződésre, a falusi és agroturizmusra, valamint - a gyógy- és egészségügyi tényezők vonatkozásában az egészségügyért felelős miniszterrel együttműködve - az egészségturizmusra vonatkozó jogszabályokat.³⁷

A miniszterelnök kabinetfőnöke e felelőssége keretében:

- a) kialakítja és működteti a turizmus kormányzati irányítási és intézményrendszerét,
- b) kidolgozza a turizmusfejlesztés koncepcióját és támogatási rendszerét, a vallási turizmus tekintetében az egyházakkal való kapcsolattartás koordinációjáért felelős miniszter, a falusi és agroturizmus tekintetében az agrárpolitikáért felelős miniszter közreműködésével,
- c) kidolgozza a hivatásturizmus koncepcióját és fejlesztési irányait, koordinálja azok megvalósítását,
- d) összehangolja az európai uniós tagságból adódó kormányzati turisztikai feladatokat,
- e) irányítja a belföldi és nemzetközi turisztikai marketingtevékenységet,
- f) kidolgozza és megvalósítja a nemzeti rendezvények koncepcióját,
- g) kidolgozza a világhiállításokon való magyar részvételre irányuló javaslatokat, valamint ellátja a világhiállításokon való magyar részvétellel kapcsolatos szervezési és lebonyolítási feladatokat,

³² 2020. évi CX. törvény 2. § (1)

³³ 484/2020. (XI. 10.) Korm. rendelet a veszélyhelyzet idején alkalmazandó védelmi intézkedések második üteméről

³⁴ nemzetgazdasági miniszter, nemzeti fejlesztési miniszter, külgazdasági és külügyminiszter

³⁵ 94/2018. (V. 22.) Korm. rendelet 157. § (58)

³⁶ 94/2018. (V. 22.) Korm. rendelet 7. § (3)

³⁷ 94/2018. (V. 22.) Korm. rendelet 11. § (1)

- h) a sportpolitikáért felelős miniszter, valamint a Budapest és a fővárosi agglomeráció fejlesztéséért felelős miniszter részére szakmai támogatást biztosít a Magyarországon megvalósuló, kiemelt nemzetközi sportesemények lebonyolításához, és közreműködik e sporteseményeket érintő marketing- és kommunikációs tevékenységek megvalósításában,
- i) irányítja a turizmusdiplomáciai feladatok végrehajtását,
- j) ellátja a magyar borturizmus,³⁸ valamint a magyar bor egységes kommunikációja kapcsán jelentkező valamennyi állami feladatot,
- k) előzetes véleményezési és egyetértési jogkört gyakorol a turizmussal összefüggő projektek, fejlesztések, programok kialakítását, illetve meghirdetését megelőzően.³⁹

Az Magyar Turisztikai Ügynökség (MTÜ) a turizmushoz és vendéglátáshoz kapcsolódó jogszabály előkészítési feladatokban, mint javaslattevő és véleményező vesz részt, valamint közreműködik javaslattevőként a turizmust és vendéglátást érintő európai uniós jogharmonizációs feladatokban.⁴⁰ A miniszterelnök kabinetfőnöke az MTÜ-n keresztül összehangolja Magyarország turisztikai tevékenységének körében a Kormány irányítása vagy felügyelete alá tartozó szervek munkáját, meghatározza a turisztikai és a turisztikai fejlesztésre vonatkozó feladatok ellátását és annak módját.⁴¹ Az MTÜ széleskörű koordinációs és reprezentációs feladatokat is ellát, mint például a Nemzeti Kulturális Alappal együtt közös pályázat működtetéséről gondoskodik a turisztikai vonzerővel bíró kulturális és gasztronómiai rendezvények támogatására.⁴² Az MTÜ üzemelteti 2019 óta a Nemzeti Turisztikai Adatszolgáltató Központot (NTAK), amely egy új, digitális adatszolgáltatási rendszer. Az NTAK lehetővé teszi, hogy valós időben legyen látható az országban található összes szálláshely forgalmi, statisztikai adata.

A Miniszterelnöki Kabinetirodán belül a közigazgatási államtitkár a miniszter turizmusért és vendéglátásért való felelősségi körébe tartozó feladatai keretében gondoskodik a turizmusért és a vendéglátásért való felelősségből adódó feladatok MTÜ útján történő ellátásáról, valamint előkészíti – az MTÜ bevonásával – a turizmusért és a vendéglátásért való felelősségi körbe tartozó, különösen a turizmus fejlesztéséhez kapcsolódó jogszabályokat, előterjesztéseket.⁴³

A külgazdasági és külügyminiszter a külgazdasági ügyekért való felelőssége keretében felel a turisztikai diplomata hálózat irányításáért.⁴⁴

A Kormány 2016-ban létrehozta javaslattevő, véleményező és tanácsadói tevékenységet végző testületeként a Nemzeti Turisztikai Tanácsadó Testületet.⁴⁵ A Testület állást foglal a turisztikával és vendéglátással összefüggő, stratégiai jelentőségű kérdésekről, valamint a fejlesztési igények támogathatóságának kérdéséről. Ezen kívül véleményezi a turisztikával és vendéglátással összefüggő kormány-előterjesztések tervezetét, a kiemelt turisztikai és a vendéglátással összefüggő fejlesztési és innovációs területekre, valamint felhasználási célokra vonatkozó javaslatokat, valamint az egységes állami turizmus-fejlesztési koncepció finanszírozási és támogatási rendszer megvalósítási folyamatát. A Testület elnöke a Magyar Turisztikai Ügynökség vezérigazgatója, tagjai között vannak az érintett minisztériumok, Budapest főpolgármestere, valamint a Balaton Fejlesztési Tanács által kijelölt személyek.

³⁸ A vendéglátásért való felelősségi körében készíti elő a magyar borturizmusra vonatkozó jogszabályokat.

³⁹ 94/2018. (V. 22.) Korm. rendelet 11. § (2)

⁴⁰ Magyar Turisztikai Ügynökség Zártkörűen Működő Részvénytársaság turizmussal és vendéglátással kapcsolatos egyes feladatainak meghatározásáról szóló 61/2017. (III. 20.) Korm. rendelet

⁴¹ 61/2017. (III. 20.) Korm. rendelet 3. § (1)

⁴² 61/2017. (III. 20.) Korm. rendelet 5. § (3)

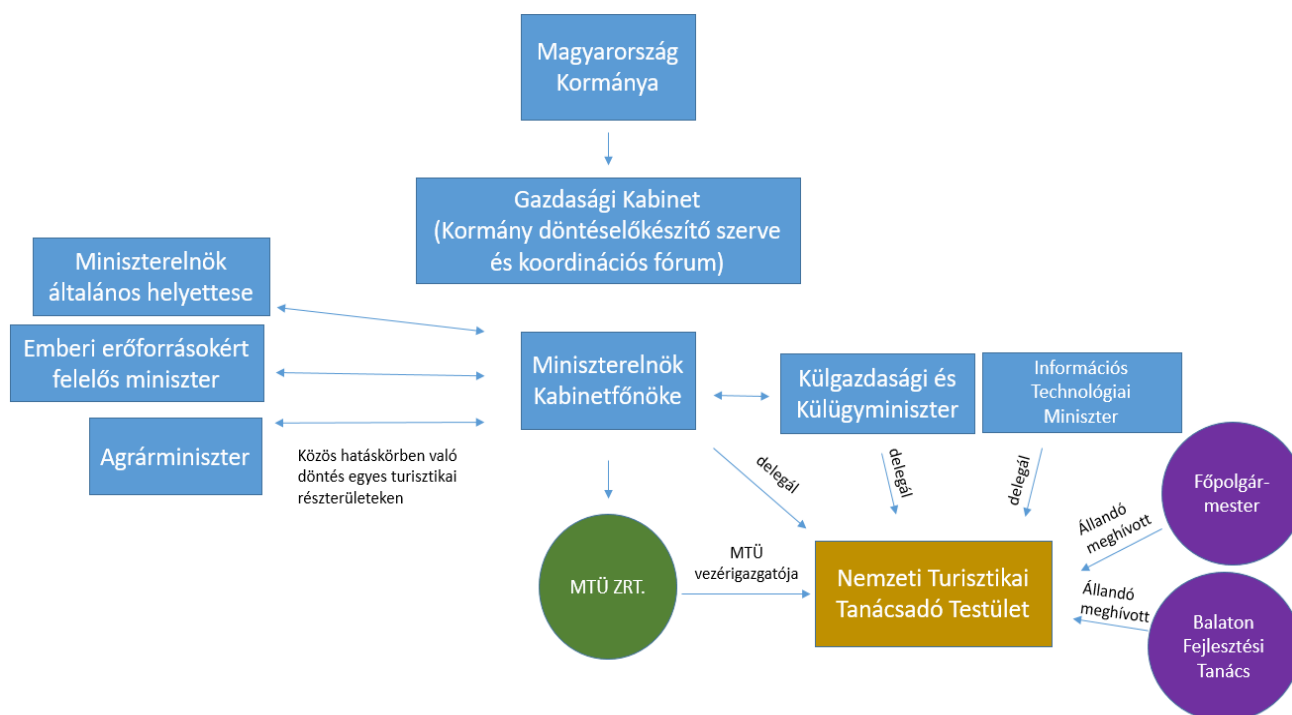
⁴³ A miniszterelnök kabinetfőnöke 1/2018. (VI. 6.) MK utasítása a Miniszterelnöki Kabinetiroda Szervezeti és Működési Szabályzatáról. Melléklet. 27. §

⁴⁴ 94/2018. (V. 22.) Korm. rendelet 140. § (i)

⁴⁵ 1255/2016. (VI. 6.) Korm. határozat

A Kormány az egyes Kárpát-medencei gazdaságélénkítő programok és összehangolt fejlesztési feladatok, valamint turisztikai fejlesztések koordinációjáért felelős kormánybiztost nevezett ki 2020-ban. A kormánybiztos ellátja a határ menti megyék turisztikai fejlesztéseinek és egyes Kárpát-medencei turisztikai fejlesztések kormányzati összehangolását, valamint a kiemelt nemzetközi sportrendezvények lebonyolításának koordinációját.⁴⁶

8. sz. ábra: A hazai turisztikai ágazati irányítás intézményi ábrája

Forrás: ÁSZ szerkesztés

A turizmusra vonatkozó stratégiák és támogatások céljai, eszközei

A hazai turizmusra vonatkozó stratégiák

A Kormány által 2017 októberében elfogadott „Nemzeti Turizmusfejlesztési Stratégia 2030”⁴⁷ (a továbbiakban: Stratégia) arra hivatott, hogy meghatározza a következő időszakban azt a keretrendszert, amelyben az állam és a piac közösen gondolkodik Magyarország turizmusának jövőjéről. A Stratégia feladata, hogy a turisztikai szemléletváltás megalapozásával, a főbb beavatkozási pontok azonosításával, stratégiai célok kijelölésével rövid, közép- és hosszú távon definiálja az állam feladatait az ágazatban, illetve a célok eléréséhez megfelelő eszközöket, forrást és intézményrendszert rendeljen.

A turizmus összetettsége miatt a Stratégia nem tér ki részletesen valamennyi termék, desztináció, marketing és értékesítési irány, horizontális szempont elemzésére és ezek egyedi céljainak azonosítására, de ernyőként szolgál minden olyan későbbi alstratégia és program számára, ahol a terület fontossága, összetettsége indokolja, hogy ilyen készüljön. Ez egyúttal azt is jelenti, hogy a jövőben megszülető termékstratégiáknak, desztinációs beavatkozási ágazati fejlesztési programoknak, valamint egyes egyedi projekteknek is illeszkedniük kell a Stratégia céljaihoz. A Stratégia szakpolitikai dokumentum, mely illeszkedik a hazai és

⁴⁶ Kormány 1230/2020. (V. 15.) Korm. határozata

⁴⁷ Magyar Turisztikai Ügynökség: Nemzeti Turizmusfejlesztési Stratégia 2030. https://mtu.gov.hu/documents/prod/mtu_strategia_2030.pdf (2020.10.09.)

uniós fejlesztéspolitikai dokumentumok rendszerébe, és támogatja a Nemzeti Fejlesztés 2030 – Országos Fejlesztési és Területfejlesztési Konceptióban foglalt célkitűzések elérését.

A dokumentum nagy hangsúlyt helyez az állami turizmusirányítás új szemléletének, irányainak megértésére, részletesen bemutatva a desztinációs alapú megközelítést és az új szemléletű attrakciófejlesztési, alpinfrastruktúra-fejlesztési logikát. A Stratégia helyzetelemző része azonosítja azokat a globális trendeket és kihívásokat, melyekre a Stratégia cél- és eszközrendszerének reflektálnia kell. A globális trendek között első helyen nevesíti a turizmus várható növekedését 2030-ig. Lévének, hogy a stratégia a globális járvány előtt íródott, készítői nem láthatták előre a járvány turizmusra gyakorolt negatív hatásait, ugyanakkor stratégiában is egyértelműen nevesítve van, hogy a magyar gazdaságon belül a turizmusnak húzószerepet szának a hazai döntéshozók.⁴⁸ A Stratégia megalkotói a Kockázatelemzés részben törekedtek arra, hogy felvöljanak olyan potenciálisan negatív globális trendeket és eseményeket (például klímaváltozás, terrorfenyegetettség, Brexit), amelyek figyelembevételével kiiktathatók a turizmusra gyakorolt negatív konzekvenciák. A globális egészségügyi kockázat, járvány kialakulását is nevesítették a külső kockázatok között, ám mind a bekövetkezés valószínűségét, mind pedig a bekövetkezésének hatását a Stratégiában foglalt célokra nézve közepes szintűnek értékelték. Az MTÜ a járványt megelőzően az egyik 2018. évi publikációjában⁴⁹ külön foglalkozott egyes járványok turizmusra gyakorolt hatásaival és azok megfelelő kezelésével.⁵⁰ Ez a megállapítás is visszatükröződik a Stratégiában. A Stratégia megalkotói a járványügyi kockázatkezelést Magyarország biztonságos országgént történő megjelenítésével külföldön, és ennek folyamatos kommunikációjával kívánták elérni. Továbbá feladatként meghatározták a fokozottabb együttműködést a járványügyi szervezetekkel, valamint válságmenedzsment-terv készítését.

A Stratégia céljainak megvalósítását pillérekre helyezi, amelyek között találunk jól és kevésbé megfogható módon definiált alapcélkitűzéseket. A célok eléréséhez meghatározó szerepet kap a pillérek között a Kisfaludy Turisztikai Fejlesztési Program, amely a hazai kínálat minőségének javítását, valamint térbeli és időbeni koncentrációjának csökkentését hivatott szolgálni. A pillérek között találjuk még többek között a stratégiai márkakommunikációt, célzott marketingkommunikációs kampányaktivitást és értékesítést, valamint a megbízható adatoknak, mérhető teljesítménynek a meglétét.

A Stratégia kiemelt céljai között szerepel, hogy a magyar turizmus GDP-hez való közvetlen és közvetett hozzájárulása a jelenlegi 13-ról 16 százalékra növekedjen 2030-ra, ezáltal Magyarország 19 helyet lépjen előre a turizmus nemzetközi versenyképességi listáján. Emellett elérendő célként határozza meg, hogy 2030-ra a kereskedelmi szálláshelyeken megduplázódjon a vendégéjszakák száma, a fejlesztéseknek köszönhetően 1000 szállás- és vendéglátóhely újuljon meg, és a Magyar Turisztikai Ügynökség részvételével 500 projekt valósuljon meg.⁵¹

A Stratégia megvalósításához a 2030-ig terjedő időszakban előirányzott, a Stratégia nyilvánosságra hozásának pillanatáig ismert és tervezett fejlesztési források: 574,6 milliárd forint hazai költségvetési forrás és 262,18 milliárd forint uniós fejlesztési forrás.

A Stratégia értelmében, megvalósításának kiemelt szereplője az MTÜ, amely az első, nagyjából 2023-ig terjedő időszakban jelentős állami szerepvállalással nagyszámú fejlesztés megvalósítását generálja az ágazatban, felépíti a megújult turisztikai országmárkát és a kapcsolódó márkarendszert, emellett megteremti az ágazat tisztességes és versenyképes működésének keretfeltételeit, jelentős figyelmet fordítva a humán feltételek fejlesztésére is. A Stratégia időtávja által felölelt időszak második felében a felvölzolt cél az állami szerepvállalás mértékének csökkentése, stabil és hatékony térségi szervezetrendszer kialakítása. A Stratégi-

⁴⁸ Kormány.hu: A turizmus a hazaszeretet egyik formája. <https://www.kormany.hu/hu/a-miniszterelnok/hirek/a-turizmus-a-hazaszeretet-egyik-formaja> (2020.10.09.)

⁴⁹ Magyar Turisztikai Ügynökség: Turizmus Bulletin. XVIII. évf. 2. szám. https://mtu.gov.hu/documents/prod/TB-2018-2_1.pdf

⁵⁰ „Mint a legtöbb ilyen esemény [2001. évi száj- és körömfájás járvány Nagy-Britanniában], ez is váratlanul érte a turizmust, de ez nem lehet kifogás arra, hogy az iparági szereplők válságmenedzsment stratégia és terv hiányában nem megfelelő módon és időben reagáltak az eseményekre sem helyi, sem nemzeti szinten”.

⁵¹ Magyar Turisztikai Ügynökség. <https://mtu.gov.hu/cikkek/strategia> (2020.10.09.)

ában foglaltak megvalósulásának folyamatos nyomon követése, monitoringja, illetve előrehaladásának meghatározott időközönként történő értékelése az MTÜ-nek a feladata, amelyet a Nemzeti Turisztikai Tanácsadó Testület bevonásával lát el.

Támogatások céljai és eszközei

A járvány világszerte széleskörűen érintette a turisztikai ágazat szereplőinek tevékenységét, ez alól a hazai szereplők sem jelentettek kivételt. A járvány hatására valóságos likviditási sokk érte a turisztikai szolgáltatókat, számos vállalkozás küzd jelenleg is olyan problémákkal, amelyek a létüket is veszélyeztetik. A járvány és a válsághelyzet elhúzódása miatt ráadásul egyre többen élnek fel tartalékaikat. A magyar Kormány által elérhetővé tett támogatások általános célja, hogy az ágazati szereplők talpon maradását segítse.

Célzott támogatásként a Kormány bevezette a kedvezményes feltételrendszerű, kiemelt állami kamat- és kezességi díjtámogatásban, illetve költségtámogatásban részesített Széchenyi Turisztikai Kártya Folyószámlahitelt. Az új konstrukció kifejezetten a turizmus élénkítését, támogatását szolgálja, és kizárólag a turisztikai szektorban tevékenykedő mikro-, kis- és közepes vállalkozások számára érhető el. A hitelt azonos vállalkozások igényelhetik, amelyek a turisztikai ágazatban tevékenykednek⁵², ezen jogosulti tevékenysége(ke)t legalább 2019. január 1. óta végzik, és ezekből származott a 2019. évi bevételük legalább 30%-a. A hitelt rendkívül kedvező feltételekkel lehet igényelni, a kezelési költség 0 Ft, a kamat 0%, a bírálati díj pedig 0 Ft, a vállalkozásnak mindössze a támogatással csökkentett nettó kezességi díjat szükséges megfizetniük, miközben a szabadon felhasználható, legfeljebb 250 millió forintos hitelösszeg szabadon felhasználható, akár bérre vagy működési költségekre is fordítható. A konstrukció keretében rendelkezésre álló forrás 100 milliárd forint, a visszafizetésre 1, 2, vagy 3 év áll rendelkezésre.⁵³

A Kormány 47/2020. (III. 18.) Korm. rendelete értelmében 2020 végéig felfüggesztik minden magánszemély és vállalkozás 2020. március 18-ig megkötött hiteleinek tőke- és kamatfizetési kötelezettségét, és a súlyos gondokkal küzdő szektorokban, így a turizmusban, a vendéglátásban, vagy a személyszállításban 2020. június 30-ig egyebek mellett a munkáltatók közteherfizetési kötelezettségét elengedték. Ezen ágazatok esetében a nem lakás céljára szolgáló helyiségre vonatkozó bérleti szerződéseket 2020. június 30-ig⁵⁴ nem lehetett felmondással megszüntetni. A bérleti díjat a veszélyhelyzet fennállása alatt nem lehetett megemelni, akkor sem, ha azt a szerződés egyébként lehetővé tette. Ezekben az ágazatokban működő gazdasági egységekben 2020. március, április, május és június hónapokra a munkáltatók mentesültek a munkabér utáni közterhek megfizetése alól, a munkavállalók munkabérért terhelő járulékok közül kizárólag a természetbeni egészségbiztosítási járulékfizetési kötelezettség állt fenn, azzal, hogy annak havi mértéke nem haladhatta meg az egészségügyi szolgáltatási járulék havi összegét, a 7710 forintot. A turizmusfejlesztési hozzájárulás megfizetésére kötelezetteknek a 2020. március 1-től 2020. június 30-ig terjedő időszakra nem kellett turizmusfejlesztési hozzájárulást fizetniük.⁵⁵

A Kormány döntött arról, hogy a munkáltatók által 2020. április 22-től december 31-ig a Széchenyi Pihe-nőkártyára utalt béren kívüli juttatás után nem kell szociális hozzájárulási adót (szoccho) fizetni, illetve 450

⁵² A jogosulti tevékenységek közé tartoznak pl. a szálláshelyszolgáltatás, vendéglátás, rendezvényszervezés, utazásszervezés, utazásközvetítés, különjáratú autóbusszos személyszállítás ágazatok stb.

⁵³ Magyar Turisztikai Ügynökség: *Akár 250 millió forintos kedvezményes hitel Széchenyi Turisztikai Kártyával.* <https://mtu.gov.hu/cikkek/akar-250-millios-kedvezmenyes-hitel-is-igenyelhet-a-szechenyi-turisztikai-kartyaval-1882> (2020.10.12.); <https://www.kavosz.hu/hirdetmenyek/uj-szechenyi-kartya-program-konstrukciok/> (2020.10.12.)

⁵⁴ A Kormány 186/2020. (V. 6.) Korm. rendelettel meghosszabbította azt az intézkedését, hogy nem lehet felmondani a helyiségbérleti szerződéseket, és a bérleti díjakat sem lehet megemelni. Forrás: A Kormány 186/2020. (V. 6.) Korm. rendelete a veszélyhelyzet ideje alatt az állami és önkormányzati bérleti szerződésekre vonatkozó eltérő szabályokról és a koronavírus világjárvány nemzetgazdaságot érintő hatásának enyhítése érdekében szükséges azonnali intézkedésekről szóló 47/2020. (III. 18.) Korm. rendelet helyiségbérleti szerződésekre vonatkozó rendelkezésének módosításáról

⁵⁵ A koronavírus világjárvány nemzetgazdaságot érintő hatásának enyhítése érdekében szükséges azonnali intézkedésekről szóló 47/2020. (III. 18.) Korm. rendelet

ezer helyett 800 ezer Ft-ra emelte a juttatás éves felső összegét a versenyszférában, és 200 ezerről 400 ezerre a költségvetési szférában.⁵⁶

A Kormány döntése értelmében 2021. január 1-jétől a veszélyhelyzet végéig továbbra sem kell a szolgáltatóknak turizmusfejlesztési hozzájárulást és idegenforgalmi adót fizetniük.⁵⁷ A Kormány ezen kívül döntött a turizmusfejlesztési hozzájárulás megfizetésére vonatkozó szabályok könnyítéséről is. Azon cégek, amelyek csak köztes szolgáltatóként (pl. utazási iroda, rendezvényszervező) lépnek fel 2021. január 1-jétől mentesülnek a turizmusfejlesztési hozzájárulás, így duplikált adókötelezettség megfizetése alól.⁵⁸

A Kormány a védelmi intézkedés hatályának időtartama végéig az áfa mértékét az adó alapjának 5 százaléka csökkentette az elvitelre vagy házhoz szállítással értékesített étel- és italforgalom vonatkozásában, ezzel segítve az éttermeket amiatt, hogy nem fogadhatnak vendégeket.⁵⁹ A Kormány a szálláshely-szolgáltatók foglalásaik kieséséből származó költségeinek megtérítéséről és bértámogatások nyújtásáról is döntött. A Nemzeti Turisztikai Adatszolgáltató Központba regisztrált szálláshelyek esetében az állam megtéríti a szálláshely-szolgáltató részére az NTAK-ban 2020. november 8. napjáig regisztrált foglalások után számított nettó bevétel 80%-át.⁶⁰ A bértámogatások kifizetésének felgyorsítása érdekében a Kormány döntött, hogy a fővárosi és megyei kormányhivatalok által határozattal már megítélt bértámogatást – a munkaerőpiaci programban meghatározottak szerint – támogatási előlegként kell a munkaadó részére folyósítani.⁶¹

A Kiszalud Turisztikai Fejlesztési Program a legnagyobb hazai turisztikai fejlesztéseket összefogó kormányzati ernyőprogramja, amelynek célja, hogy 2030-ig Magyarországot Közép-Európa turisztikai központjává tegye. A Program zászlóshajójaként útjára indított Kiszalud Szálláshelyfejlesztési Konstruktó 2017-től 2030-ig tartó futamideje alatt összesen 300 milliárd forintos keret teszi lehetővé a szálláshelyek minőségi megújulását, szintlépését.⁶² A Program fejlesztési területei között szerepel a szálláshely-szolgáltatás, vendéglátás, attrakcióműködtetés, programszervezés, turisztikai infrastruktúra üzemeltetés, és egyéb területek. A Programban 150 milliárd forintot biztosítanak a magyarországi szálláshelyek teljeskörű megújítását célzó program utolsó szakaszának megvalósítására. Ebből 85 milliárd forint keret összegű támogatásra pályázhattak a 100 szoba feletti vidéki szállodák építésre, vagy felújításra. A Programon belül egy másik, 60 milliárd forintos keretösszeggel kiírt pályázaton a vidéki Magyarország magán-szálláshelyei és egyéb szálláshelyei juthattak szobánként 1 millió forintos támogatáshoz. A támogatások sokrétűek, a turisztikai ágazat legtöbb szereplőit kívánja bevonni, így például 2020 folyamán strand- és kempingfejlesztésekre, népzene-szek támogatására, cigányzenekarok támogatására vagy idegenvezetők támogatására is került pályázati kiírás.⁶³

⁵⁶ https://nav.gov.hu/nav/ado/szja/Valtoznak_a_Szechenvi20200722.html (2020.10.12.)

⁵⁷ 696/2020. (XII. 29.) Korm. rendelet

⁵⁸ Turizmus.com: Eltörölték a turizmusfejlesztési hozzájárulást a köztes értékesítők számára. <https://turizmus.com/szabalyvozas-oroszagmar ket ing/eltoroltek-a-turizmusfejlesztesi-hozzajarulast-a-koztes-ertekesitok-szamar-a-1172708> (2021.02.04.)

⁵⁹ 498/2020. (XI. 13.) Korm. rendelet egyes, a veszélyhelyzet ideje alatt alkalmazandó gazdasági szabályokról; 484/2020. (XI. 10.) Korm. rendelet a veszélyhelyzet idején alkalmazandó védelmi intézkedések második üteméről

⁶⁰ 485/2020. (XI. 10.) Korm. rendelet a veszélyhelyzet ideje alatt egyes gazdaságvédelmi intézkedésekről

485/2020. (XI. 10.) 7. § (2)

⁶¹ A Kormány 43/2021. (II. 2.) Korm. rendelete a veszélyhelyzet ideje alatt egyes gazdaságvédelmi intézkedésekről szóló 485/2020. (XI. 10.) Korm. rendelet módosításáról

⁶² <https://kiszaludprogram.hu/programrol/attekintes/> (2020.10.12.)

⁶³ Magyar Turisztikai Ügynökség: Kormányzóvívó: több száz milliárd forint támogatást nyújtott a kormány a turizmus támogatására. <https://mtu.gov.hu/cikkek/kormanyzovivo-tobb-szaz-milliard-forint-tamogatast-nyujtott-a-kormany-a-turizmus-tamogatására-1846> (2020.10.12.)

Kiszalud Program: Lezárt 2020. évi pályázati kiírások: <https://kiszaludprogram.hu/palyazati-informaciok/lezart-palyazatok/2020/kiszalud-program-lezart-palyazatok-2020-1.pdf> (2020.10.12.)

A MAGYAR GAZDASÁG ÉS FŐBB ÁGAZATOK TELJESÍTMÉNYE

A gazdaság szerkezete alapján Magyarország leginkább fejlett ipari országgént írható le. A KSH a magyar nemzetgazdaságot négy fő kategóriára bontja: mezőgazdaság, ipar, építőipar és szolgáltatások. A szálláshely-szolgáltatás, vendéglátás és a turizmushoz kapcsolódó egyéb ágazatok a szolgáltatásokon belül helyezkednek el.

A **mezőgazdaság** szerepe a magyar gazdaságban a második világháborút követő évtizedekben folyamatosan csökkent. A háború után még a mezőgazdaság termelte ki a teljes hazai GDP felét, 2005-re ez a szám 4%-ra zsugorodott. Ennek ellenére a mezőgazdaság továbbra is fontos a hazai gazdaságban. Magyarország kedvező éghajlata miatt önellátó az élelmiszer-előállításban. Az ország teljes területének körülbelül egytizede állandó művelés alatt áll.⁶⁴ Az elmúlt évek eredményei alapján a mezőgazdaság a hazai GDP 5%-át teszi ki.

A kommunizmusban végrehajtott kényszerű iparosodás eredményeként az **ipar** az 1980-as évek végéig kivételesen magas növekedési ütemet tapasztalt és a hazai GDP 2/3-át termelte ki. A rendszerváltás után számos iparágazat nem tudta felvenni a versenyt a modern technológiákkal és teljesen leépült, így az ipar nemzetgazdasági ágazat gazdasági súlya is csökkent. A 2000-es évektől egyre nagyobb külföldi tőke áramlott be a szektor fejlesztésére, a 2010-es évekre az ipar és a feldolgozóipar a magyar GDP több mint kétötödét termelte ki, és a munkaerő közel egyharmadát foglalkoztatta. A járműipar, a távközlés, a számítástechnika, az élelmiszer-feldolgozás, a textilipar, a vegyipar, az elektronika és az építőanyag előállítás váltak az ország fő iparágává.⁶⁵

Az **építőipar** a 2000-es évek elejétől 2004-ig dinamikus fejlődés majd stagnálás jellemezte. A 2008-as gazdasági válság miatt a magánszemélyek által épített lakások, házak száma visszaesett és 2013-ig folyamatosan csökkent. A gazdasági stabilitásnak és a Kormány új családpolitikájának köszönhetően (CSOK) 2016-tól ismét növekedett a lakásépítések és az építési, használatbavételi engedélyek kiadásának száma. A lakásépítések száma 2019-re pedig tíz éves csúcstól ért el.⁶⁶ A korábbi évek gazdasági eredményei alapján az építőipar 5%-át teszi ki a hazai GDP-nek.

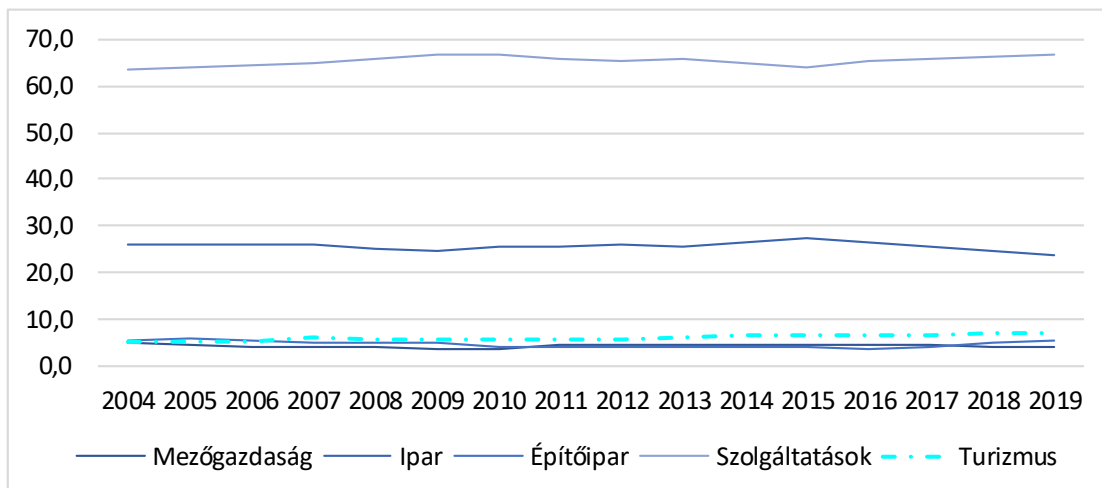
A XX. század utolsó évtizedében a **szolgáltatási** szektor részesedése a magyar GDP-ből éves átlagban mintegy 0,5 százalékkal emelkedett. A 2000-es évektől jelentős beruházások valósultak meg az áruszállításban és más egyéb szolgáltató ágazatokban, aminek következtében a szolgáltatások nemzetgazdasági ágazata egyre meghatározóbbá vált a magyar gazdaságban. A 2010-es évek elejére a szolgáltatások a hazai GDP felét tették ki, és nagyjából a munkaerő azonos arányát. A turizmus hazai fejlődése is hozzájárult a nemzetgazdasági ágazat növekedéséhez. 2004-ben 5,1 %-át tette ki a turizmus a hazai GDP-nek, ez a szám 2019-re 7%-ra növekedett.

⁶⁴ Britannica: Hungary

⁶⁵ Britannica: Hungary <https://www.britannica.com/place/Hungary/Resources-and-power#ref34842>

⁶⁶<https://www.portfolio.hu/ingatlan/20200225/tizeves-csucson-a-lakasepitesek-szama-meg-sincs-ok-az-oromre-416975>

9. sz. ábra: A magyar nemzetgazdasági ágazatok GDP-hez való hozzájárulása 2004-2019

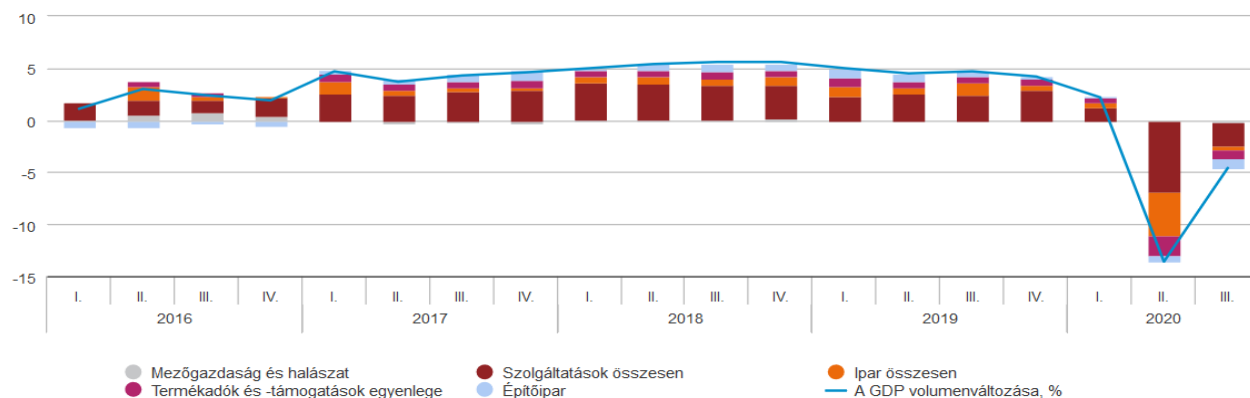

Forrás: ÁSZ szerkesztés, KSH 3.1.4.

A járvány GDP-re gyakorolt hatása a nemzetgazdasági ágazatok hozzájárulása alapján

A KSH adatai alapján a GDP volumenváltozása 2020 I. negyedévében enyhe, 2%-os növekedést mutatott az előző év azonos időszakához képest. A 2020 II. negyedéves adatok azonban már a GDP 13,5 %-os csökkenését rögzítették. Az elemzés írásakor megjelent 2020. III. negyedévi jelentések már a GDP csökkenésének 4,6%-os mérséklődését jelezték előre⁶⁷.

10. sz. ábra: A GDP változásához való hozzájárulás - termelési oldal (százalékpont)

Forrás: KSH⁶⁸

A főbb nemzetgazdasági ágazatok mindegyike visszaesést produkált 2020 II. és III. negyedévében 2019 azonos időszakához képest. A legnagyobb elmaradás 2020 II. negyedévében volt megfigyelhető. Az iparnál 20,1%, az építőiparnál 13,2%, a szolgáltatásoknál 12,2%, a mezőgazdaságnál pedig mérsékeltebb 2,1%-os elmaradást regisztráltak.

A termelés volumene javult 2020 III. negyedévében, de így is jelentősen elmaradt a 2019 azonos időszakaéhoz képest. Az ipar 2,4%-kal, az építőipar 17,6%-kal, a szolgáltatások 4%-kal, a mezőgazdaság pedig 3,8%-kal maradt el 2019 III. negyedévi adataitól.

⁶⁷ Az elemzés írásakor nemzetgazdasági bontásban még nem közölték a GDP III. negyedéves adatait.

⁶⁸ <http://www.ksh.hu/gvorstajekoztatok/#/hu/document/gdp2009>

Az **ipar** 2020 II. negyedévében mért 21,7 %-os visszaeséséhez leginkább a feldolgozóipar, azon belül is a közúti jármű-gyártás csökkenése járult hozzá. Az elmaradást valamilyen szinten mérsékelte a gyógyszergyártás, amely 2020 II. negyedévében 27 254 millió Ft értékű gyógyszerrel többet termelt, mint 2019. II. negyedévében. A gyógyszeripar magasabb termelése a járvány által kiváltott növekvő kereslettel (lázcsillapító, vitaminok stb.) magyarázható. A 2020 III. negyedévében tapasztalható termelés javulást a villamos berendezések és a nem közúti járművek gyártásának növekedése idézte elő.

Az építőipar 2019. decemberben még növekvő pályán volt és új rekordokat ért el a termelés szintje⁶⁹. A COVID-19 járvány az **építőipar** termelésének csökkenését idézte elő, amely az építményfőcsoportok termelésének szignifikáns visszaesésében volt érzékelhető leginkább. A 2020 júniusában mért adatok alapján az ágazatok közül az épületek építésében 11,6%, az egyéb építmények építésében 17,9%, míg a speciális szaképítésben 16,8%-kal esett vissza a termelés. A megkötött új szerződések volumene 44,8%-kal csökkent, ezen belül az épületek építésére kötött szerződéseké 34,4%-kal. Az építőipar termelése 2020 III. negyedéves adatok alapján nem tudta mérsékelni a visszamaradását, sőt tovább esett a színvonal. A járvány alatt az emberek építkezési kedve romlott, a bizonytalan időszak takarékosabbá és megfontoltabbá tette a lakosságot és a befektetőket.

A **szolgáltatások** tekintetében a legnagyobb visszaesés 2020 II. negyedévében a „*művészet, szórakoztatás, egyéb szolgáltatás*” alszektorban volt megfigyelhető. A 2020 II. negyedévében elkönyvelt 27,1 %-os elmaradás, a mozik, szórakozóhelyek, valamint a színházak ideiglenes bezárásának, koncertek lemondásának tudható be.

Jelentős visszaesés figyelhető meg a „*szállítás, raktározás*” (24,6%), a „*szakmai, tudományos, műszaki és adminisztratív tevékenységek*” (14,1%) és a „*közigazgatás, oktatás, egészségügyi szolgáltatás, szociális ellátás*” (13%) alszektorokban is. Az egyetemek és iskolák online oktatásra való átállása (kevesebb idő kutató-sokra, felmérésekre), a teljes online ügyintézésre való átállás mind hozzájárulhatott az alszektorok visszaeséséhez.

A „*kereskedelem, szálláshely-szolgáltatás és vendéglátás*” kategória 12,6%-kal maradt el a 2019 év azonos időszakához képest, ami az alkatrész kereskedelem forgalmának visszaesésével, a kereskedelmi szálláshelyek és vendéglátóhelyek bevételeinek csökkenésével, ideiglenes bezárásával, valamint a Magyarországra irányuló külföldi vendégforgalom elmaradásával magyarázható.

Egyedül a „*pénzügyi, biztosítási tevékenység*” alszektor tudott a 2020. II. negyedévében 3,4 %-os növekedést produkálni 2019 azonos negyedévéhez képest. Az MNB 2020 szeptemberében kiadta a biztosítók üzleti teljesítményére vonatkozó második negyedéves beszámolóját. A beszámoló szerint 2020. II. negyedévében a biztosítási szektort a járvány két területen érintette. Egyrészt az értékesítési ütem visszaesett, a lakosság kevesebbet utazott, így az utasbiztosítási piac minimálisra csökkent. Másrészt a kárkifizetések is csökkentek, hiszen a Kormány által bevezetett intézkedések (határzár, kijárási korlátozás) miatt mérséklődött a gépjárműhasználat, így a balesetek száma is szignifikánsan csökkent 2020. II. negyedévében. A csökkenő kiadások mellett a biztosítók egyes üzletágakban (nyugdíjbiztosítás, nem élet ágba tartozó folyamatos díjfizetésű biztosítások) és terméktípusoknál 0,6 % növekedést tudtak elérni a 2019 év azonos időszakához képest. Az alszektor növekedéséhez legjelentősebb mértékben a kiadási oldal csökkenése járult hozzá.⁷⁰

A 2020 III. negyedéves adatok alapján a szolgáltatás nemzetgazdasági ágazatán belül már nem a „*művészet, szórakoztatás, egyéb szolgáltatás*” hanem a „*szálláshely-szolgáltatás és vendéglátás*” alszektorban regisztrálták a legnagyobb visszaesést (20,9%) 2019 azonos időszakához képest. A „*szállítás, raktározás*” visszaesése mérséklődött (19,9%). A kereskedelem teljesítménye 1,8%-kal nőtt. A „*szakmai, tudományos, műszaki és adminisztratív tevékenység*”, valamint a „*művészet, szórakoztatás, egyéb szolgáltatás*” hozzáadott értéke 9,6, illetve 7,9%-kal csökkent. A pénzügyi, biztosítási tevékenység teljesítménye 2,9%-kal emelkedett. A közigazgatás és az oktatás hozzáadott értéke 0,8, illetve 1,7%-kal mérséklődött. Az egészségügy hozzáadott értéke 1,4%-kal nőtt.

⁶⁹ <https://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/gyor/epi/epi1912.html>

⁷⁰ <https://www2.deloitte.com/hu/hu/pages/penzugy/articles/biztositok-teljesitmenye.html#>

Mint a fentiekből kitűnik a Covid válság számos ágazatot érintett hátrányosan, amelyeknek a nemzetgazdaságban elfoglalt szerepe kiemelkedő, ilyen a turizmus és a kapcsolódó szolgáltatások mellett az autógyártás, az építőipar, míg más ágazatok, így a gyógyszeripar, a pénzügyi szolgáltatások és a mezőgazdaság válságállóbbnak bizonyult. Érdeemes a továbbiakban megvizsgálni, hogy egy egészen más típusú endogén és exogén okokra visszavezethető gazdasági válság mely ágazatokat érintette legérzékenyebben. Vannak-e kiemelt „válság-érzékeny” ágazatok?

A 2008-as gazdasági válság hatása a GDP-re nemzetgazdasági ágazatok hozzájárulása alapján

A 2020-as járvány előtt legutóbb a 2008-as gazdasági válság sokkolta a magyar gazdaságot. Az elemzés szempontjából fontos kérdés, hogy egy gazdasági válság, és egy járvány okozta visszaesés között milyen hasonlóságok és különbségek vannak, illetve mely gazdasági szektorok a legsérülékenyebbek, legkitettebbek a külső tényezőknél.

A **mezőgazdaság** bruttó hozzáadott értéke 2008-ban kimagasló volt, átlagosan több mint 50%-kal teljesített jobban az előző évhez képest. A mezőgazdaságot 2009-ben átlagosan 10%-os visszaesés jellemezte, ami leginkább a növényi termékek termelésének visszaesésével volt magyarázható (gabonák, ipari növények, burgonya volumene 20-22%-kal esett vissza).

Az **ipar** átlagosan 14%-kal esett vissza 2009-ben az előző évhez képest, amit főleg az exportorientált feldolgozóipar (autógyártás) termelésének csökkenése okozott.

Az **építőipar** komolyabb visszaesését az „*egyéb építmények*” (út-, autópálya-, közműépítés) alszektor jelentős (16,6%) növekedése gátolta meg. A természetes személyek által építtetett lakások csökkenése azonban jelentős volt. A KSH elemzése szerint átlagosan 40 ezer lakást adtak át 2008-ban és az előtte levő évek során, míg ez a szám 2009-re megközelítőleg 32 ezerre zsugorodott. A lakásépítési kedv romlása a kiadott új építésű engedélyek számában is megmutatkozott. Az előző évi eredményekhez képest 2009-ben csak 60-70%-át érte el a kiadott engedélyek száma.

A **szolgáltatások** visszaesése enyhébb volt, mint az ipar bezuhanása. A szolgáltatások ágazatán belül, 2009-ben a legjelentősebb visszaesést a „*kereskedelem, a szálláshely szolgáltatás, vendéglátás*” és a „*szállítás, raktározás*” ágak produkálták. Ezen ágazatok gyengébb teljesítménye nem csak Magyarországra, hanem az EU-27 országaira is jellemzőek voltak a gazdasági válság ideje alatt. A kereskedelem visszaesését elsősorban a gépjármű- és járműalkatrészek forgalmának nagymértékű csökkenése okozta. A turizmuson belül a vendéglátás 2008 és 2009-ben is gyengén teljesített, mindkét évben 5%-ot meghaladó mértékben esett vissza a forgalom. A szálláshely-szolgáltatást is negatívan érintette a válság, csökkent a belföldi vendég- és kiemeltképpen a Magyarországra irányuló külföldi vendég-forgalom. A turisztikai régiókat egyaránt csökkentő forgalom jellemezte. A szállítás, raktározás ág forgalmának csökkenését legjelentősebben az áruszállítási teljesítmények elmaradása eredményezte.⁷¹

A 2008-as gazdasági válság és a COVID-19 járvány nemzetgazdaságra gyakorolt hatása között hasonlóságok figyelhetők meg. Az ipar, azon belül a feldolgozóipar (autógyártás), illetve az építőipar termelésének visszaesése mindkét-féle krízishelyzetben jelentős volt. További hasonlóság, hogy a szolgáltatás ágazaton belül a „*szállítás, raktározás*” és a „*kereskedelem, szálláshely-szolgáltatás és vendéglátás*” alszektorokat is erős visszaesés jellemezte. Eltérés, hogy a gazdasági válság a mezőgazdaság termelését nagyobb mértékben vetette vissza, mint a járvány. A járvány viszont szignifikánsabb visszaesést okozott a „*művészet, szórakoztatás, egyéb szolgáltatás*” alszektorban.

Az elemzés rámutat, hogy a gazdasági ágak diverzifikációja különösen fontos a volatilitásra hajlamos, kevésbé válságálló ágazatok területén.

⁷¹ KSH (2010) Makrogazdaság, 2008-2009

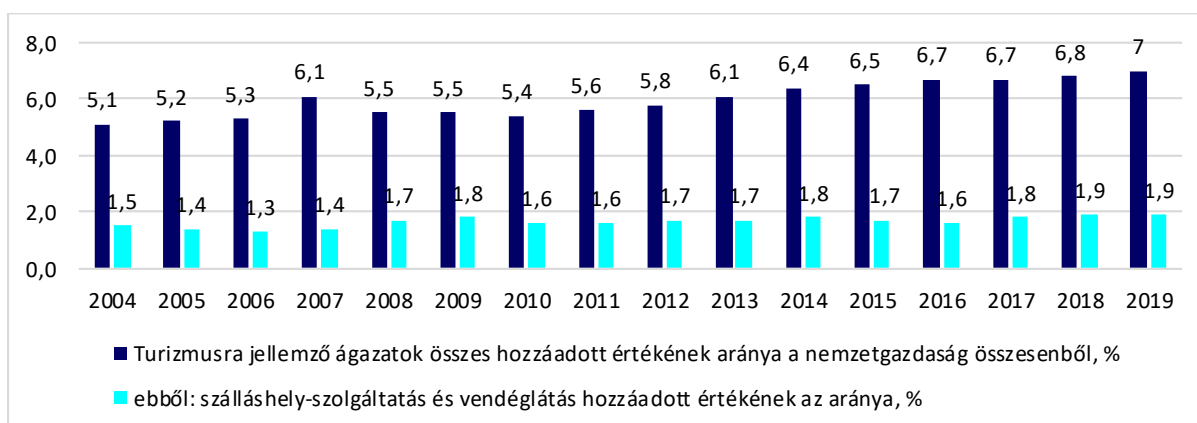
A hazai turizmus makrogazdasági és munkaerő-piaci súlyának változása

A turizmus egyik legmeghatározóbb makrogazdasági tényezője a hazai GDP-hez való hozzájárulása. A korábbi évek gazdasági eredményei alapján a turizmus-vendéglátás nemzetgazdasági súlya egyre meghatározóbbá vált a magyar gazdaságban.

A vendéglátás területre jellemző adózási és bérezési sajátosságokra figyelmeztet ugyanakkor a G7 kutatása⁷², amely azokat a vendéglátással foglalkozó cégeket értékelte, amelyek az úgynevezett „bulinegyedben” működnek. Kutatási eredményeik alapján azt a következtetést vonják le, hogy a negyed adóelkerüléssel fertőzött terület, ahol a NAV, bírósági és egyéb végrehajtás feltűnően gyakori. Az éves beszámolók azt mutatják, hogy a cégeknél a bruttó átlagbér 146 ezer forint volt 2018-ban, miközben a minimálbér 138 ezer, a garantált bérminimum 180 ezer forint volt - márpedig a vendéglátásban a szakácsok és felszolgálók túlnyomó többségének meg kellene kapnia a bérminimumot. A rendkívül alacsony bérezést mutatja, hogy 20 legnagyobb céget nem számítva 129 ezer forint volt az átlagos havi bruttó bér, ami a minimálbért sem érte el - ez csak részmunkaidős foglalkoztatással lehetséges. A kutatók azt valószínűsítik, hogy a bulinegyedben a cégszám alapján több mint valószínű, hogy a vendéglátósok egy része „zsebbe” fizeti az alkalmazottait. Emellett a vállalkozásoknál az árbevétel 70 százalékát teszik ki az anyagi jellegű költségek. A kutatók szerint ez a vendéglátásban kifejezetten irreálisnak tűnik. A feketegazdaság, illetve a rendkívül alacsony bérek csökkenthetik a turizmus gazdasági teljesítményének társadalmi szintű hasznosulását.

A KSH turizmusra vonatkozó szatellit számláiban a turizmusra jellemző ágazatok⁷³ nemzetgazdasághoz hozzáadott értékét méri.

11. sz. ábra: Turizmus hozzájárulása a hazai GDP-hez 2004-2019. (%)

Forrás: ÁSZ szerkesztés, KSH 4.5.27, OECD

A turizmus 2018-ban a hazai GDP 6,8%-át, míg 2019-ben 7%-át tette ki.⁷⁴ A 2000-es évektől a turizmus nemzetgazdasághoz való hozzájárulása folyamatosan növekedett, ami a kereskedelmi szálláshelyek vendégéjszakáinak dinamikusan növekvő számában is kimutatható volt. A 2008-as gazdasági válság megtörte a szálló ágban lévő turizmust, amely csak három éves stagnálás után tudott ismét növekvő eredményeket elérni. A 2020. márciusban hazánkban megjelenő koronavírus egyik legnagyobb negatív hozadéka a Magyarországra irányuló külföldi vendégszám drasztikus csökkenése. A hazai turizmus (kiemelten Budapest térségében) jelentős része a külföldi vendégekre alapozza költségvetését, ami miatt rendkívül kitett a külső hatásoknak (globális gazdasági válság, pandémia). A 2008-as gazdasági válság 0,5% körüli visszaesést és több éves stagnálást eredményezett a turizmusban. A 2020-as járvány okozta külföldi vendégszám csökkenése

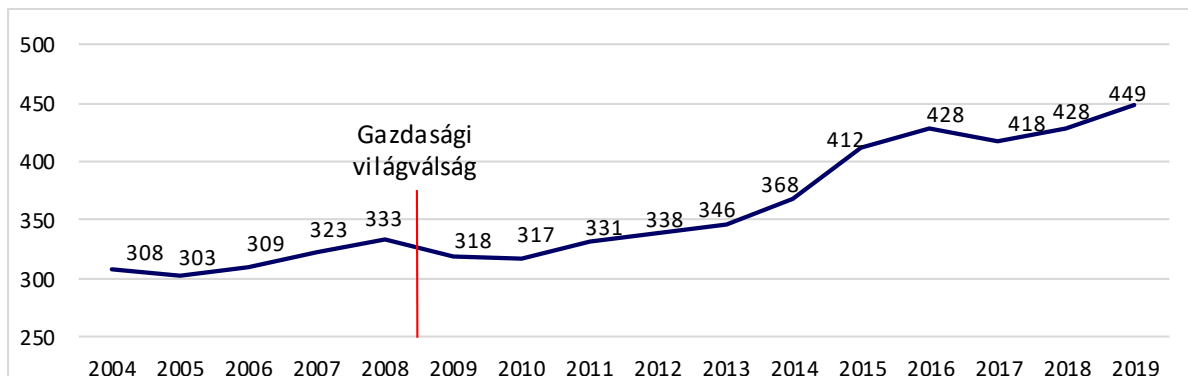
⁷² <https://g7.hu/a/dat/20191209/nagy-uzlet-a-feketezessel-fertozott-bulinegyed-csak-nem-a-keruletek/>

⁷³ Szálláshely-szolgáltatás, vendéglátás, vasúti, közúti, vízi illetve légi személyszállítás, utazásszervezések, kulturális szolgáltatások, valamint sport- és szabadidős tevékenységek

⁷⁴ Magyar Vendéglátók Ipartestülete (2020): Statisztikai helyzetjelentés a vendéglátásról (2019)

már látható, hogy a szektor növekedési üteme megtört, a visszaesés prognosztizálásához még nem áll rendelkezésre megfelelő mennyiségű adat.

12. sz. ábra: Foglalkoztatottság a turizmusra jellemző ágazatokban 2004-2019. (ezer fő)

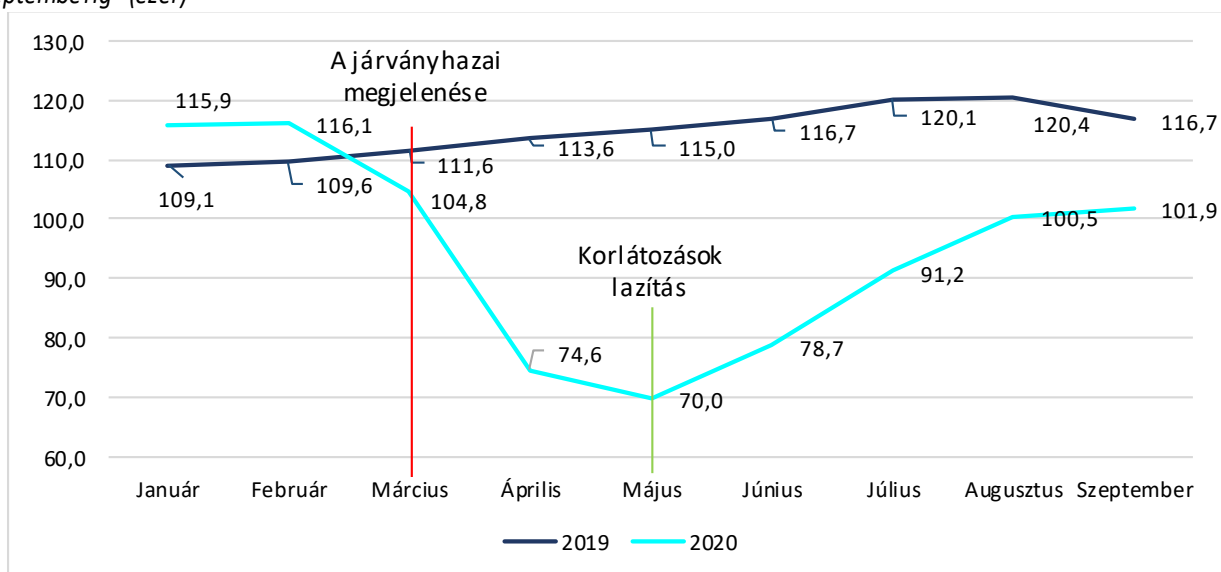
Forrás: ÁSZ szerkesztés, KSH 4.5.27, WTTC, Magyar Turisztikai Ügynökség

A KSH szatellit számlái a turizmusra jellemző ágazatokban foglalkoztatottak számát is mérik. A turizmusban foglalkoztatottak száma hullámzó képet mutatott az elmúlt 15 évben. A 2008-as gazdasági válság miatt a szektor visszaesésével a foglalkoztatottak száma is csökkent. Európa növekvő turizmusforgalmának és a hazai turizmus fejlődésének köszönhetően 2011-től egyre több külföldi turista választotta Magyarországot utazása céljával, ami szignifikáns növekedést eredményezett a szektorban foglalkoztatottak számában.

A turizmus ágazatában foglalkoztatottak száma 2004-ben a teljes hazai foglalkoztatottak számának 8,3%-át tette ki, ez az arány 2020-ra 10%-ra növekedett.

A 2020-as járvány hatása a szálláshely-szolgáltatás, vendéglátás területen alkalmazásban állók számában is észlelhető volt. A kijárási korlátozások és a határzár elrendelése után a kereskedelmi szálláshelyek többsége 2020. március második felében bezárt, a vendéglátóhelyek forgalma minimálisra redukálódott. A kialakult helyzet miatt a szálláshelyek és vendéglátóegységek kénytelenek voltak elbocsátani számos alkalmazottjukat.

13. sz. ábra: Alkalmazásban állók száma - szálláshely-szolgáltatás, vendéglátás 2019-2020. januártól-szeptemberig (ezer)

Forrás: ÁSZ szerkesztés, KSH 2.1.36h

A 2020. májusban bevezetett lazítások és a megugró belföldi turizmus miatt az alkalmazottak száma is kezdett regenerálódni a szektorban. A járvány hatását azonban a nyári szezon miatt meg-

ugró vendégforgalom sem tudta teljesen semlegesíteni. A szálláshely-szolgáltatás, vendéglátás területén megközelítőleg 2020. augusztusban 20 ezer alkalmazottal kevesebbet regisztráltak 2019 azonos időszakához képest. A turizmus rendkívül sérülékeny szektor, külső hatások jelentősen befolyásolják a teljesítményét.

A HAZAI TURIZMUS ÉS A KAPCSOLÓDÓ ÁGAZATOK FŐBB MUTATÓINAK ALAKULÁSA COVID JÁRVÁNYT MEGELŐZŐ ÉS A JÁRVÁNY IDŐSZAKÁBAN

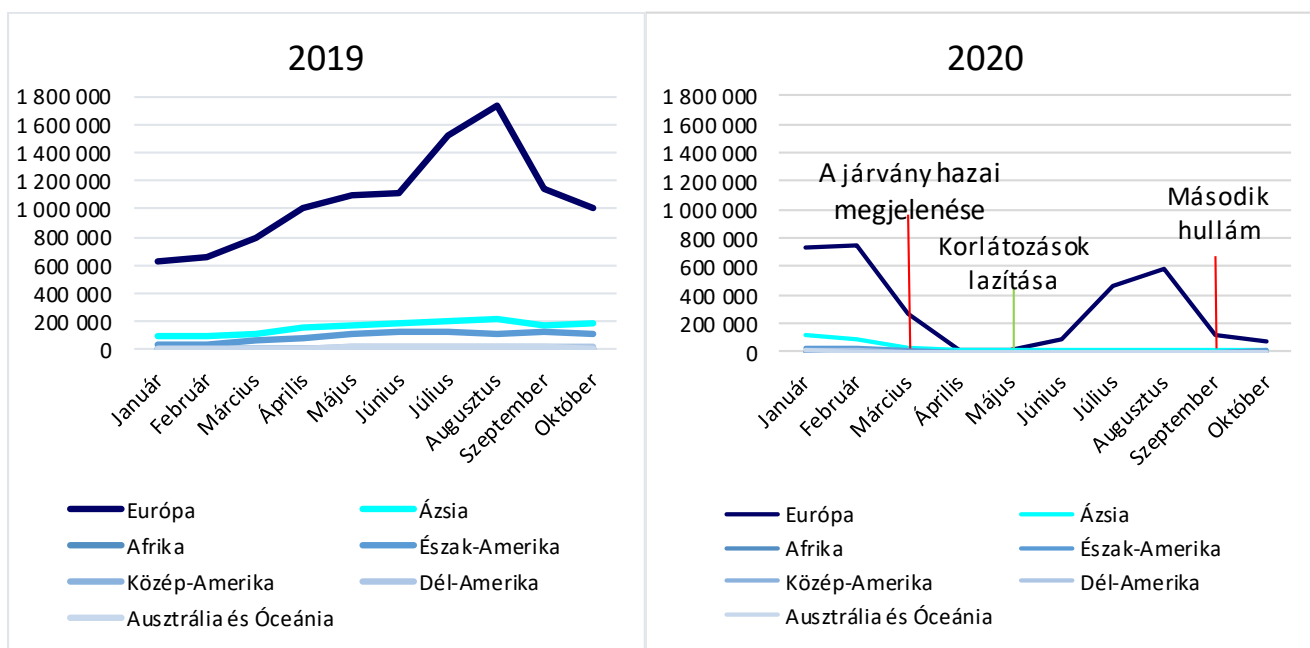
A Magyarországra irányuló külföldi utazások főbb mutatói

A járvány kirobbanásával a magyar turizmus sérülékenysége megmutatkozott.

A 2020-ban kitört világjárvány egyik legsúlyosabb következménye a nemzetközi turizmus visszaesése, majd teljes leállása volt. A világ országai a határok lezárásával, a légi utasforgalom leállításával és kijárási korlátozások bevezetésével igyekeztek a vírus terjedését lassítani, megfékezni. A hazai turizmus fejlődését a járvány jelentősen visszavetette, a kereskedelmi szálláshelyek többsége 2020. március második felében bezárt.

Az elemzés 14. sz. ábrája a 2019. januártól-októberig, illetve a 2020. januártól-októberig tartó időszak vendégéjszakaiinak számát vizsgálja és hasonlítja össze egymással.⁷⁵

14. sz. ábra: Magyarországra látogató külföldi turisták vendégéjszakaiinak száma - Földrészenként 2019-2020 januártól októberig (db)

Forrás: ÁSZ szerkesztés, KSH 4.5.17h, Megjegyzés: a KSH a vendégéjszakai számát földrészekre, azon belül is kiemelt országokra bontja.⁷⁶

A vizsgált időszak adatai azt mutatják, hogy a Magyarországra érkező külföldi turisták leginkább Európából, Ázsiából és Észak-Amerikából érkeztek. A turisták óvatossága már 2020. márciusa előtt érzékelhető volt. Az európai és észak-amerikai turisták száma 2020. január és február között még növekvő, míg az ázsiai országokból érkező turisták vendégéjszakaiinak száma már 2020 januárjában csökkenő tendenciát mutatott a 2019-es év azonos időszakához képest (14. sz. ábra).

A turizmusra és a kapcsolódó gazdasági ágazatokra a világjárvány és következményei katasztrofális hatást gyakoroltak. A turizmus modern kori történetében először fordult elő 2020-ban az, hogy a világ országainak 95%-a az egészségügyi biztonság szempontjából kiemelt kockázatúnak minősült, így a desztinációk

⁷⁵ A KSH 2020.12.08-as adatai alapján.

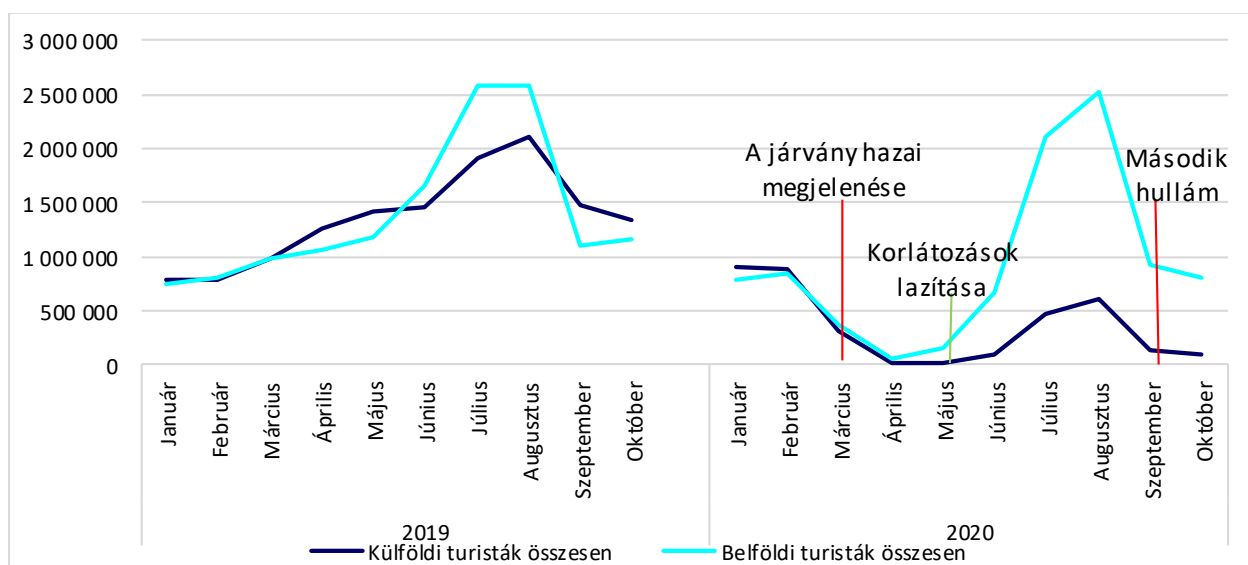
⁷⁶ Kiemelt országok a KSH adatbázisában földrészenként: Európa: Ausztria, Csehország, Egyesült Királyság, Franciaország, Hollandia, Lengyelország, Németország, Olaszország, Oroszország, Románia, Spanyolország, Svájc, Szlovákia és Ukrajna. Ázsia: Izrael, Kína. Afrika: nincs külön kiemelt ország. Észak-Amerika: USA, Kanada. Közép-Amerika: nincs külön kiemelt ország. Dél-Amerika: nincs külön kiemelt ország. Ausztrália és Óceánia: Ausztrália.

100%-a esetében lépett életbe valamilyen szintű biztonsági korlátozás. A vírus globális terjedésével egyre több ország vezetett be szigorú lépéseket a járvány megfékezéséhez. A magyar Kormány 2020. március 16-án rendelte el a teljes határárat, ennek hatása erőteljesen érzékelhető volt a Magyarországra látogató külföldi turisták vendégéjszakáinak számában. Az első hullám mélypontja 2020. áprilisa volt. A kereskedelmi szálláshelyek forgalma a nullához közelített, így gazdaságossági szempontok miatt több szálláshely ideiglenesen bezárt. A hazai kereskedelmi szálláshelyeken töltött külföldi vendégéjszakák száma 2020. áprilisban megközelítőleg 1,2 millió (98,6%-os csökkenés) nappal maradt el a 2019-es év ugyanezen időszakához képest. A legnagyobb visszaesés az európai turisták vendégéjszakáinak csökkenésében volt tapasztalható (996 121 éjszakával kevesebb, 99%-os elmaradás).

A határázár feloldása után a külföldi turisták vendégéjszakáinak száma kizárólag az európai vendégek tekintetében nőtt 2020. májustól augusztusig. A többi földrésről érkező külföldi turisták vendégéjszakáinak száma stagnált és lényegesen elmaradt a 2019-es év ugyanezen időszakában mért adatoktól. A vírus időben eltolódva jelent meg a világ országaiban. Észak- és Dél-Amerikában 2020 nyarán már a második hullám nehézségeivel kellett megküzdenie a lakosságnak. A Kormány 2020 júliusától három kategóriába (zöld, sárga és piros) sorolta az országokat vírushelyzet szempontjából és ez alapján szabta meg, hogy a külföldi turisták beutazhatnak-e Magyarország területére. A környező európai országokban 2020 nyarára a járvány első hulláma véget ért, így az Európán belüli turizmus ismét megindulhatott.

Az európai turisták vendégéjszakáinak száma 2020. júniusban jelentősen megnőtt, ami nagymértékben a német turistáknak volt köszönhető. A számok azonban így is lényeges elmaradást mutattak. Mindez azt mutatja, hogy a járvány óvatosabbá és megfontoltabbá tette az embereket külföldi utazások szempontjából.

15. sz. ábra: A Magyarországra irányuló külföldi turisták és a belföldi turisták vendégéjszakáinak száma összehasonlítva 2019-2020 januártól-októberig (db)

Forrás: ÁSZ szerkesztés, KSH 4.5.17h

A vizsgált adatok azt mutatják, hogy a Kormány által 2020. májusban bevezetett fokozatos lazítások miatt ugrásszerűen megnőtt a belföldi turisták vendégéjszakáinak száma és 2020. augusztusra megközelítőleg elérte a 2019. augusztusi adatokat.

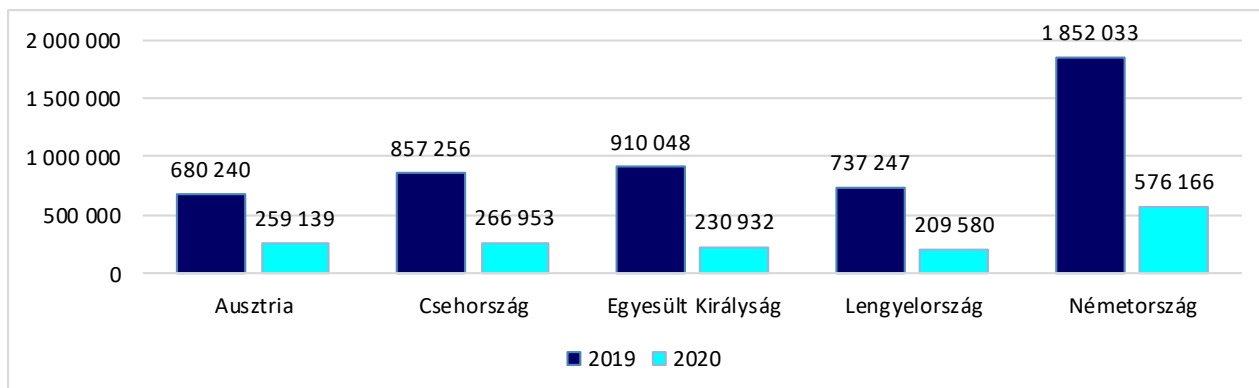
A 15. sz. ábrán jól kirajzolódik a nyári szezon is (májustól-augusztusig), amely kiemelten fontos a kereskedelmi szálláshelyek számára, hiszen éves bevételük jelentős részét ebben az időszakban tudják kitermelni. A Kormány számára fontos volt, hogy a hazai turizmus legfontosabb időszakára a járvány első hulláma befejeződjön, és a szektor meg tudja kezdeni működését így mérsékelve a további bevétel kieséseket. A vendégéjszakák 2020. szeptemberi visszaesése hasonló ütemű volt, mint 2019 azonos időszakában.

A vendégéjszakák számának 2020. szeptemberi visszaesése, egyrészt a tanévkezdéssel és a nyári szezon végével, másrészt a járvány második hulláma miatt szeptember elsején bevezetett határázárral indokolható.

A Kormányrendeletek a határellenőzéseket 2020. szeptember 1-től visszaállították, és a külföldi állampolgárok előtt lezárták a határokat. A Kormány kedvezőbb feltételeket szabott a V4 országai számára, hiszen ezen országok magyarországi szállásukat korábban lefoglaló turistái egy negatív teszttel beléphetek Magyarország területére. A szomszédos országok állampolgárai és az ott élő magyar állampolgárok Magyarország területére maximum 24 órára, az államhatártól számított 30 km-es sávon belülré léphetek be.

A 2019. január-októberi adatok szerint Magyarországra irányuló külföldi turisták vendégéjszakáinak száma alapján legtöbb időt Ausztria, Csehország, az Egyesült Királyság, Lengyelország és Németország állampolgárai töltenek hazánkban. Európán belül ez az öt kiemelt ország járult hozzá leginkább a hazai turizmus forgalmához 2019 vizsgált időszakában.

16. sz. ábra: Kiemelt országok turistáinak kereskedelmi szálláshelyen töltött vendégéjszakáinak száma 2019-2020 januártól –októberig összesen (db)

Forrás: ÁSZ szerkesztés, KSH 4.5.17h

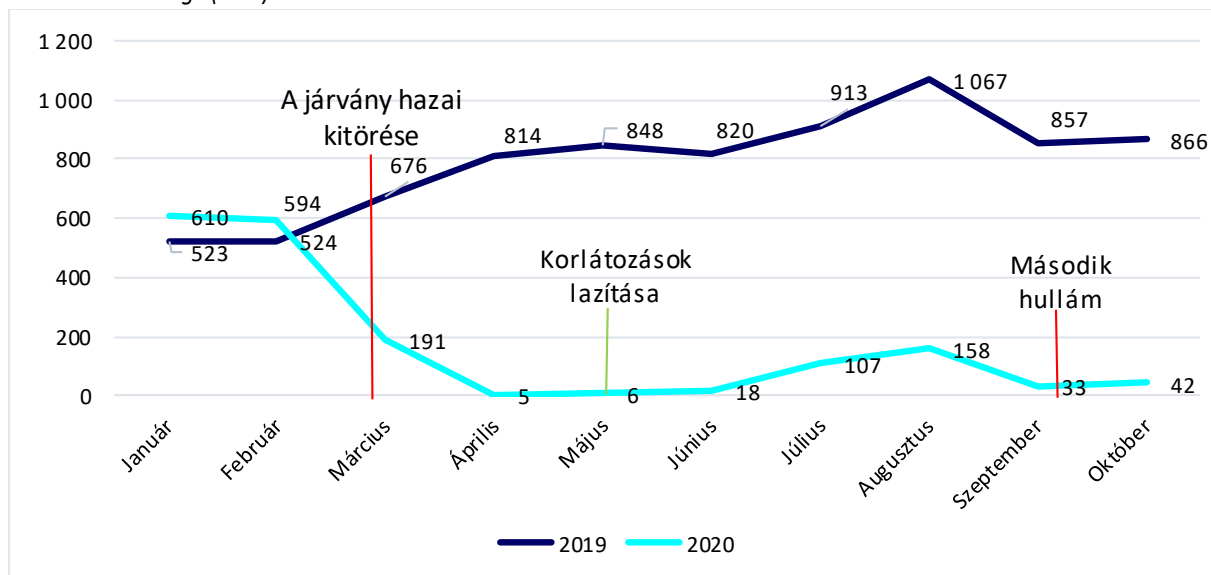
A 16. sz. ábra szemlélteti, hogy az öt kiemelt ország turistái 2020. januártól októberig terjedő időszakban megközelítőleg 3,5 millióval kevesebb vendégéjszakát tölthettek Magyarországon 2019 azonos időszakához képest. Legnagyobb visszaesés az Egyesült Királyság és Lengyelországból érkező turisták vendégéjszakáinak számában volt kimutatható (75 és 72%-os csökkenés). A magyar turizmus legnagyobb forráspiacából, Németországból érkező turisták vendégéjszakáinak száma 69%-os visszaesése okozta a legjelentősebb mértékű bevételkiesést a hazai turizmusban.

A külföldről Magyarországra irányuló turizmus régiók szerint

A vizsgált időszakban a külföldi turisták legfőbb célpontja hazánkban a főváros volt. A külföldi turisták Budapestet 2019. januártól-októberig tartó teljes időszakában látogatták. A nyári időszakban kiemelkedően nagy a külföldi turistaforgalom a fővárosban, éppen ezért a járvány és a külföldi turisták elmaradása ezt a turisztikai régiót érintette a legjelentősebben. Az KSH elemzése alapján a külföldi vendégforgalom általában augusztusban éri el csúcspontját. Ez főleg a fesztiváloknak (Sziget, Volt, Balaton Sound) és más kiemelt rendezvényeknek (Forma-1-es Magyar Nagydíj) köszönhető.⁷⁷

⁷⁷https://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/kulf_vendeg_elmaradas/index.html#ltalbanaugusztusbanrieltcsucspontjatakulfdivendegforgalom

17. sz. ábra: Magyarországra látogató külföldi turisták vendégéjszakáinak száma – Budapest 2019-2020 januártól –októberig (ezer)

Forrás: ÁSZ szerkesztés, KSH 4.5.18h

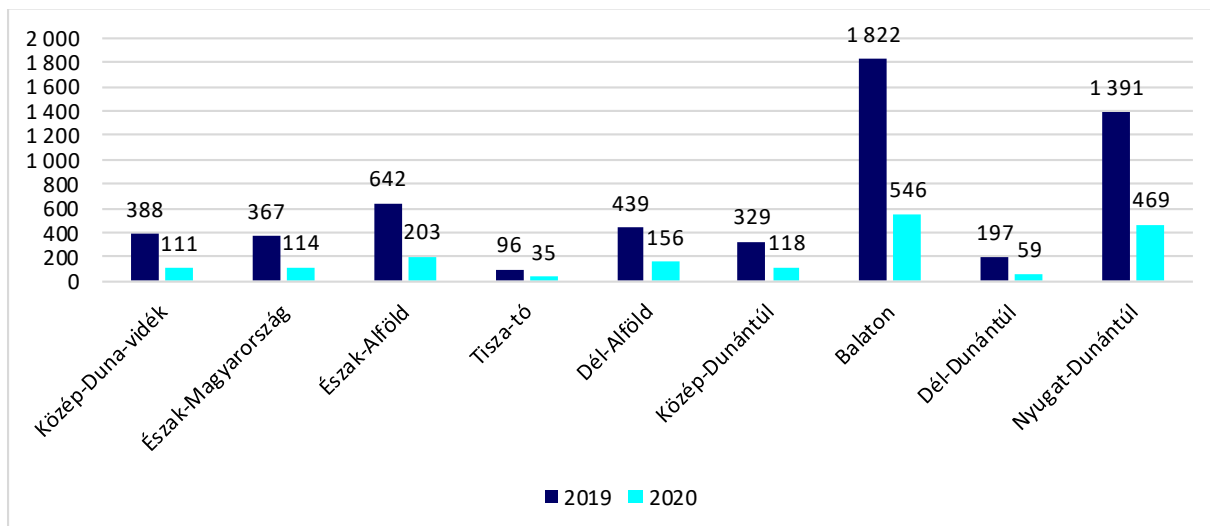
A 17. sz. ábrán jól látszódik, hogy 2019 vizsgált hónapjai közül már januárban is jelentős külföldi vendégforgalmat mértek. A KSH 2020. februárban még a 2019. februári számoknál nagyobb külföldi vendégéjszaka-volumen (+13,4%) regisztrált. A járvány 2020. márciusi hazai megjelenésével és a korlátozó intézkedések bevezetésével a külföldi vendégéjszakák száma is drámaian csökkenni kezdett Budapesten. A Magyarországra érkező külföldi turisták vendégéjszakáinak száma 2020 márciusában 28,2%-ra zsugorodott, majd 2020. áprilusra elérte mélypontját 2019 azonos időszakához képest a fővárosban.

Amennyiben a 2019 és 2020 januártól-októberig tartó összes vendégéjszakáinak számát összehasonlítjuk, akkor a járvány miatt a budapesti szállók megközelítőleg 6 millió vendégéjszakától (78%-os csökkenés) és az azzal járó bevételtől estek el a járvány miatt.

Guller Zoltán, a Magyar Turisztikai Ügynökség vezérigazgatója 2020. október 16-án egy podcast során kiemelte, hogy a budapesti turizmus nem fogja túlélni a járvány miatt kialakult válságot modellváltás nélkül. A budapesti turizmus kitettsége a külföldi turizmusnak 93%-os, ilyen nagy kitettsége egyik Nyugat-Európai ország fővárosának sincs (pl. Bécs 80%, Róma és Párizs 68-68%).⁷⁸ A budapesti turizmusnak el kell kezdenie a belföldi turistákat is a fővárosba csábítania, így csökkenteniük kell a kitettségüket és sebezhetőségüket, más különben teljes összeomlás veszélyezteti a fővárosi szállodákat.

⁷⁸ <https://koronavirus.gov.hu/cikkek/guller-modellvaltas-nelkul-budapesti-turizmus-nem-fogja-tulelni-ezt-valsagot>

18. sz. ábra: Magyarországra látogató külföldi turisták vendégéjszakának száma turisztikai régióként 2019-2020 januártól-októberig összesen (ezer)

Forrás: ÁSZ szerkesztés, KSH 4.5.18h

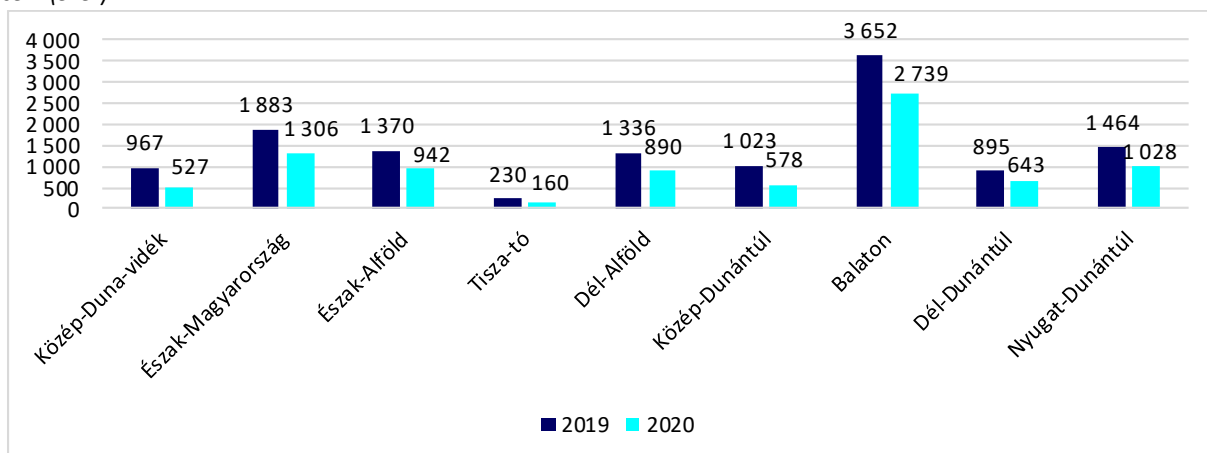
A vidéki turisztikai régiókban is súlyos visszaeséseket okozott a járvány, melyet a 18. sz. ábra szemléltet. A vidéki szálláshelyek kevésbé vannak kitéve a Magyarországra irányuló külföldi vendégforgalomnak, így a külföldi vendégek elmaradása kisebb mértékben veszélyezteti ezen kereskedelmi szálláshelyek fennmaradását a budapesti szálláshelyekhez képest. A vendégéjszakák száma alapján Budapesten kívül a Balaton (az is inkább a nyári időszakban, júniustól-augusztusig) és a Nyugat-Dunántúli turisztikai régiók népszerűek a külföldi vendégek számára a 2019-ben vizsgált hónapok adatai szerint.

A járvány 2020. márciusi hazai megjelenése és a korlátozó intézkedések bevezetése után minden régióban gyakorlatilag megszűnt a Magyarországra irányuló külföldi vendégforgalom. A fenti ábrán kirajzolódik, hogy a korlátozások feloldására a külföldi turizmus is reagált. A balatoni és nyugat-dunántúli régiók külföldi vendégéjszakáinak száma 2020. júliusban ismét növekedésnek indult, de így is jelentős veszteségek érték a régiókat (2020 vizsgált időszakában a Balaton 1,2 millióval, (70%-os visszaesés), a Nyugat-Dunántúl 922 ezerrel (68%-os visszaesés) kevesebb külföldi vendégéjszakát regisztrált 2019 azonos időszakához képest).

A belföldi, turisztikai célú utazások főbb adatai országosan, turisztikai régióként, illetve a fővárosban

A járvány nem csak a Magyarországra érkező külföldi, de a belföldi turizmust is jelentősen visszavetette, azonban a mintázata eltérő. A két terület közti különbség leginkább abban figyelhető meg, hogy a belföldi turizmus a korlátozások enyhítése után gyorsan regenerálódott. Egyrészt ez azzal magyarázható, hogy éppen a nyári időszak elején kezdődtek a feloldások, így a legnépszerűbb belföldi turisztikai régiók, mint például a Balaton, a fő szezon idején teljes kapacitással tudott működni, így mérsékelve az elmaradását. Másrészt a belföldi lakosság járványtudatossága miatt inkább a belföldi nyaralást preferálta a külföldi utazással szemben.

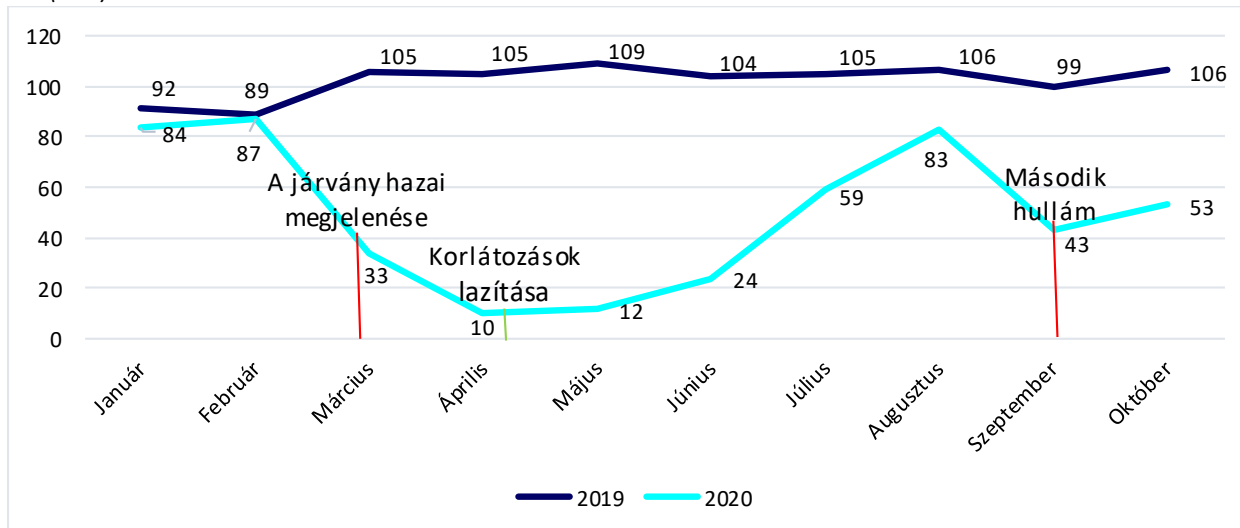
19. sz. ábra: Belföldi vendégéjszakák száma – Turisztikai régióként 2019-2020 januártól-októberig összesen (ezer)

Forrás: ÁSZ szerkesztés, KSH 4.5.18h

A KSH elemzése alapján a magyar lakosok legkedveltebb turisztikai régiója a Balaton. A nyári időszakban kiemelkedően sokan látogatják meg a magyar tengert. A járvány hatása szemléletesen figyelhető meg a 19. ábrán, 2020. március-áprilisban a hazai turizmus jelentősen visszaesett, a kijárási korlátozások bevezetése következtében számos kereskedelmi szálláshely zárt be. Az enyhítő intézkedések bevezetésével több turisztikai régióban is ugrásszerűen megnőtt a belföldi vendégéjszakák száma és 2020 augusztusára számos régió meghaladta, vagy közel elérte a 2019-es azonos időszakban mért vendégéjszakák számát. Legkevésbé Budapest és a Közép-Duna vidék turizmusa tudott regenerálódni 2020 vizsgált időszakában, ami a korlátozások későbbi feloldásával és a fertőzöttek koncentrációjával is magyarázható.

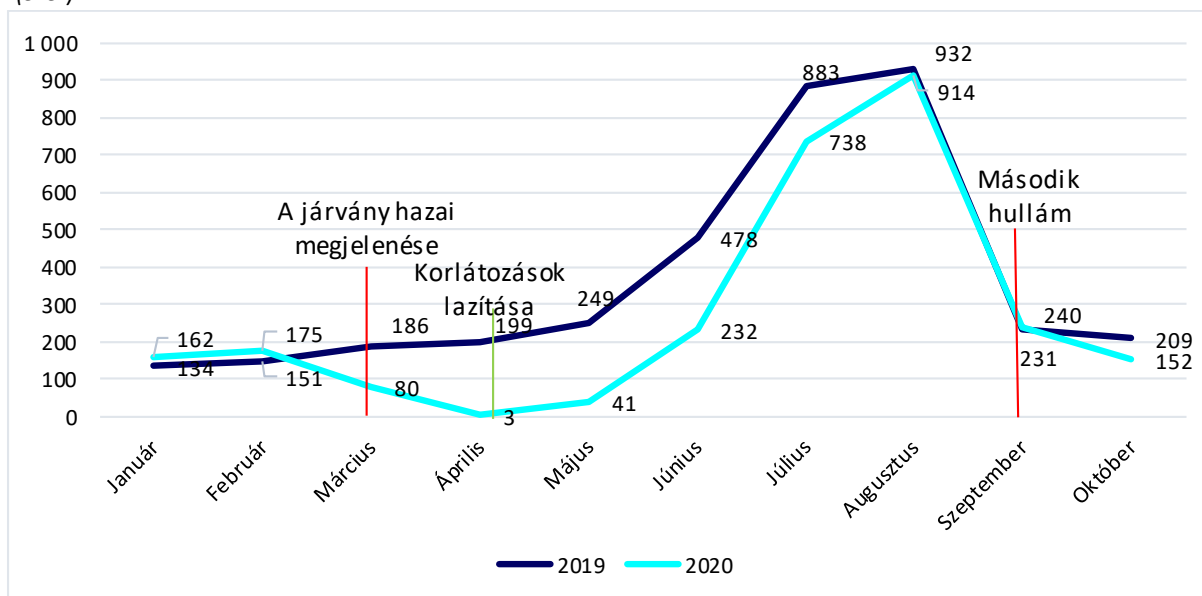
20. sz. ábra: Belföldi turisták vendégéjszakáinak száma – Budapest 2019-2020 januártól-októberig összesen (ezer)

Forrás: ÁSZ szerkesztés, KSH 4.5.18h

A 2020-as járványügyi statisztikák alapján Budapest volt a legfertőzöttebb település Magyarországon. A korlátozások feloldása is később kezdődött meg a térségben. A belföldi turisták bizalmatlansága és óvatossága kimutatható a 2020 vizsgált időszakában mért belföldi turisták vendégéjszakáinak számában is (20. sz. ábra). A külföldi vendégéjszakák számához viszonyítva kiemelendő, hogy 2020. januárban és februárban is kevesebb belföldi turista vendégéjszakát mértek Budapesten 2019 azonos időszakában regisztráltakhoz képest, tehát a magyar lakosok már a járvány hazai megjelenése előtt is kevesebb időt töltöttek a fővárosi kereskedelmi szálláshelyeken.

21. sz. ábra: Belföldi turisták vendégéjszakáinak száma – Balaton 2019-2020 januártól-októberig összesen (ezer)

Forrás: ÁSZ szerkesztés, KSH 4.5.18h

A Balaton, a magyar lakosok legkedveltebb turisztikai régiója is megérezte a járvány negatív hatását. A nyári szezonra a korlátozások lazításával gyorsabban tudott felzárkózni a régió a 2019-es azonos időszakban mért vendégéjszakák számához. Ahogyan a 21. sz. ábrán is megfigyelhető, a térség regenerálódása rendkívül dinamikus volt, 2020. augusztusra a belföldi vendégéjszakák száma elérte a 2019-es év azonos időszakának 98%-át, szeptemberre pedig meg is haladta a 2019-es adatokat.

Amennyiben a 2019-es év januártól-októberig mért vendégéjszakáinak számát összehasonlítjuk a 2020-as év azonos időszakának vendégéjszakáinak számával összesen 914 ezer vendégéjszakától (25%-os visszaesés) és az azzal járó bevételtől estek el a régió szálláshelyei.

A turizmushoz kapcsolódó egyéb ágazatok forgalma és helyzete

Kereskedelmi szálláshelyek

A hazai turizmus teljesítményének másik fontos indikátora a kereskedelmi szálláshelyek forgalma, szállásdíjbevétele és kapacitása⁷⁹. Az elemzés 2019 és 2020 januártól-októberig tartó időszakának adatait vizsgálja és veti össze egymással.

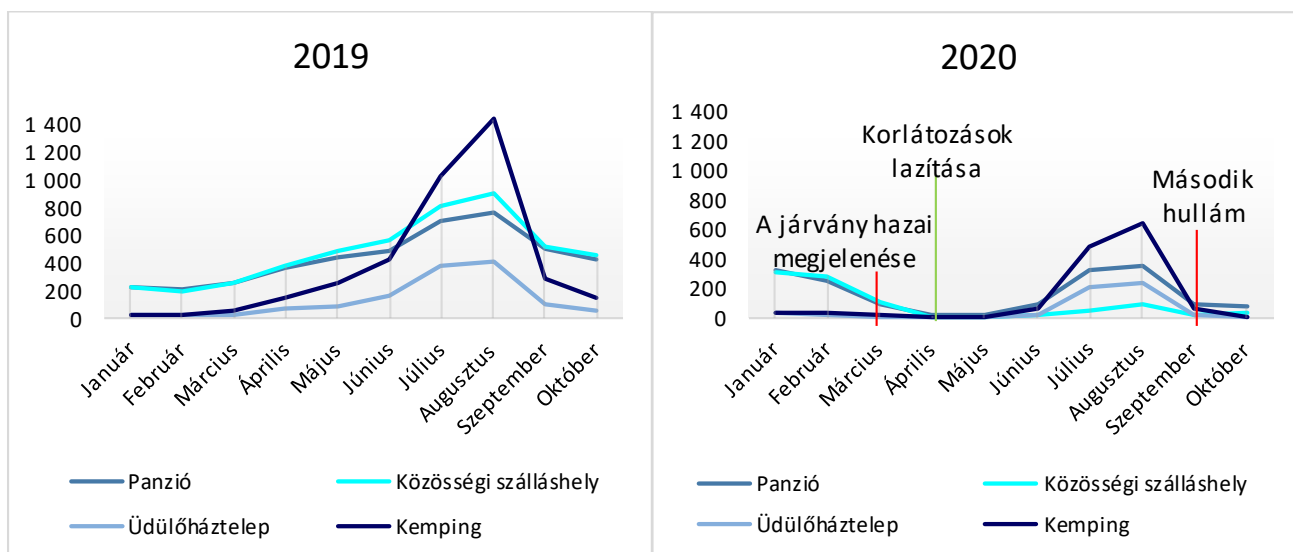
A szálláshelyek fogalmát a 2005. évi CLXIV. törvény 2. §, 22. bekezdése határozza meg: „szálláshely-szolgáltatás folytatása céljából létesített vagy használt épület, önálló rendeltetési egységet képező épületrész vagy terület (...)”.

A kereskedelmi szálláshelyek típusait a 239/2009. (X. 20.) Korm. rendelet határozza meg. A KSH, a kormányrendelet alapján az alábbi kereskedelmi típusokat különbözteti meg: szálloda, panzió, közösségi szálláshely, kemping, üdülőháztelép.

A hazai szállodák költségvetése jelentősen nagyobb, mint a többi kereskedelmi szálláshelytípusnak, így az ábrák jobb átláthatósága érdekében külön szerepeltetjük a szállodákra vonatkozó adatokat.

⁷⁹ Ezeket a tényezőket a KSH 4.5.14., 4.5.19 és 4.5.21-es számú táblázataiban méri éves, azon belül is havi bontásban

22. sz. ábra: Magyarországra érkező külföldi turisták által generált kereskedelmi bruttó szállásdíjbevételek szállástípusonként 2019-2020 januártól-októberig (millió Ft)^{80,81}

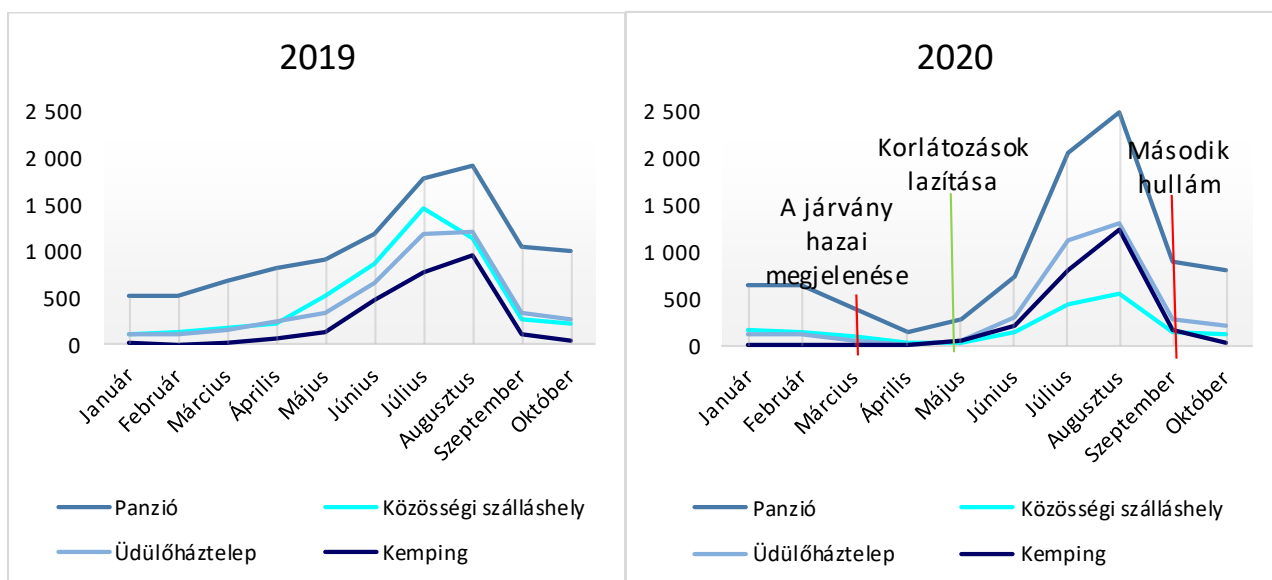
Forrás: ÁSZ szerkesztés, KSH 4.5.21h

A Magyarországra látogató külföldi turisták körében a szállodán kívül a kemping volt a legnépszerűbb a vizsgált időszakban (22. sz. ábra). A járvány még óvatosabbá és megfontoltabbá tette a külföldi turistákat, kevésbé vágnak olyan szálláshelyekre, amelyek zsúfoltabbak és nagyobb az esély a megfertőződéshez. Ezt a járványtudatosságot jól szemlélteti a közösségi szálláshelyek 2020 vizsgált időszakában mért szállásdíj-bevételeinek elmaradása is. A vizsgált időszakban a kemping után a közösségi szálláshelyek számítottak a külföldiek legkedveltebb célpontjának. A 2020-as adatok szerint a közösségi szálláshelyek külföldi turisták által generált szállásdíj-bevétele messze elmaradt a 2019 azonos időszakától, illetve a többi vizsgált szálláshelytípushoz képest is lassabb forgalom növekedés jellemezte.

⁸⁰ Közösségi szálláshely: A Kormány 239/2009 (X.20.) szálláshelyi rendelete alapján létrejött szállástípus, mely a turista-, illetve ifjúságiszállók adatait tartalmazza.

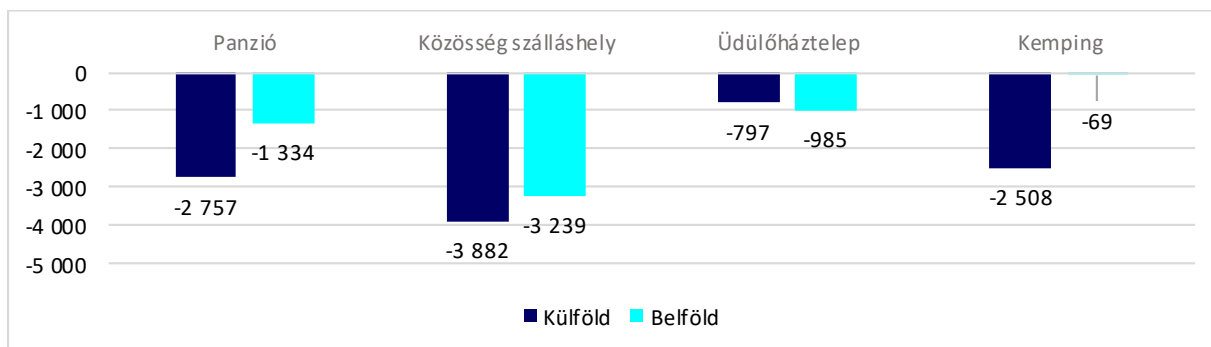
⁸¹ Kivétel szállodák

23. sz. ábra: Belföldi turisták által generált kereskedelmi bruttó szállásdíjbevételek szállástípusonként – 2019-2020 januártól-októberig (millió Ft)⁸²

A vizsgált két év januártól-októberig tartó időszakában a külföldiekkel ellentétben a magyaroknál a panziók és üdülőház-telepek népszerűbbek voltak a kempingezésnél. A 23. sz. ábrán megfigyelhető változás, hogy a járvány miatt a kempingezés sokkal népszerűbb lett a magyar turisták körében, és ezzel párhuzamosan a közösségi szálláshelyek népszerűsége, a külföldi turistáknál is tapasztalható módon jelentősen visszaesett. A járvány nem csak a külföldieket tette elővigyázatosabbá, hanem a magyar turistákat is, inkább olyan szálláshelyeket választottak, amelyek nyitott térben és saját, hozott felszereléssel (sátor, lakókocsi) vehető igénybe.

24. sz. ábra: Kereskedelmi szálláshelyek szállásdíjbevételeinek elmaradása 2019-hez képest 2020 januártól-októberig összesen (millió Ft)⁸³

A 24. ábrán megfigyelhető, hogy a járvány a kereskedelmi szálláshelyeket különböző mértékben sújtotta. Az üdülőház-telepek szállásdíjbevételei visszaesése összesen 30%-os volt 2019 azonos időszakához képest. Az üdülőház-telepek különálló épületet (önálló bejárattal) szolgáltatnak a turisták részére. Feltehetőleg ez a tény nagyban hozzájárult ahhoz, hogy ezen a kereskedelmi szálláshelyek enyhébb visszaesést produkáljanak.

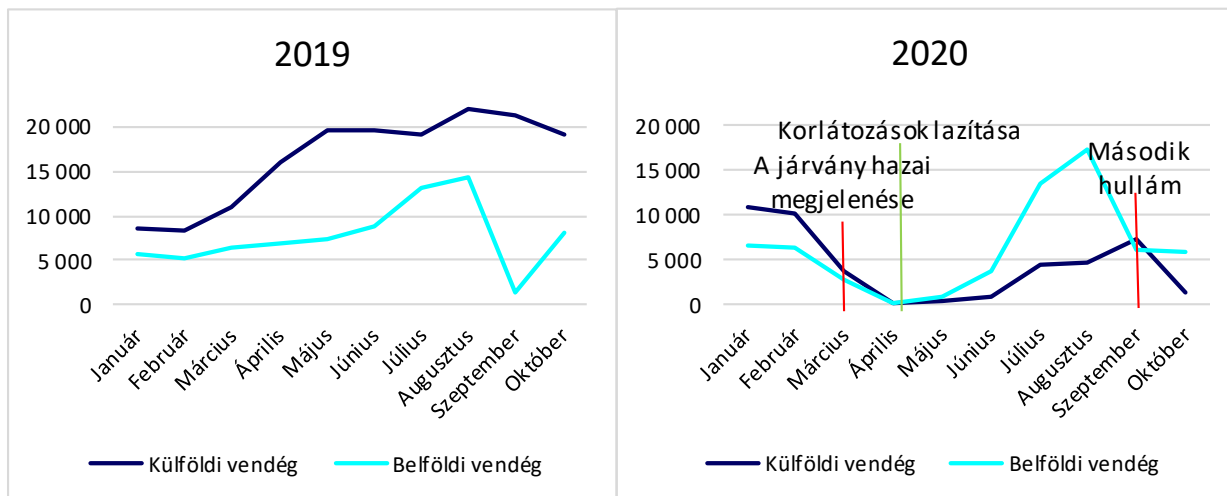
A közösségi szálláshelyeknél egy szobában több különböző (egymást nem ismerő) személyt is elszállásolhatnak, míg a panzióknál mindig külön szoba jár a vendégeknek. A vizsgált években mért számadatok egy-

⁸² Kivétel szállodák

⁸³ Kivétel szállodák

értelműen mutatják, hogy a panziókat kisebb veszteség érte (összesen 28%-os visszaesés), a közösségi szálláshelyektől viszont a teljes elfordulás jellemezte a turistákat (összesen 72%-os visszaesés). A kempingek esetében megfigyelhető, hogy a magyar turisták pár hónap alatt megközelítőleg kompenzálták az elmaradást, de a külföldi turisták visszaesése miatt így is komoly bevételről estek el ezek a szálláshelyek (összesen 40%-os visszaesés).

25. sz. ábra: Kereskedelmi bruttó szállásdíj-bevételek - 2019-2020 januártól-októberig (millió Ft)

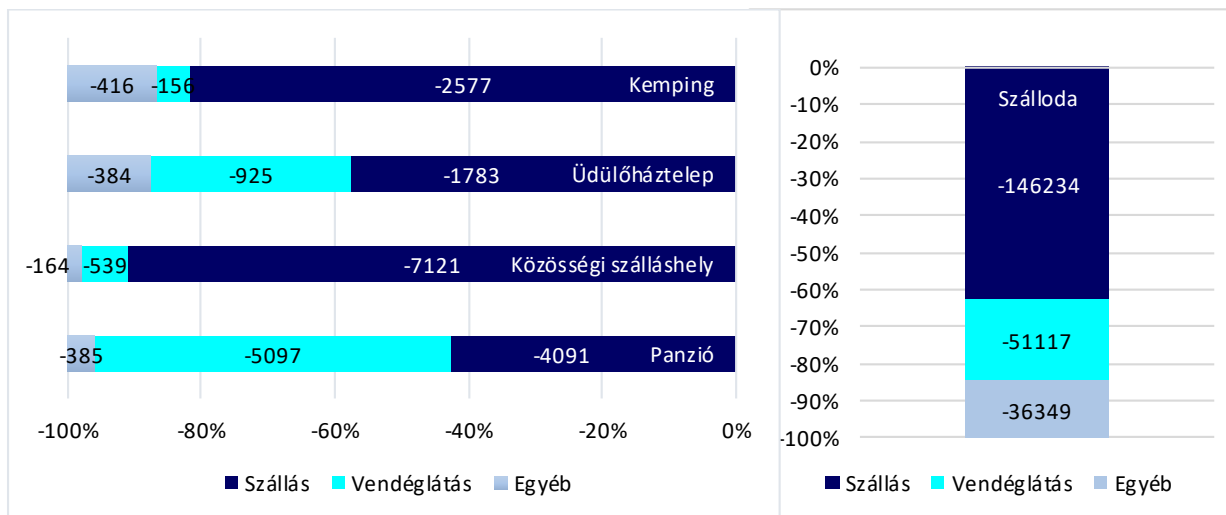
Forrás: ÁSZ szerkesztés, KSH 4.5.21h

A szállodák bevételeik jelentős részét a Magyarországra irányuló külföldi turistaforgalomra alapozzák. A 2019-ben a külföldi vendégek által generált bruttó szállásdíj-bevételek szignifikánsan meghaladták a belföldi turisták által produkáltat. Az elmúlt évek tapasztalatai azt is mutatják, hogy a nyári szezon végén a belföldi turizmus jelentősen csökken szeptemberre, ami leginkább a tanévkezdéssel és a szabadságolások végével magyarázható. A Magyarországra érkező külföldi turisták forgalma általában a szeptemberi hónapokra mérséklődik, de a belföldi turizmushoz képest enyhébb meredekséggel.

A járvány teljesen átrajzolta az elmúlt évekre jellemző szállásdíj-bevételi tendenciákat. A szállodákban a külföldi és belföldi turisták által generált kereskedelmi szállásdíj-bevételek 2020. áprilisban a nulla közelébe süllyedtek (25. sz. ábra). A 2020 márciusában hazánkban is megjelenő járvány miatt bevezetett megelőző intézkedések először a külföldi turisták (határzár), majd a belföldi turisták (kijárási korlátozások) számát csökkentette. Ahogyan a vendégéjszakák számánál, úgy a szállásdíj-bevételeknél is tapasztalható volt, hogy a belföldi turizmus gyorsabban tudott regenerálódni a járvány első hullámának végén és a korlátozó intézkedések feloldása után. A belföldi szállásdíj-bevételek dinamikus növekedése 2020 májusától augusztusáig tartott. A belföldi turizmus szállásdíj-bevételeinek 2020 szeptemberi zuhanása az előző évekhez hasonló tendenciát mutatott. A külföldi turisták generálta szállásdíj-bevételek 2020 májusától lassan megkezdte növekedését. Kiemelendő, hogy a külföldi turisták 2020. szeptemberben is növekvő szállásdíj-bevételt generáltak. Tehát a 2019 azonos időszakához képest megfordult a tendencia, és az enyhe csökkenést mérsékelt növekedés váltotta fel.

Az első hullám végén tapasztalható szállásdíj-bevétel növekedés ellenére a járvány komoly károkat okozott: a külföldi utazások megközelítőleg 126 (77%-os visszaesés), a magyar utazások 21 milliárd Ft-tal (25%-os visszaesés) maradtak el, összesen 60%-os volt a visszaesés a tavalyi év azonos időszakához képest.

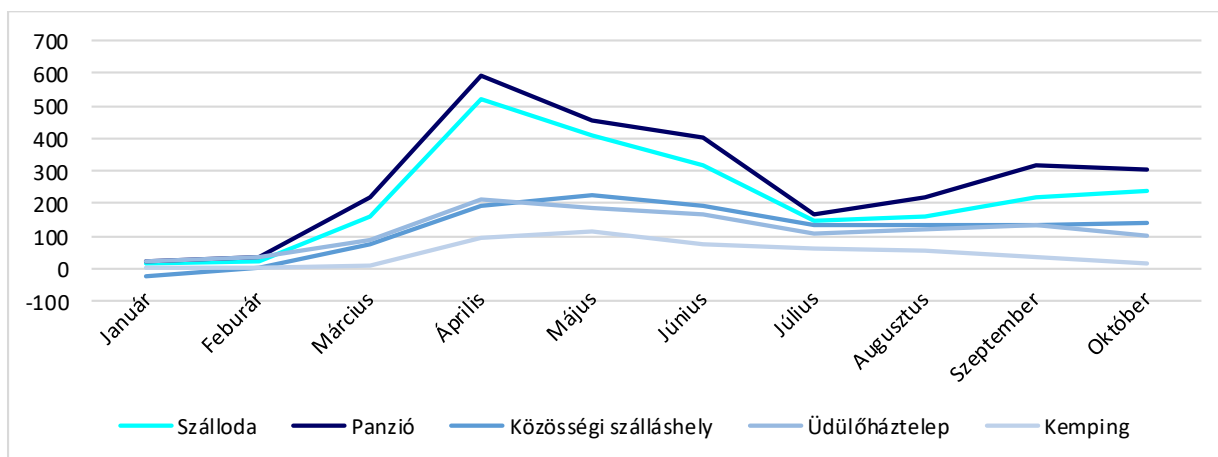
26. sz. ábra: A kereskedelmi szálláshelyek veszteségei szállástípusonként összesen 2019-2020 januártól-októberig (millió Ft)

Forrás: ÁSZ szerkesztés, KSH 4.5.19h. Megjegyzés: a vizsgált adatok azt mutatják, hogy 2020. január-október időszakban mért bevételi kategóriák, a különböző kereskedelmi szállástípusoknál mennyivel maradtak el összesen a 2019-es év azonos időszakában mértektől.

Közel az összes kereskedelmi szállástípusnál megállapítható, hogy a legnagyobb veszteséget a szállásdíjak elmaradása okozta (kivétel panziók). Legsúlyosabban a közösségi szálláshelyeket érintette a válság, mivel ezt a szállástípust a korlátozások után sem a külföldi, sem a magyar turisták nem preferálták (26. sz. ábra). A panzióknál kiemelő, hogy a vendéglátásból származó bevétel elmaradás jelentősebb volt, mint a szállásdíj elmaradás, ami azt jelenti, hogy a járvány miatt a panziók vendéglátóegységeit kevésbé vették igénybe a lakosok és turisták.

27. sz. ábra: A kereskedelmi szálláshelyek – 2020-ban mért működési egységek eltéréseinek száma 2019-es adatokhoz képest (db)

Forrás: ÁSZ szerkesztés, KSH 4.5.14h. Megjegyzés: A KSH adattáblái a kereskedelmi szálláshelyek kapacitásáról tartalmaz információkat. Az egyik leginkább kifejező kategória az adatbázison belül a kereskedelmi szálláshelyek működési egységeinek száma. A táblázat éves, azon belül is havi bontásban tartja nyilván ezeket az információkat. A működő egységek definíció alatt az adott hónapban nyitva tartó egységeket kell érteni - azon kereskedelmi szálláshelyek száma, amelyek a hónapban legalább egy napot működtek.

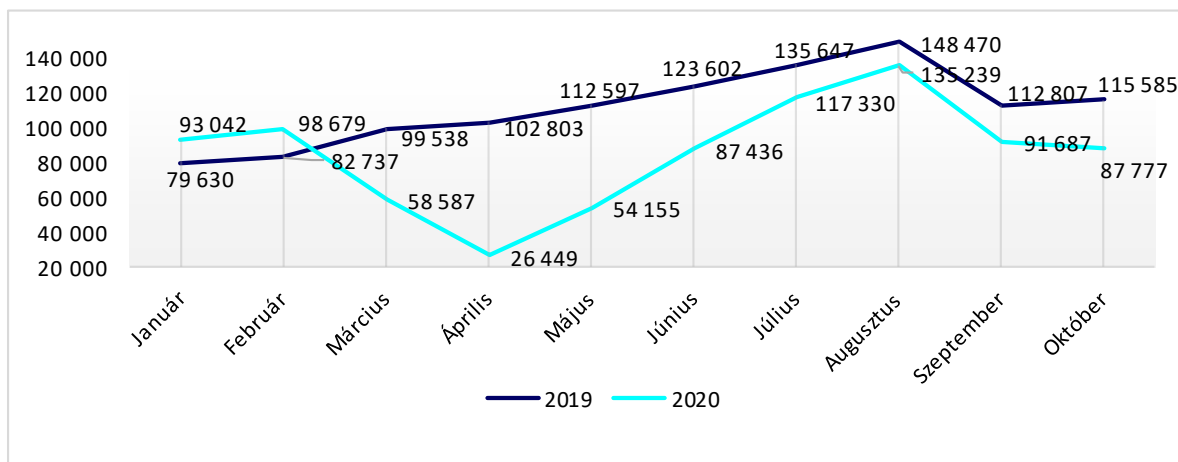
A járvány 2020. márciusi hazai megjelenése és a Kormány prevenciós intézkedései számos kereskedelmi szálláshelyet bezárásra kényszerítettek. 2020 első tíz hónapjában kevesebb működési egység üzemelt 2019 azonos időszakához képest, kivétel 2020. január, amikor 25-tel több működési egység üzemelt. A mélypont, ahogyan a 27. sz. ábrán is látszik 2020. áprilisa volt. Ebben a hónapban 593 db-bal (53%-os visszaesés) keve-

sebb panzió és 517 db-bal (53%-os visszaesés) kevesebb szálloda működött. Legnagyobb visszaesés a kempingeknél volt megfigyelhető, ahol 2020 áprilisában mindössze a 2019 azonos időszakában mért működő egységek 18%-a üzemelt.

Vendéglátóhelyek forgalma és helyzete

A vendéglátás kiemelt üzletkörü csoportja a kereskedelmi vendéglátás és a munkahelyi vendéglátás. A kereskedelmi vendéglátáshoz tartozik a melegkonyhás vendéglátóhely, a cukrászda, az italüzlet, egyéb vendéglátóhely és a zenés szórakozóhely. A munkahelyi vendéglátáshoz a főzőkonyhás munkahelyi gyors- és önkiszolgáló étterem és a munkahelyi, intézményi büfé tartozik.

28. sz. ábra: Vendéglátóhelyek kereskedelmi forgalma 2019-2020 januártól-októberig (millió Ft)

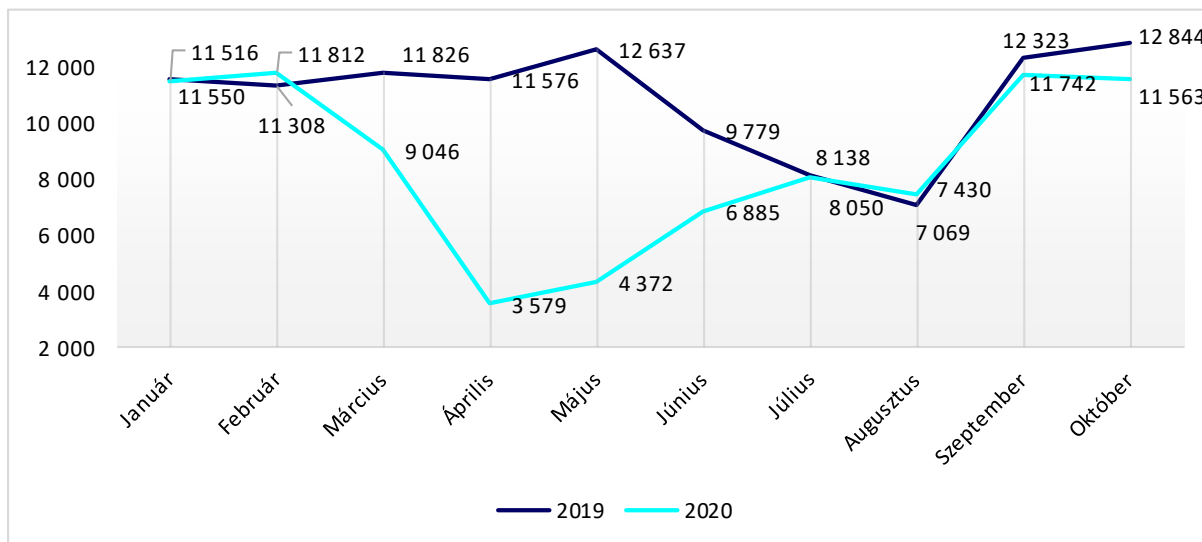
Forrás: ÁSZ szerkesztés, KSH 4.5.23h, Az elemzett időszak 2019-2020 január-szeptember hónapjai.⁸⁴

Hasonlóan a Magyarországra látogató külföldi turisták vendégéjszakáinak számához, 2020. január-februárban a vendéglátóhelyek kereskedelmi eladási forgalma is meghaladta a 2019-es azonos időszakban mért forgalmat. A járvány hazai megjelenése és a Kormány által bevezetett preventív intézkedések 2020 márciusában jelentősen visszavetette a vendéglátóhelyek kereskedelmi eladási forgalmát. A mélypontot 2020. áprilisa érte el a forgalom, majd a korlátozó intézkedések feloldásával dinamikusabban megkezdte növekedését, ami 2020. augusztusig tartott. A Magyar Vendéglátók Ipartestülete által kiadott éves jelentések szerint az elmúlt években a kereskedelmi vendéglátóhelyek eladási forgalmára erősen jellemző volt a szezonális jelleg. Az éves forgalmuk közel 1/3-át a nyári hónapokban realizálják. A hazai turizmusnak és vendéglátásnak kedvező volt, hogy a nyári főszezonra a járvány enyhült, így a legjövődélmezőbb időszakban is tudtak üzemelni a szálláshelyek és éttermek, így mérsékelve a korábbi hónapok forgalmának elmaradását.

A 28. sz. ábra 2020-as adatainak meredek emelkedéséből látható, hogy az enyhítő intézkedések bevezetése után 2020. áprilistól-júliusig az emberek hasonlóan nagy kedvvel fogyasztottak vendéglátóhelyeken, mint 2019 azonos időszakában.

⁸⁴ A KSH 4.5.23h számú adatbázisában tartja nyilván a vendéglátóhelyek eladási forgalmát kereskedelmi vendéglátás és munkahelyi vendéglátás bontásban, évenkénti, azon belül is havi részletességgel.

29. sz. ábra: Vendéglátóhelyek munkahelyi eladási forgalma 2019-2020 januártól-októberig (millió Ft)

Forrás: ÁSZ szerkesztés, KSH 4.5.23h

A Magyar Vendéglátók Ipartestületének elemzése alapján a vendéglátóhelyek munkahelyi eladási forgalmára is jellemző a szezonális. A kereskedelmi eladási forgalomtól eltérően a nyári időszakban a munkahelyi eladási forgalmat visszaesés jellemzi. A munkahelyi forgalom csökkenését elsősorban a szabadságolások időzítése okozza. Szeptembertől, az addigi csökkenést, dinamikus növekedés váltja fel, hiszen a munkavállalók inkább a nyári időszakban veszik ki szabadságukat.

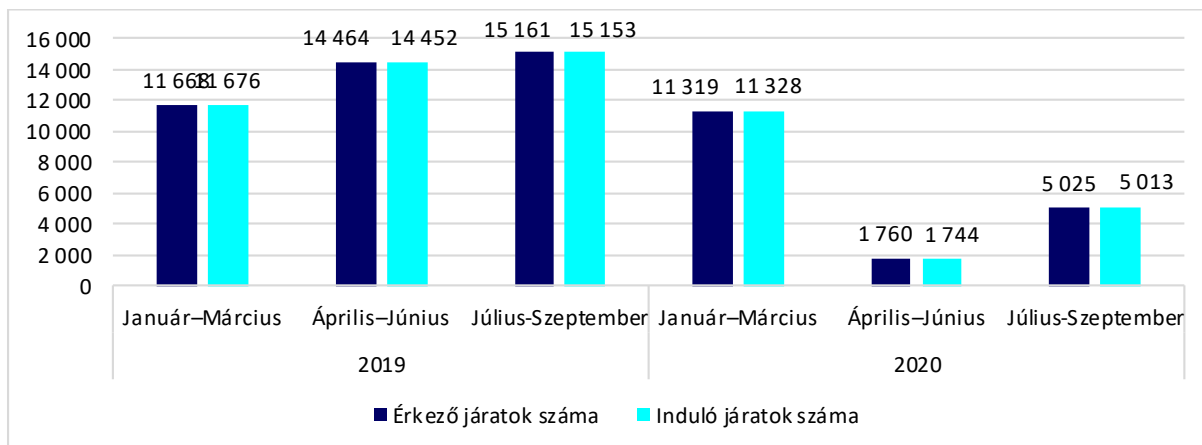
A járvány jelentősen érintette a vendéglátóhelyek munkahelyi eladási forgalmát is. A kereskedelmi eladási forgalomhoz hasonlóan a munkahelyi eladási forgalom is 2020. áprilisban érte el mélypontját. Számos munkahelyen az alkalmazottak egészségének védelme érdekében otthoni munkarendet határoztak meg a munkaadók. A 2020. áprilistól bevezetett enyhítő intézkedések hatására a munkavállalók elkezdtek ismét munkahelyükön tevékenykedni, így a munkahelyi vendéglátóhelyek eladási forgalma megkezdte növekedését. A munkahelyi eladási forgalom 2020. júliustól már követi a 2019-es év azonos időszakának tendenciáját (29. sz. ábra).

A járvány összességében 2019-2020. január-októberi adatokat összehasonlítva a kereskedelmi eladásnál 263 milliárd (24%-os visszaesés), a munkahelyi eladásnál mintegy 23 milliárd Ft (21%-os visszaesés) elmaradást okozott.

Budapesti Liszt Ferenc Nemzetközi Repülőtér forgalmának alakulása

A 2020-as Magyarországra látogató külföldi turisták számának visszaesését a nemzetközi repülőforgalom számadataiban is megfigyelhetjük. A Kormány által bevezetett határázár és a nemzetközi térben megfigyelhető utazási korlátozások következtében a repülőgépjáratok jelentős részét törölték.

30. sz. ábra: Budapest Liszt Ferenc Nemzetközi Repülőtér forgalma -járatok száma 2019-2020 januártól-szeptemberig (db)

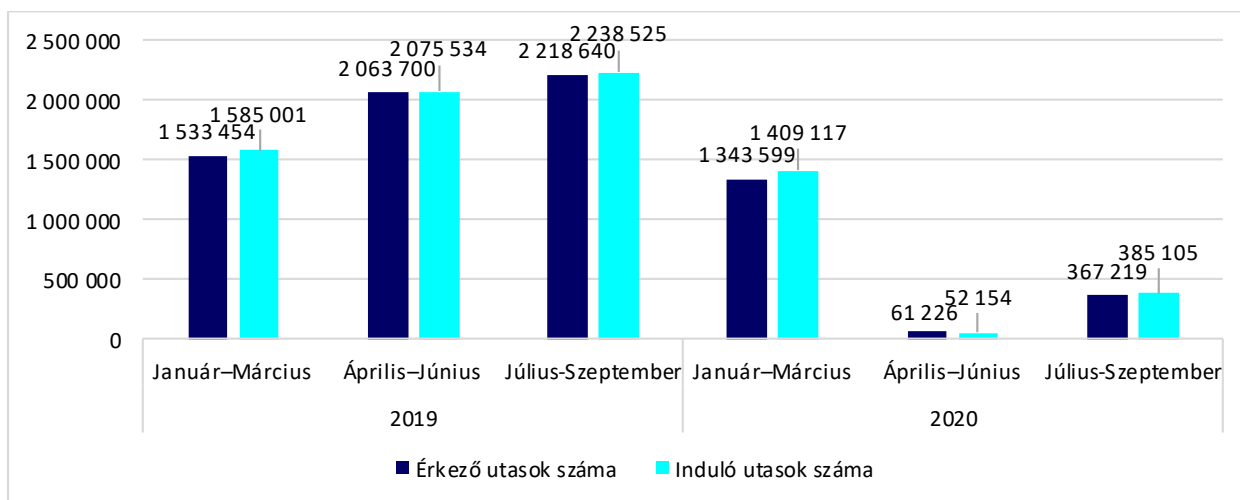

Forrás: ÁSZ szerkesztés, KSH 4.6.19h, Megjegyzés: A KSH 4.6.19h számú táblázatában tartja nyilván a Budapesti Liszt Ferenc Nemzetközi Repülőtér forgalmát éves, azon belül is negyedéves bontásban. A vizsgált időszak 2019 és 2020 első három negyedéve.

A járvány miatt 2020. március második felétől kezdtek el csökkenni az induló és érkező járatok, majd áprilisban szinte teljesen leállt a légiutas-forgalom a Budapesti Liszt Ferenc Nemzetközi Repülőtéren (30. sz. ábra). A járvány első hullámának végén és a korlátozások Európában megfigyelhető lazításának hatására 2020. április elején a légitársaságok fokozatosan újraindították a légi közlekedést.

Amennyiben a 2020-as vizsgált hónapok adatait összehasonlítjuk 2019 azonos időszakával, úgy a Budapesti Liszt Ferenc Nemzetközi Repülőtéren több, mint 23 ezerrel kevesebb (56%-os visszaesés) érkező és 23 ezerrel (56%-os visszaesés) kevesebb induló járatot regisztráltak.

31. sz. ábra: Budapest Liszt Ferenc Nemzetközi Repülőtér forgalma utasok - száma 2019-2020 januártól-szeptemberig (fő)

Forrás: ÁSZ szerkesztés, KSH 4.6.19h

A járatok csökkenésével értelemszerűen az utasok száma is jelentősen csökkent (31. sz. ábra). Összesen 4 millió fővel kevesebb (70%-os visszaesés) érkező és 4 millió fővel kevesebb induló (69%-os visszaesés) utast regisztráltak 2020 első három negyedévében 2019 azonos időszakához képest.

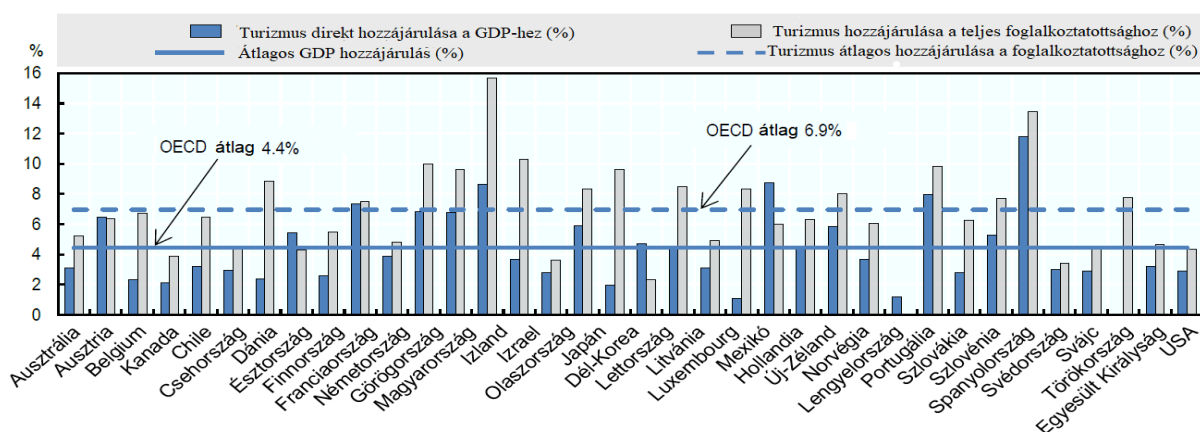
NEMZETKÖZI TAPASZTALATOK ÉS JÖVŐBELI KILÁTÁSOK

Nemzetközi tendenciák a turisztikai ágazat gazdaságon belüli helyzetében

A turizmus a világ egyik legnagyobb és legfontosabb gazdasági ágazata, amely ösztönzi a társadalmi-gazdasági fejlődést és munkahelyteremtést, elősegíti a regionális fejlődést és támogatja a helyi közösségeket, illetve fontos szerepet játszik a jólét megteremtésében.

Nemzetközi térben megfigyelhető, hogy a kormányok egyre inkább olyan politikákat dolgoznak ki, amelyek maximalizálni igyekeznek az idegenforgalom által okozott gazdasági, környezeti és társadalmi előnyöket. Ezzel párhuzamosan csökkenteni kívánják a nyomást a szektoron, pl. a népszerű úti céloknál tapasztalható zsúfoltság megszüntetésével.⁸⁵

32. sz. ábra: Turizmus gazdasági súlya az OECD országokban⁸⁶

Forrás: ÁSZ szerkesztés, OECD

Az OECD országokban a turizmus átlagosan közvetlenül a GDP 4,4%-át, a foglalkoztatás 6,9%-át teszi ki. Magyarországon a turizmus közvetlenül 7%-kal járult hozzá a GDP-hez, illetve a teljes foglalkoztatottság 10%-át tette ki 2019-ben, ami magasabb volt az OECD országainak átlagánál. A magasabb számok nagyobb kitétséget is jelentenek, hiszen a gazdaság jelentősebb része van kitéve a külső tényezők (COVID-19) hatásainak.

Az elmúlt évekhez hasonlóan Franciaország, Spanyolország, Egyesült Államok, Kína és Olaszország továbbra is a világ öt legfontosabb turisztikai célpontja. 2018-ban a nemzetközi turisták több mint egynegyede (27%) ezen országokat választotta célpontjává. A globális turizmus tíz éve folyamatosan növekszik, a nemzetközi utazások számának négyéves átlagos növekedése 5,5%-os az OECD országokban.⁸⁷

A WTTC legfrissebb, 2019-es kutatásában 185 ország és 25 régió gazdaságát vizsgálták meg és elemezték a turizmus globális gazdasági súlyát.⁸⁸ Az elemzés eredményei azt mutatják, hogy a turizmus 2019-ben a globális GDP 10,3%-át tette ki, összesen 330 millió munkahelyet biztosított, a világ teljes foglalkoztatottságának 10,4%-át adta. A WTTC elemzésében felhívja a figyelmet, hogy az elmúlt 5 évben minden 4. munkahely az utazás és turizmus területén keletkezett.

⁸⁵ OECD (2000) Tourism Trends and Policies 2020

⁸⁶ 2018-as vagy utáni adatok alapján

⁸⁷ OECD (2000) Tourism Trends and Policies 2020

⁸⁸ WTTC (2020) Travel & Tourism - Global Economic Impact & Trends 2020

A kutatás szerint 2019-ben (az előző évek elemzéseinek eredményeihez hasonlóan) a turisztikai kiadások többségét továbbra is a belföldi utazások generálták, amelyek a globális kiadás 71,3%-át tették ki, a fennmaradó 28,7%-ot nemzetközi látogatók adták.

A WTTC ajánlásaiban kiemeli, hogy számos ország a nemzetközi turizmusra koncentrálna, pedig a belföldi turizmus hatékony eszköz lehet a foglalkoztatás és gazdasági növekedés elősegítésére, valamint a szegénység csökkentésére, infrastruktúra korszerűsítésére. A COVID-19 globális világjárvány kirobbanása felhívta a figyelmet, hogy azok az országok, amelyek turizmusa túlságosan függ a nemzetközi utazásoktól magasabb gazdasági és geopolitikai kockázatoknak vannak kitéve. Azokban az országokban, ahol nagy kitévőség tapasztalható a turizmusban törekedni kell a belföldi és külföldi turizmus egyenlőbb, kiegyensúlyozottabb elosztására.

3. sz. táblázat: A turizmus GDP-hez való hozzájárulásának növekedése összehasonlítva a többi gazdasági ágazattal 2019-ben

SZEKTOR	GDP NÖVEKEDÉS, 2019
Információ & Kommunikáció	4,8%
Pénzügyi szolgáltatások	3,7%
Utazás & Turizmus	3,5%
Egészségügyi ellátás	3,0%
Kis- és nagykereskedelem	2,4%
Mezőgazdaság	2,3%
Építőipar	2,1%
Gyártás	1,7%

Forrás: ÁSZ szerkesztés, WTTC

A WTTC elemzése szerint a turizmus nemcsak az egyik legnagyobb, hanem az egyik leggyorsabban fejlődő globális gazdasági ágazat volt 2019-ben. A világ turisztikai régiói különböző mértékben járultak hozzá a globális GDP-hez.⁸⁹

Nemzetközi gyakorlatok a turizmus támogatására

A globális turisztikai szektort súlyosan érintette a járvány, és annak elterjedésének visszaszorítását célzó állami és nemzetközi intézkedések. A járvány elhúzódásának tükrében az OECD elemzése⁹⁰ szerint a nemzetközi turisztikai gazdaság 80%-os visszaesését is eredményezheti 2020-ban. Amennyiben bekövetkezik ez a visszaesés, akkor beigazolódnak az OECD júniusi elemzésében⁹¹ vázolt legpesszimistább előrejelzése, amikor még 60-80 százalék közé tette a visszaesés mértékét. Az UNWTO becslései szerint a járvány hozzájárulhat 0,85-1,1 milliárd nemzetközi turista kimaradásához és 0,91-1,2 milliárd dollár idegenforgalomból származó exportbevétel kieséséhez, ami 100-120 millió közvetlen turisztikai munkahely fennmaradását veszélyezteti.⁹² Az idegenforgalmi szektor támogatását célzó azonnali intézkedéseken túl az országok világszerte közép- és hosszabb távú helyreállítási intézkedések kidolgozását és implementálását is kilátásba helyezték. Ezek között szerepelnek az utazási korlátozások feloldásával, az utazók bizalmának helyreállításával, a jobb

⁸⁹ WTTC (2020) Travel & Tourism - Global Economic Impact & Trends 2020

⁹⁰ OECD Policy Responses to Coronavirus (COVID-19): Rebuilding tourism for the future: COVID-19 policy response and recovery. (2020. október). letöltés helye: https://read.oecd-ilibrary.org/view/?ref=137_137392-qsvit75vnh&title=Rebuilding-tourism-for-the-future-COVID-19-policy-response-and-recovery (letöltés ideje: 2020.11.25.)

⁹¹ OECD Policy Responses to Coronavirus (COVID-19): Tourism Policy Responses to the coronavirus (COVID-19). (2020. június). letöltés helye: https://read.oecd-ilibrary.org/view/?ref=124_124984-7uf8nm95se&title=Covid-19_Tourism_Policy_Responses (letöltés ideje: 2020.11.25.)

⁹² UNWTO: Policy Brief: COVID-19 and Transforming Tourism. (2020. augusztus). letöltés helye: <https://webunwto.s3.eu-west-1.amazonaws.com/s3fs-public/2020-08/SG-Policy-Brief-on-COVID-and-Tourism.pdf> letöltés ideje: 2020.11.25.

információellátással, a minimális üzemeltetési kapacitások folyamatos fenntartásával, és az idegenforgalmi szektor jövőbeli újragondolásával kapcsolatos megfontolások.⁹³

Az OECD elemzéseiben ismertette a járvány elhúzódásának globális hatásait a világviszonylatban interdependensként jellemezhető turisztikai szektorra. A globalizmus hatása a turisztikai szektort sem kerülte el. Az utóbbi évtizedek folyamán a nemzetközi turizmus egyre szignifikánsabb arányt képviselt az egész turisztikai szektoron belül, így nem meglepő, hogy a határok lezárásával és az utazási korlátozások bevezetésével a turisztikai szektort sokkal nagyobb visszaesés jellemzi, mintha ezen események néhány évtizeddel hamarabb következtek volna be. Az országok törekedtek arra, hogy belföldi turizmus felfuttatásával valamelyest pótolják a kieső forrásokat, viszont hosszútávon is kimutatható, hogy egy ellenállóbb és rugalmasabb nemzetközi turizmus nélkül nem lehetséges a turisztikai szektor tartós kilábalása.

A járvány első hullámának lecsendesedésével, 2020. május eleje-közepe után több országban, ahol a turisztikai szektor fontos szegmense a helyi gazdaságnak, a turisztikai tevékenységek újrakezdését elősegítő enyhítésekről és támogatásokról döntöttek. Nem meglepő az időzítés, ugyanis számos országban⁹⁴ május végétől kezdődik a szektor számára a legtöbb forrással járó nyári főszezon.⁹⁵ Az óvatos, többlépcsős újranyitások szinte minden országban megkezdődtek és több országban (pl. Olaszország, Görögország), rövid időre majdnem visszatért a járvány előtti szabályozás.

Rövid időn belül világhosszá vált, hogy az újraindítások önmagukban nem fogják kárpótolni a szektor veszteségeit, hiszen lényegesen csökkent a lakosság, a gazdasági nehézségek miatt amúgy is visszafogottabb utazási-üdülési kedve (különösen külföldön). A kormányok már a járvány első hulláma alatt kivételes lépéseket tettek a COVID-19 gazdaságra gyakorolt hatásának enyhítése érdekében, miközben válaszoltak az egészségügyi válságra. Ezek az intézkedések leggyakrabban a gazdaság egészére kiterjedő ösztönző csomagok formájában valósultak meg a munkavállalók, a háztartások és a vállalkozások védelme érdekében. Az idegenforgalmi ágazat is támaszkodhatott e támogatásokra, ám több országban az idegenforgalmat célszektorként jelölték meg és további szektor-specifikus támogatásokat vezettek be. A turisztikai szektor célzott támogatása, a második hullám gyors kibontakozásával szinte általános gyakorlattá vált. A turisztikai helyreállítási csomagok és tervek bevezetése elkerülhetetlenné vált, hogy jobban kielégítsék ez által a turisztikai vállalkozások igényeit és előkészítse az ágazat fellendülését.⁹⁶

Az UNWTO elemzésében⁹⁷ az alábbi négy kategóriába sorolta a közvetlen szektor-specifikus támogatásokat azok jellege alapján: 1. fiskális és monetáris intézkedések; 2. munkahelyvédelmi és továbbfejlesztő intézkedések; 3. piackutatási intézkedések és PPP együttműködések; 4. turizmus újraindítását célzó intézkedések és kezdeményezések.

4. sz. táblázat: Példák szektor-specifikus fiskális és monetáris kormányzati intézkedésekre

Ausztria	Azon turisztikai vállalkozások, amelyek a járvány kitörése előtt aktív hitellel rendelkeztek, kérhették az összes hitel-törlesztés felfüggesztését a 2020-as évre.
Horvátország	Az idegenforgalmi kölcsönök forgatókéje esetében 50%-os ellengaranciát vezetett be (amennyiben a kamat szintje 0,5 – 1% között volt)
Norvégia, Németország,	Csökkentették a szállodai szolgáltatások, az idegenforgalmi szolgáltatások, a kulturális belépők és a tömegközlekedés áfa-kulcsának szintjét.
Törökország	Ideiglenesen 18%-ról 1%-ra csökkentették a belföldi repülőjáratok szolgáltatásainak áfa-kulcsát.

⁹³ OECD (2020. október)

⁹⁴ Például a mediterrán országokban, mint Görögország és Spanyolország, ahol a leggyorsabbak reagáltak az enyhítések bevezetésére.

⁹⁵ OECD (2020. június).

⁹⁶ WTTC: COVID-19 Related Policy Shifts Supportive of Travel & Tourism Sector

⁹⁷ UNWTO Briefing Note (2020. június) – Tourism and COVID-19: How are countries supporting tourism recovery? Issue 2. (letöltés helye: https://web.unwto.org/s3.eu-west-1.amazonaws.com/s3fs-public/2020-06/BFN_V4.pdf), letöltés ideje: 2020.11.24.)

Belgium, Izland	A városi turisztikai adókat és a szállásdíjakat felfüggesztették, vagy a fizetést elhalasztották
Oroszország	A turisztikai társaságok és légitársaságok jogosultak a 2020. évi adófizetési kötelezettségek elhalasztására.
Kína	Jóváhagyásra került egy külön alapot az utazási irodák veszteségeinek megtérítésére, valamint felkérte a helyi hatóságokat, hogy fizessék vissza az utazási szolgáltatás-minőségi kaució árát, ezzel támogatva az utazási irodák pénzforgalmi likviditását.

Forrás: UNWTO

5. sz. táblázat: *Példák szektor-specifikus munkahelyvédelmi és továbbfejlesztő kormányzati intézkedésekre*

Bulgária	Az állam átvállalta a vendéglátás, idegenforgalom, utazási irodák és utazásszervezők, éttermek és gyorséttermek munkavállalói után fizetendő biztosítási költségeket, amennyiben a munkaadók nem bocsátanak el egyetlen járvány előtt felvett és bejelentett munkavállalót.
Izrael	A Turisztikai Minisztérium webes szemináriumokat és webalapú tanfolyamokat indított az szállodákban és utazási irodákban dolgozó szakemberek, utazásszervezők, idegenvezetők, és más utazási szakemberek számára.
Olaszország	A turisztikai és a kulturális szektorok munkaadói esetében felfüggesztették a forradók, a társadalombiztosítási és a jóléti hozzájárulások fizetési kötelezettségét. Ezen kívül 1000 euró/munkavállaló egyszeri bérkiegészítő támogatással segíti azon turisztikai munkaadókat, akiket sújtott a járvány.
Spanyolország	A kormány enyhítette az ideiglenes csoportos elbocsátások jogszabályban lefektetett körülményeit és intézkedéseket vezetett be a határozatlan időre szóló megállapodással rendelkező munkavállalók további foglalkoztatásának támogatására az idegenforgalom, a kereskedelem, valamint a vendéglátás területén. Munkahelymegőrzés céljából 2020. augusztusáig több mint 111 ezer vállalat részesült közvetlen állami támogatásban 14,5 millió euró összértékben a turizmus, vendéglátás és kultúra szektorokban.
Franciaország	A kormány 2020. májusban létrehozta a Turizmust Támogató Tervet, amely 18 milliárd eurós alappal támogatja a turizmusban dolgozó szakemberek foglalkoztatását és bér-színvonalának megőrzését.
Portugália	Kedvező államilag garantált gyorshiteleket biztosítottak 600 millió euró értékben éttermek számára, 900 millió euró értékben szállodák-szálláshelyfenntartók számára, 250 millió euró értékben utazási irodák számára munkahelymegőrzés és tevékenységfenntartás céljából.

Forrás: UNWTO, ICO, WTTC, helyi kormányok hivatalos oldalai

6. sz. táblázat: *Példák szektor-specifikus piackutatási intézkedésekre és PPP együttműködésekre.*

Németország	A szövetségi kormány Idegenforgalmi Kiválósági Központja létrehozta az ún. koronavigátor weboldalt, amely a legfrissebb híreket, tényeket és cselekvési ajánlásokat gyűjti össze és útmutatást nyújt a turisztikai szektor valamennyi érdekeltjének.
Görögország	A Turisztikai Minisztérium létrehozott egy válságkezelési bizottságot, amelynek legfőbb feladata, hogy minimalizálja a görög turizmus összképét és láthatóságát veszélyeztető tényezők hatásait az utazók védelme és a bizalom helyreállítása révén.

Szingapúr	Turizmus-helyreállítási Akció Munkacsoportot, amely a következőket foglalja magában: az érintett minisztériumok és kormányzati szervek, valamint a magánszektor képviselői többek között utazási irodákat, idegenvezetőket, légitársaságokat, szállodákat és szállásokat képviselő egyesületek mások
Dánia	A kormány 700 millió koronát különített el arra, hogy fejlesszék a nyári belföldi turizmust promotáló piackutatási kezdeményezéseket.

Forrás: UNWTO, WTTC

7. sz. táblázat: *Példák turizmus újraindítását célzó intézkedésekre és kezdeményezésekre*

Németország	A szövetségi kormány 2020. májusban arról döntött, hogy az állam garanciát vállal minden befizetett szervezett utazásra, és abban az esetben, ha csődbe megy a turisztikai szolgáltató, akkor az állam utazási utalvány formájában visszatéríti a befizetett összeg ellenértékét, ezzel csökkentve a pénzbeli visszatérítéseknek az igénylését.
Kanada	Az állami fenntartású Destination Canada 30 millió dollárt fog befektetni 2021 végéig, hogy megyei és regionális marketing szervezetek segítségével támogassák a turisztikai szervezetek és közösségek újraindulását.
Új-Zéland	A kormány 2020. szeptemberben új programot jelentett be, amely értelmében az állam megtéríti az utazási irodák visszatérítési költségeinek 7 százalékát vagy az ebből a célból felvette hitelek 5 százalékát. Ezen kívül az állam 400 millió dollár értékben elindította a Turisztikai Szektor Visszaállítása Terv nevet viselő újraindítási programot, amely az ágazat jövőjét hivatott garantálni közvetlen támogatások nyújtásán keresztül.
Svájc	A szövetségi kormány egy 530 millió frankos alapot hozott létre, amely hitelekkel kívánja fejleszteni a járványt túlélő turisztikai vállalatokat az összes kantonban. A Switzerland Tourism betervezte egy további 40 milliós ösztönző csomagról szóló javaslatát, amely várhatóan jövő évtől állna rendelkezésre az újraindításhoz.
Skócia	A skót kormány több mint 16 millió pounddal támogatja az újkezdést és a turisztikai szereplők túlélését. A források egy részével finanszíroznák a Hotel Helyreállítási Programot, amellyel garantálnák a szálláshelyek fennmaradását 2021 nyaráig. Az állami VisitScotland turisztikai ügynökség külön 1 millió pounddal támogatja turisztikai vállalkozások fennmaradását a téli szezon alatt.
Olaszország	A belföldi turizmus ösztönzése érdekében az alacsony jövedelmű családok államilag finanszírozott, 500 eurós utazási utalványban részesülnek.

Forrás: WTTC, helyi kormányok hivatalos oldalai

Nem meglepő, hogy a legnagyobb volumenű (és a költségvetések számára legmegterhelőbb) szektor-specifikus intézkedések a rövidtávú, túlélést segítő intézkedések, azon belül is leginkább a munkahelymegőrző és a vállalatok pénzügyi terheit csökkentő kezdeményezések közül kerültek ki. A kormányok a közép- és hosszú távú támogatási programok kialakítására csak később, az első hullám lecsengése után tudtak ráterni, ehhez ugyanis az elsődleges kármentést és a járványügyi statisztikák javulását be kellett várniuk.⁹⁸ Míg az első hullám után azon volt a hangsúly, hogy miképpen lehetne a korlátozó intézkedéseket úgy enyhíteni, hogy elő lehessen készíteni a közép- és hosszú távú helyreállítási programokat, addig a második hullám beálltával változott a kormányzati percepció. A kormányoknak a járvány több hullámával párhuzamos (várhatóan, amíg nincsen széles körben elérhető oltási programok), tartós egészségügyi intézkedések megtartása mellett kell biztosítaniuk a turisztikai szektor hosszú távú kilábalását. Ebből a szempontból érdekes irányban fejleszt Észtország, amely a világon elsőként tesztel ún. immunitási útlevelet, amely tartalmazná az emberek

⁹⁸ OECD elemzés (2020. október). 22.

egészségügyi állapotára, immunitására, oltására vonatkozó információkat.⁹⁹ Az észt megoldás egyelőre csak a belföldi munkavállalás megkönnyítésének célját szolgálná, ám azóta több országban is tervek születtek arra, hogy miként lehetne egy hasonló koncepciót a járvány idején felhasználni turisztikai céllal. A közép- és hosszú távú kormányzati programok végső soron nem csak az ágazat újbóli talpra állását, hanem a turisztikai ágazat kockázati kitettségének csökkentését szolgálnák többek között.

⁹⁹ Reuters: Estonia starts testing digital immunity passport for workplaces. (Letöltés helye: <https://www.reuters.com/article/health-coronavirus-estonia-digital-idUSKBN22W0GE> letöltés ideje: 2020.10.24.)

MIKÉPPEN CSÖKKENTHETŐ A TURISZTIKAI ÁGAZAT KOCKÁZATI KITETTSÉGE?

A 2020-as COVID-19 világjárvány a turisztikai ágazat minden szegmensére jelentős hatást gyakorolt, válságot és recessziót idézve elő a kapcsolódó ágazatokban is. A világjárvány minden korábbi válságjelenségnél erősebben hozta felszínre a turizmus sérülékenységét. Az ágazati irányítás és a szektor kulcsszereplői jelenleg is arra keresik a választ világszerte, hogy milyen intézkedések mentén csökkenthető a turizmus kockázati kitettsége, ezzel párhuzamosan hogyan növelhető a jövőben a turizmus válságállósága. A magyar kormányzat turisztikai fejlesztésekkel kapcsolatos célkitűzései, valamint az ágazat válság előtti felemelésére, válság alatti megsegítésére és válság utáni talpra állítására allokkált közforrások szintén indokoltá teszik a kérdés vizsgálatát.

A turisztikai ágazat begyűrűző válságának okai a világjárvány komplex hatásmechanizmusa mellett a turizmus szerkezetében és nemzeti karakterisztikájában keresendő. A világ számos országában, így Magyarországon is, a válság legnagyobb kárvallottja egyértelműen a külföldi turisztikai igények kiszolgálására berendezkedett nagyvárosi szállás-és vendéglátóhely szolgáltatók, illetve attrakciók, kiemelten a nagy népességszámú metropoliszok, fővárosi szállodák, valamint a gasztronómiai felfedezéseket kínáló éttermek és bárók. Közös jellemzőjük a helyhez kötöttség, a szelektív termékínálat, magas minőség és a még magasabb, a belföldi fogyasztók által gyakran elérhetetlen árszínvonal. Az alapvetően külföldi turizmusra épülő, belföldi turisztikai piaccal nem, vagy elenyésző arányban rendelkező nemzetek turisztikai iparága ennek következtében összeomlott.

A válság által kiemelten sújtott turisztikai szereplők közé tartoznak a közösségi szálláshelyek is. Az üzeme-gazdaságosság érdekében maximálisra növelt szobaméret és a benne elhelyezhető vendégek számának növelése a válsághelyzetben ellentétes hatásokat váltott ki. A világjárvány felszínre hozta, hogy minél koncentráltabb a szálláshely elrendezés és szobakiosztás, annál mélyebb krízishelyzetbe kerülhet a turisztikai szolgáltató. További válságtényezőként azonosítható be a városi vendéglátóhelyek esetében a nyílt, vagy nyit-
ható, szellőztethető helyiségek hiánya, valamint az alapvetően ültetett, tányérszervizes kiszolgálás túlsúlya, esetenként az elviteles szolgáltatási szegmens kiépítettségének elmaradása.

A kapcsolódó ágazatokban a válságjelenségek egyik oka az interdependenciák, azaz függőségi viszonyok olyan mértékű alakulása, mely során a termelő kizárólagosan egy felvevői piac kiszolgálására korlátozta tevékenységét. Ezen válságjelenségek és tapasztalatok alapozzák meg azokat az intézkedéseket, melyeken keresztül a turisztikai ágazat és a kapcsolódó iparágak sérülékenysége a jövőben mérsékelhető.

Az ENSZ Turisztikai Világszervezete a Fenntartható Fejlődési Célokkal összhangban egy 10 pontból álló ajánlást fogalmazott meg a turisztikai ágazatban a foglalkoztatás helyreállítása és a sérülékenység csökkentése érdekében.¹⁰⁰ Az ajánlások kiemelt kérdésként foglalkoznak a biztonság, az ügyfélszolgálat, a turisztikai szolgáltatások hozzáférhetőségének, a kapacitásfejlesztés és az üzletei modellek adaptációjának kérdéskörével is. A sérülékenység jövőbeni csökkentése érdekében a következő eszközöket emelhetjük ki.

a) Stratégiaalkotás

Turizmusfejlesztési Stratégia, kiemelten Hazai Turizmusfejlesztési Stratégia, Turisztikai Marketing Stratégia, Diverzifikációs Stratégia, Nemzeti Turisztikai Humán erőforrás Stratégia, Akciótervek és programok kidolgozása, melyek célja a sérülékenység feltárása, tudatosítása, szisztematikus csökkentése, az alkalmazkodóképesség és rugalmasság növelése.

b) Válságmenedzsment

A rendelkezésre álló adatokra, tapasztalatokra alapozott krízis szcenáriók kidolgozása, eszközök, erőforrások hozzárendelése. Folyamatos válságkövetés és a helyzet alkalmazkodó adaptív válságkezelés.

c) Kríziskommunikáció

Válságkommunikációs protokollok, eszközök, kommunikációs anyagok kialakítása. A kríziskommunikáció tervezése, a kommunikációs céloknak, célcsoportoknak megfelelő csatornák és eszközök megválasztása, a

¹⁰⁰ UNWTO: COVID-19 Tourism Recovery Technical Assistance Package

társadalmi kommunikáció aktorai közötti együttműködés és egyeztetés kialakítása, a szerepvállalás módjának tisztázása.

d) Egészségügyi biztonság

A desztinációk, attrakciók, szálláshelyek és idegenforgalmi létesítmények egészségügyi biztonságának fejlesztése, korszerű, emelt szintű higiénias, valamint szanitációs eljárások alkalmazása. Egészségügyi biztonsági protokollok kialakítása.

e) Kapacitásfejlesztés

A turizmusfejlesztést és sérülékenység csökkentést elősegítő képességek kialakítása, fejlesztése. A fenntartható fejlődést biztosító, nyomon követő mérési rendszerek kialakítása, a teljesítményérés alkalmazása, továbbá innovatív a digitalizációs folyamatokat alapul vevő eszközök bevezetése a desztináció menedzsmenttől a szolgáltatás rendelésig.

f) Nemzeti Turisztikai Humánerőforrás Stratégia

A turisztikai ágazatban dolgozók folyamatos képzése, fejlesztése. Általános kompetencia felmérésen alapuló képzési és erőforrás-terv készítése. Karriercélok menedzselése, a horizontális humánerőforrás allokáció támogatása, tervezése az érintett gazdasági szektorok bevonásával.

g) Turisztikai Desztináció Menedzsment (TDM)

A desztináció menedzsment szerepének és lehetséges beavatkozási területeinek azonosítása, beavatkozási célok és kritériumok kialakítása. A TDM ipar résztvevői közötti globális, regionális és lokális egyeztetési mechanizmusok létrehozása, az együttműködés élénkítése.

h) Diverzifikáció

A desztinációkínálat, attrakciókínálat, termékpalletta változatosságának növelése, a szezonális, az időbeni és térbeli koncentráció csökkentése mellett. Kiemelten a belföldi turisztikai célkitűzések megvalósításának támogatása. Az elő- és utószezon aktívabb hasznosítása, az egyéni, illetve kiscsoportos utazásokat lehetővé tevő infra-és szuprastruktúra fejlesztése.

i) Mindenki számára elérhető termékkínálat

A turisztikai szolgáltatásokat igénylő széles köre számára elérhető turisztikai termékkínálat megteremtése a hagyományos szereplők bevonásával. Ez magában foglalhatja a kiemelt szálláshelyek, szolgáltatásokat és termékek válsághelyzeti értékesítési stratégiáinak átgondolását is.

j) Fenntarthatóság

A turisztikai ágazat fejlesztési célkitűzéseinek, volumenének és intenzitásának illesztése az épített és természetes környezet fenntarthatóságának követelményeihez, valamint a gazdasági racionalitás és eltarthatóság elvárásaihoz, ezzel is megelőzve a válságjelenségek nyomán fellépő tömeges munkanélküliséget.

A sérülékenység csökkentésében, valamint a válságállóság növelésében – a nemzetközi trendek és a hazai gyakorlat alapján is – meghatározó az állami szerepvállalás. A járvány élesen megmutatta, hogy a turizmusban szintet kell lépni. Olyan támogatási rendszert kell kiépíteni, amely a vendéglátásban növeli a helyben lakók életminőségét, a szolgáltatások igénybevevőinek körét, az igénybevétel idejét. Közpénzügyi szempontból az is fontos, hogy a turisztikai ágazatban is megfelelően fizetett, fehéren foglalkoztatott hazai munkavállalók vegyenek részt. A bérek kitermeléséhez és a gazdaságos működéshez azonban a felhasznált technológiákban is szintet kell lépni.

Az állami támogatási, illetve ösztönző rendszer kialakítása kiterjedhet olyan feltételek kialakítására is, amely a közpénzügyi támogatás folyósítását a turisztikai szereplő válságállósága fejlesztésének kritériumához köti. A nemzeti stratégiák által meghatározott sérülékenységi jellemzők mentén megkövetelheti például az ágazati szereplő egyéni sérülékenység-kockázat elemzését, arra alapozott krízismenedzsment terv kialakítását, veszélyhelyzeti tartalék képzését.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- Baranyai Eszter (2020): Koronavírus és turizmus: mit mutat a múlt? in <https://mnbta.nszekblog.hu/2020/03/13/koronavirus-es-turizmus-mit-mutat-a-mult/> (2020.12.12.)
- Belügyminisztérium Bűnügyi Statisztikai Rendszere, <https://bsr.bm.hu/Document>
- Britannica: Hungary <https://www.britannica.com/place/Hungary/Resources-and-power#ref34842>
- Bucsky Péter (2019): Nagy üzlet a feketézéssel fertőzött bulinegyed, csak nem a kerületnek, <https://g7.hu/a/dat/20191209/nagy-uzlet-a-feketezes-sel-fertozott-bulinegyed-csak-nem-a-keruletnek/>
- COVID-19 Dashboard by the Centre for Systems Science and Engineering (CSSE) at Johns Hopkins University (JHU) in <https://coronavirus.jhu.edu/map.html> (2020.12.21.)
- Csapó János – Lőrincz Katalin (2020): a turizmus gazdaságban betöltött szerepe és irányai Magyarországon a covid-19 előtt és után, Pécsi Tudományegyetem
- Deloitte (2020): Biztosítók teljesítménye a COVID-19 időszakban <https://www2.deloitte.com/hu/hu/pages/penzugy/articles/biztositok-teljesitmenye.html#>
- Guller Zoltán (2020): modellváltás nélkül a budapesti turizmus nem fogja túlélni ezt a válságot in <https://koronavirus.gov.hu/cikkek/guller-modellvaltas-nelkul-budapesti-turizmus-nem-fogja-tulelni- ezt-valsagot> (2020.11.10)
- Kormany.hu: *A turizmus a hazaszeretet egyik formája.* <https://www.kormany.hu/hu/a-miniszterelnok/hirek/a-turizmus-a-hazaszeretet-egyik-formaja> (2020.10.09.)
- KSH: Helyzetkép a turizmus, vendéglátás ágazatról 2016-2019, <http://www.ksh.hu/docs/hun/>
- KSH: A külföldi vendégek elmaradása jelentős forgalom- és bevételkiesést okoz in https://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/kulf_ve ndeg_elmaradas/index.html#t alba naugusztusbanri elcs cs pontja klfldi vendgforgalom (2020.11.25.)
- KSH (2010): Makrogazdaság, 2008-2009
- Kisfaludy Program: <https://kisfaludyprogram.hu/programrol/atekintes/> (2020.10.12.)
- Kisfaludy Program: Lezárt 2020. évi pályázati kiírások: https://kisfaludyprogram.hu/palyazati-informaciok/lezart-palyazatok/2020/kisfaludy_program_lezart_palyazatok_2020-1.pdf (2020.10.12.)
- Magyar Turisztikai Ügynökség: *Akár 250 millió forintos kedvezményes hitel Széchenyi Turisztikai Kártyával.* <https://mtu.gov.hu/cikkek/akar-250-millios-kedvezmenyes-hitel-is-igenyelhet-a-szechenyi-turisztikai-kartyaval-1882> (2020.10.12.); <https://www.kavosz.hu/hiretmenyek/uj-szechenyi-kartya-program-konstrukciok/> (2020.10.12.)
- Magyar Turisztikai Ügynökség: *Kormányzóvivő: több száz milliárd forint támogatást nyújtott a kormány a turizmus támogatására.* <https://mtu.gov.hu/cikkek/kormanysoziv-tobb-szaz-milliard-forint-tamogatast-nyujtott-a-kormany-a-turizmus-tamogatasara-1846> (2020.10.12.)
- Magyar Turisztikai Ügynökség: Nemzeti Turizmusfejlesztési Stratégia 2030. https://mtu.gov.hu/documents/prod/mtu_strategia_2030.pdf (2020.10.09.)
- Magyar Turisztikai Ügynökség: Turizmus Bulletin. XVIII évf. 2. szám. https://mtu.gov.hu/documents/prod/TB-2018-2_1.pdf

- https://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/kulf_vendeg_elmaradas/in-dex.html#talbanaugusztusbanrielscsontjatakfldivendgforgalom (2020.11.10)
- Magyar Turisztikai Ügynökség: Térkép és településlista in <https://mtu.gov.hu/cikkek/11-turisztikai-terseg-terkep-es-telepuleslista-1918> (2020.12.14.)
- Magyar Turisztikai Ügynökség: Az aktív turisztika helye és szerepe a magyarországi turisztikai márkák kialakításában előadás
https://www.google.com/url?sa=i&url=https%3A%2F%2Fkajakkenusport.hu%2Fdownload%2FPriaczinger%2520P%2520C%2520A9ter%2520v%2520C%2520A%20Dzituriztikai%2520konferencia%25202017_10_13.pdf&psig=AOvVaw0WaSMhVuzMrhbFWggt0dDd&ust=1608741785595000&source=images&cd=vfe&ved=0CAkQjhxqFwoTCKi_t6eE4u0CFQAAAAAdAAAAABAE
- Magyar Vendéglátók Ipartestülete (2020): Statisztikai helyzetjelentés a vendéglátásról 2019
Reuters: Estonia starts testing digital immunity passport for workplaces in <https://www.reuters.com/article/health-coronavirus-estonia-digital-idUSKBN22W0GE> (2020.10.24.)
- OECD (2020): Tourism Trends and Policies
- OECD Policy Responses to Coronavirus (2020): Rebuilding tourism for the future: COVID-19 policy response and recovery in https://read.oecd-ilibrary.org/view/?ref=137_137392-gsvjt75vnh&title=Rebuilding-tourism-for-the-future-COVID-19-policy-response-and-recovery (2020.11.25.)
- Portfólió: Tízéves csúcson a lakásépítések száma, még sincs ok az öröme in <https://www.portfolio.hu/ingatlan/20200225/tizeves-csucson-a-lakasepitesek-szama-meg-sincs-ok-az-romre-416975> (2020.11.15.)
- Pew Research Centre (2020): More than nine-in-ten people worldwide live in countries with travel restrictions amid COVID-19 in <https://www.pewresearch.org/fact-tank/2020/04/01/more-than-nine-in-ten-people-worldwide-live-in-countries-with-travel-restrictions-amid-covid-19/> (2020.12.04.)
- Szakmai Vitairat a törvénytervezet a turizmusról. Nemzetgazdasági Minisztérium. 2011.
<http://www.etui.hu/xml/upload/4BD8171EE9704BA284F93E17AF91AF27/16F97E0E177F6D6E248DA0553A0BD166/00D4DB4FF099EB660781F3C1F05397C3.pdf>
- TourHero database in <https://www.tourhero.com/> (2020.12.15.)
- UNWTO Briefing Note – Tourism and COVID-19: How are countries supporting tourism recovery? Issue 2. in https://webunwto.s3.eu-west-1.amazonaws.com/s3fs-public/2020-06/BFN_V4.pdf (2020.11.24.)
- UNWTO: Policy Brief (2020): COVID-19 and Transforming Tourism. in <https://webunwto.s3.eu-west-1.amazonaws.com/s3fs-public/2020-08/SG-Policy-Brief-on-COVID-and-Tourism.pdf> (2020.11.25.)
- UNWTO: COVID-19 Tourism Recovery Technical Assistance Package in <https://www.unwto.org/news/unwto-releases-a-covid-19-technical-assistance-package-for-tourism-recovery> (2020.12.18.)
- UNWTO: World Tourism Barometer <https://www.google.com/url?sa=i&url=https%3A%2F%2Fwww.e-unwto.org%2Fdoi%2Fpdf%2F10.18111%2F9789284421930&psig=AOvVaw0sdtMY7od-fahynJ2UAtjf&ust=1608743632799000&source=images&cd=vfe&ved=0CAkQjhxqFwoT-CPCzoZiL4u0CFQAAAAAdAAAAABAE>
- UNCTAD (2020): COVID-19 and Tourism, Assessing the Economic Consequences in <https://unctad.org/webflyer/covid-19-and-tourism-assessing-economic-consequences> (2020.12.10.)

- WTTC (2018): Direct contribution of travel and tourism to GDP in Hungary from 2012 to 2028* in <https://www.statista.com/statistics/978526/travel-and-tourism-direct-contribution-to-gdp-in-estonia/> (2020.12.22.)
- WTTC (2020): COVID-19 Related Policy Shifts Supportive of Travel & Tourism Sector in <https://wttc.org/COVID-19/Government-Policies> (2012.12.10.)
- WTTC (2020): Travel & Tourism - Global Economic Impact & Trends in <https://wttc.org/Research/Economic-Impact> (2020.12.10.)

1052 Budapest, Apáczai Cs. J. u. 10. | 1364 Budapest 4. Pf. 54

TEL: +36 1 484 9100

email: szamvevoszek@asz.hu

web: www.asz.hu | www.aszhirportal.hu